

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1948

ANDRA KAMMAREN

Nr 26

25—26 juni.

Debatter m. m.

Sid.

Lördagen den 26 juni.

Svar på interpellationer av

herr Hedlund i Rådom ang. utsträckning av den obligatoriska olycksfallsförsäkringen till självständiga företagare och deras familjemedlemmar	6
herr Severin i Stockholm ang. närmare undersökning rörande ett av tvenne läkare i Stockholm utfärdat intyg om att viss person vore psykiskt sjuk, m. m.	8
Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.....	11
Handeln mellan Sverige och Förenta staternas—Storbritanniens ockupationszoner i Tyskland	60
Skolbyggnad åt barnmorskeläroanstalten i Stockholm.....	62
Skärgårdstrafiken.....	65
Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.....	72
Ändring av lagen om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län	90
Eftergift från arbetarskyddslagen	92
Lönereglering för övningslärare m. m.	97

Samtliga avgjorda ärenden.

Lördagen den 26 juni.

Första lagutskottets memorial nr 46, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande förslag till lag om ändring i strafflagen, m. m.	11
---	----

	Sid.
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 60, ang. åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område	11
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 16, ang. varuutbytesöverenskommelse med Schweiz	60
— nr 17, ang. handeln med Förenta staternas—Storbritanniens ockupationszoner i Tyskland	60
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 184, ang. beredskapsstat för försvarsväsendet	61
— nr 185, ang. avsättning till försäkringsinspektionens fond	61
— nr 186, ang. slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 (utrikesdepartementet)	61
— nr 187, ang. slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 (försvarsdepartementet)	61
— nr 188, ang. avskrivning av lån till B. V. Orre	61
— nr 189, ang. livränta till T. A. B. Johansson m. fl.	61
— nr 190, ang. förlängning av statens borgen för Husaby aktiebolag ..	61
— nr 191, ang. ersättning till K. G. Sjöberg	61
— nr 193, ang. kostnader för inköp och inlösen av ved m. m.	61
— nr 194, ang. byggnadsfrågor (ecklesiastikdepartementet)	61
— nr 195, ang. slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 (ecklesiastikdepartementet)	61
— nr 196, ang. anslag till fångvården m. m.	61
— nr 197, ang. ersättningar för olycksfall i arbete m. m.	61
— nr 198, ang. dyrtidstillägg å vissa livräntor m. m.	61
— nr 199, ang. dyrtidskompensation å sjukpenning eller livränta ..	62
— nr 200, ang. anslag till allmänna indragningsstaten	62
— nr 201, ang. skolbyggnad åt barnmorskeläroanstalten i Stockholm ..	62
— nr 202, ang. skärgårdstrafiken	65
— nr 203, ang. slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 (nya kapitalinvesteringar)	71
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 56, ang. rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för avgifter till vissa stiftelser, m. m.	71
— nr 58, ang. värnskatt på 1948 års taxering	71
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 47, ang. pension åt vissa justerare av mått och vikt m. fl.	71
— nr 49, ang. pension för konstitutionsutskottets sekreterare S. V. Holm	72
<i>Andra lagutskottet</i> utlåtande nr 45, ang. ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.	72
— nr 46, ang. ändring i lagen med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län	90
— nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition ang. skärgårdstrafiken	92
— nr 50, ang. eftergift från bestämmelserna i lagen om arbetarskydd ..	92
— nr 51, ang. fortsatt giltighet av förordningen om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor	96
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 192, ang. lönereglering för övningslärare ..	97

Fredagen den 25 juni.

kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 17 och den 18 innevarande juni.

§ 2.

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 30, statsutskottets utlåtande nr 192, första lagutskottets memorial nr 46, jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 60—62 och 64—66 samt särskilda utskottets utlåtande nr 1.

§ 3.

Föredrogs den av herr *Adolfsson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående förbättrade anställningsförhållanden för banarbetarna vid statens järnvägar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Hedlund* i Rådom vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående övervakningen av karteller inom näringslivet.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Ordet lämnades på begäran till

Fru *GUSTAFSON*, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista första lagutskottets memorial nr 46 och jordbruksutskottets utlåtande nr 60 måtte uppföras

främst, andra lagutskottets utlåtande nr 47, konstitutionsutskottets utlåtande nr 30 och särskilda utskottets utlåtande nr 1 sist, samt övriga ärenden i den ordning de förekomma å dagens föredragningslista.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 6.

Till bordläggning anmälades:

utrikesutskottets utlåtande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till en konvention angående europeiskt ekonomiskt samarbete m.m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kostnader i samband med Sveriges deltagande i vissa internationella organisationer;

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till administrationskostnader för nordiskt ekonomiskt samarbete;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal rörande tillverkning m. m. av flygmateriel;

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till statstjänstemän m. fl. för vissa under vistelse utom riket uppkomna förluster;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upprättande av en medicinsk högskola i Göteborg jämte i ämnet väckta motioner;

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1948/49 till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården;

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till arbetsmarknadsstyrelsen och den offentliga arbetsförmedlingen;

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg för år 1948 å folkpensioner m. m. jämte i ämnet väckta motioner, såvitt ej angår lagförslaget;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1948/49 till kristillägg till erkända arbetslöshetskassor;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för beräkning av levnadskostnadsindex;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 218, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler;

nr 219, i anledning av väckt motion angående anslag för budgetåret 1948/49 till bidrag till Stockholms stadsmission för viss alkoholistvårdande verksamhet;

nr 220, i anledning av väckta motioner om utredning rörande dyrtortssystemets avskaffande;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad angående mark inom Kaknäsområdet och å Långholmen i Stockholm jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 222, i anledning av väckta motioner om åtgärder för avhjälpande av bo-

stadsbehovet för de vid ämbetsverken å Ladugårdsgärdet och Mariebergsområdet anställda tjänstemännen;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn, dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckt motion angående bidrag till uppförande av ett sjömanshem i Antwerpen;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.; och

nr 59, angående beräkning av bevilningarna för budgetåret 1948/49, m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 1, 9, 10 och 11 kap. vattenlagen, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg för år 1948 å folkpensioner m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 53, i anledning av väckta motioner om beredande av ökad ersättning åt silikossjuka arbetare.

§ 7.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1948/49 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 351, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till nya avlöningsreglementen m. m.;

nr 352, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1948/49 till krigsrätterna;

nr 353, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1948/49 till poliskåren i Boden;

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till statens brandinspektion;

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av den civila sjukvårdsberedskapen;

nr 356, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kontrollstyrelsen för budgetåret 1948/49 m. m.;

nr 357, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ersättningar av statsmedel till arbetstagare som drabbats av silikos (stendamslunga);

nr 358, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 359, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 360, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210);

nr 361, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Hj. Jakobson m. fl. i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom;

nr 362, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till vissa plankostnader m. m.;

nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens biltrafiknämnd för budgetåret 1948/49;

nr 364, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond;

nr 369, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande försvarets organisation jämte i ämnet väckta motioner;

nr 370, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1948/49 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag till materielanskaffning för försvaret för budgetåret 1948/49 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 372, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten för försvaret m. m.;

nr 373, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.; och

nr 374, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1948/49 till civilförsvaret m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 347, i anledning av väckt motion om statsbidrag till gäldande av vissa kostnader för en lagaskiftesförrättning å fastigheten Kypasjärv 5¹ i Överkalix socken;

nr 348, i anledning av väckt motion om viss ändring i 55 § lagen om allmänna vägar;

nr 349, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m. såvitt angår nionde huvudtiteln; och

nr 350, i anledning av väckt motion angående reglering av rätten att hålla grindar över enskild väg till vilken statsbidrag utgår.

§ 8.

Justerades ett protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 4.06 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Lördagen den 26 juni.

kl. 11 fm.

§ 1.

Svar på interpellation ang. utsträckning av den obligatoriska olycksfallsförsäkringen till självständiga företagare och deras familjemedlemmar.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **MÖLLER**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har ledamoten herr Hedlund i Rådombud till mig riktat följande frågor:

1. »Är statsrådet i tillfälle meddela, om förslag till nästa års riksdag kan väntas om en lagstiftning, innebärande att ersättning i följd av olycksfall i arbete utgår vid sådant olycksfall, som drabbar självständiga företagare, deras hustrur eller barn?»

2. »Är statsrådet i tillfälle att meddela, huruvida den utredning i ämnet, som nu torde pågå, tar sikte på en ersättning, som är fullt likvärdig med den, som utgår till anställda?»

Till socialvårdskommitténs arbetsuppgifter hör att i samband med den allsidiga utredning rörande förbättrad lagstiftning om försäkring för olycksfall i arbete, som utredningen redan utfört, även verkställa vissa särskilda utredningar angående utvidgning av den sociala olycksfallsförsäkringen till kategorier, som nu stå utanför denna försäkring. Efter en framställning av 1939 års riksdag om fortsatt utredning angående utvidgad försäkring för olycksfall i arbete — med framställningen åsyftades dels ett fullföljande av viss tidigare utredning om frivillig försäkring för självständiga yrkesutövare, dels en allsidig och förutsättningslös prövning om ytterligare utvidgning av försäkringen — överlämnade nämligen Kungl. Maj:t handlingarna i detta ärende till

socialvårdskommittén för att tagas under övervägande vid fullgörandet av dess utredningsuppdrag. I sitt den 9 januari 1948 avgivna betänkande angående ändrade ersättningsgrunder i olycksfallsförsäkringslagen har kommittén även berört denna del av sitt utredningsuppdrag. Därvid anförde kommittén, att åtskilliga av de spörsmål, som här möta, äro så vittgående, att ståndpunkt till dem icke kan tagas utan omfattande utredningar. Beträffande tidpunkten för framläggandet av förslag i ämnet kan enligt vad jag inhämtat för närvarande ej avgöras, huruvida utredningen hinner slutföras under innevarande år.

Då sålunda tidpunkten för avlämnandet av socialvårdskommitténs förslag i det av interpellanten berörda ämnet ännu ej med bestämdhet kan fixeras, kan jag icke för närvarande göra något uttalande om, huruvida förslag kan föreläggas nästa års riksdag.

Vad beträffar interpellantens andra fråga har jag inhämtat, att socialvårdskommittén vid sina preliminära överväganden i fråga om olycksfallsförsäkringen för här ifrågavarande kategorier ansett, att en lösning borde i första hand sökas efter den linjen, att sjukförsäkringen för dem utbygges med ett kompletterande försäkringsskydd för invaliditet och dödsfall. Genom allmänna sjukförsäkringen komma nämligen självständiga yrkesutövare att erhålla rätt till sjukhjälp även vid olycksfall under yrkesarbetet, utan att de behöva erlagga några särskilda avgifter härför.

Beträffande konstruktionen i övrigt av en olycksfallsförsäkring för självständiga yrkesutövare med flera, måste man först ta ställning till frågan om försäkringen bör göras obligatorisk för vissa kategorier. Detta med hänsyn till

Svar på interpellation ang. utsträckning av den obligatoriska olycksfallsförsäkringen till självständiga företagare och deras familjemedlemmar.

önskemålet att försäkringen skall få den önskvärda omfattningen. Alltsedan olycksfallsförsäkringslagens tillkomst har nämligen möjlighet funnits för självständiga yrkesutövare att taga frivillig försäkring för hemmavarande barn, men denna försäkring har, trots den propaganda som bedrivits, fått en tämligen ringa anslutning. Självklart kommer en obligatorisk försäkring att kräva vidlyftigare administrativa anordningar än en frivillig. I fråga om räckvidden av en försäkring för självständiga yrkesutövare är att märka, att en gränsdragning mellan olycksfall i och utom arbete icke torde kunna ske på samma sätt som för anställda.

Storleken av en skadad arbetstagares ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen bestämmes i förhållande till hans årliga arbetsförtjänst, beräknad enligt bestämmelserna i 9 paragrafen i lagen. Beträffande självständiga yrkesutövare kan i stället tänkas den anordningen, att vederbörande vid inträdet i försäkringen hänföres till en viss försäkringsklass, som blir bestämmande beträffande såväl avgifterna som ersättningarnas storlek. Detta system användes för närvarande inom den statsunderstödda olycksfallsförsäkringen för fiskare och föreslås i riksförsäkringsanstaltens år 1935 avgivna utredning rörande frivillig företagarförsäkring.

Vad angår ersättningsgrunderna inom en försäkring av här ifrågavarande slag framgår av vad jag här anfört, att socialvårdskommittén i vart fall överväger vissa avvikelser från olycksfallsförsäkringslagens bestämmelser. Några uttalanden utöver denna redogörelse för socialvårdskommitténs inställning till de spörsmål, som interpellanten upptagit i sin andra fråga, kan jag för närvarande ej göra.

Härpå yttrade

Herr HEDLUND i Rådom: Herr talman! Jag tackar herr statsrådet och

chefen för socialdepartementet för svaret. I anledning av min första fråga har ju socialministern meddelat, att det för dagen inte är möjligt att ange den tidpunkt, då förslag i ämnet kan föreläggas riksdagen. Jag får uttala den förhoppningen, att dröjsmålet inte skall komma att bli alltför långt. Frågan är ju ganska viktig. Många människor beröras av saken. Man får en uppfattning om frågans storleksordning redan om man ser på förhållandena beträffande den jordbrukande befolkningen. I runt tal 30 procent av landets befolkning har sin utkomst i jordbruket, och endast en tredjedel av den arbetskraft som användes i den näringsgrenen är ju att hänföra till annan kategori än jordbrukare med hustur och hemmavarande barn. Det betyder, att även om man håller sig enbart inom näringsgrenen jordbruk så finner man att där inte mindre än två tredjedelar av 30 procent av landets befolkning saknar skydd i det hänseende det här är fråga om. Det är ju en ganska aktningvärd siffra.

Visserligen kan man säga att om det dröjer något år mer eller mindre, innan saken blir ordnad, kan inte ha så förfärligt stor betydelse. Men man måste förstå den otålighet, varmed särskilt landsbygdsungdomen väntar på lösningen av denna fråga. Det har ju gått årtionden sedan de anställda fingo sitt ekonomiska skydd ordnat i detta hänseende, medan företagarna själva och deras hemmavarande barn ju praktiskt taget helt sakna ett sådant skydd. Det är därför lätt att förstå, att det hos denna grupp av befolkningen väcker blandade känslor, att man förbättrar skyddet på detta område för folk, som redan har ett visst skydd, innan man vidtager åtgärder för att över huvud taget bereda något skydd för sådana som helt sakna dylikt skydd.

Hur nu än utformningen av ifrågavarande lagstiftning kommer att bli,

Svar på interpellation ang. närmare undersökning rörande ett av tvenne läkare i Stockholm utfärdat intyg om att viss person vore psykiskt sjuk, m. m.

skulle jag emellertid vilja uttala, att den frivilliga linjen inte är mycket att bygga på härvidlag. Människorna äro nu en gång sådana, att de ha en viss obenägenhet att frivilligt ordna sådana här saker. Det har man exempel på från sjukkasheväsendet. Jag skulle föreställa mig, att en av anledningarna till att sjukkasereformen kom till stånd just var, att man hade kunnat konstatera denna obenägenhet att på frivillig väg ordna försäkringsskyddet. Enligt min mening bör sålunda olycksfallsförsäkringen bli obligatorisk både för de hemmavarande barnen och de egna företagarna. Jag är emellertid angelägen betona — och det är närmast av den anledningen jag tagit upp frågan — att särskilt skyddet för de hemmavarande barnen inte får utformas på det sättet, att det här uppkommer någon parasklass med lägre ersättning vid olycksfall i arbete än för andra arbetare. För den händelse man menar, att det är arbetet som sådant, som bör förläna detta skydd — och det är väl ändå så — skulle man, förefaller det mig, åstadkomma en viss klyfta emellan de anställda och den kategori jag nu talar om, för den händelse man inte hade likvärdiga ersättningsgrunder. Jag är på det klara med, när jag säger likvärdiga, att de inte kunna vara i varje detalj fullt likartade.

Jag tror visserligen, att man i svaret något överbetonat svårigheterna att draga gränsen mellan olycksfall i arbete och annat olycksfall för företagarna. Jag tror inte det kommer att bli så förfärligt svårt. Redan nu arbeta ju många anställda under förhållanden som äro tämligen jämförbara med arbetsförhållandena för de egna företagarna. Dessutom uppkomma väl skadorna oftast vid användningen av arbetsredskapen, vilket bör underlätta gränsdragningen. I praktiken kan det knappast bli oöverkomliga svårigheter, förefaller det mig. Däremot kan man, såsom framhålles i

svaret, vid bestämmande av ersättnings storlek inte förfara på samma enkla sätt som för de löneanställda, för vilka man utgår från årsinkomsten. För de kategorier det här gäller är det nämligen svårt att renodla vad som är att hänföra till arbetsinkomst. Däremot kan man möjligen utgå från något genomsnittligt tal för de skilda yrkesgrupperna. Jag har velat redan på detta stadium understryka nödvändigheten av att man här får fram fullt likvärdig ersättning och att man alltså inte skapar fram två olika slags ersättningsgrunder och därmed två olika slags arbetare i samma dagliga gärning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2.

Svar på interpellation ang. närmare undersökning rörande ett av tvenne läkare i Stockholm utfärdat intyg om att viss person vore psykiskt sjuk, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet MOSSBERG, som anförde: Herr talman! Enligt en artikel i Afton-tidningen för den 4 maj i år skulle legitimerade läkaren Bengt Boye och professorn Torsten Sjögren i skriftligt intyg förklarat en person psykiskt sjuk, medan överläkarna Harald Rabe och Fritz Wiesel i ett annat intyg uttalat, att de icke iakttagit något som skulle tyda på att personen i fråga lede av psykisk sjukdom. Med hänvisning till nämnda artikel har herr Severin i Stockholm med kammarens tillstånd till mig riktat följande två frågor:

Är herr statsrådet villig att låta verkställa en ingående undersökning av det inträffade fallet?

Är herr statsrådet beredd att söka genom lagstiftning eller på annat sätt skapa starkast möjliga garantier för medborgarnas personliga frihet och integritet i berörda avseende?

Svar på interpellation ang. närmare undersökning rörande ett av tvenne läkare i Stockholm utfärdat intyg om att viss person vore psykiskt sjuk, m. m.

Som svar får jag anföra följande.

Av interpellantens redogörelse likasom av den av honom återopade tidningsartikeln framgår, att olika läkare utfärdat två med varandra icke förenliga intyg angående en och samma persons psykiska hälsotillstånd. Det ena intyget är utfärdat den 11 december 1945 av doktor Bengt Boye och professor Torsten Sjögren. I intyget förklara de, att de genom samtal med släktingar till en gift dam, en hastig konfrontation mellan Boye och damen i fråga, samtal med en hennes skyddsling — en tysk flykting — samt genom upplysningar av en med damens familj bekant läkare övertygat sig om att damen icke vore psykiskt frisk samt att hon på grund därav otillbörligt utnyttjats av sin skyddsling.

I intyget säges det vidare, att damens förhållande till hennes skyddsling förorsakat en svårartad familjekonflikt, som var ägnad att ytterligare försämra damens psykiska hälsotillstånd. Bl. a. för lösande av denna familjekonflikt syntes det intygsgivarna av nöden, att den tyske flyktingen såsom icke önskvärd utlännings snarast förpassades ur riket.

Någon undersökning av damen hade icke förekommit. Boye hade endast helt flyktigt sett henne, när han tillsammans med ett par av hennes släktingar uppsökte henne i hennes affär för att underkasta henne en undersökning. Damen avvisade detta besök genom att lämna affären. Sjögren hade för sin del över huvud taget icke i samband med intygets utfärdande sammanträffat med damen i fråga.

Det andra intyget är utfärdat av överläkarna Harald Rabe och Fritz Wiesel samt daterat den 29 december 1945, alltså 18 dagar senare än Boyes och Sjögrens intyg. Rabe och Wiesel uppge, att de haft ett ca 4 timmar långt samtal med ifrågavarande dam samt att

de även talat med hennes make och den tyske flyktingen. Vidare hade de av ett flertal personer inhämtat upplysningar om henne och hennes familjeförhållanden. På grund av vad de sålunda erfarit intyga Rabe och Wiesel att de icke iakttagit något, som skulle tyda på att damen i fråga lider av psykisk sjukdom. Lika litet hade de kunnat finna något som tydde på att hon skulle utnyttjas ekonomiskt av sin skyddsling.

Med anledning av vad som förekommit lät medicinalstyrelsen den 18 maj i år infordra förklaring från vederbörande läkare angående bakgrunden till de av dem utfärdade intygen. I stort sett sammanfalla dessa förklaringar i fråga om själva händelseförloppet med den av interpellanten citerade artikeln i Aftontidningen. I sina förklaringar ha läkarna redogjort för de omständigheter, som föranlett dem att avgiva resp. intyg. Därvid har från Boyes och Sjögrens sida framhållits bl. a. att omständigheterna i ärendet torde vara ganska unika och att fallet ej gällde internering utan endast en terapeutisk åtgärd för att på bästa sätt söka lösa en svårartad familjekonflikt. Samtliga intygsgivare ha vidhållit vad de anfört i sina intyg.

I 59 § av 1930 års allmänna läkarinstruktion finnas vissa regler om en läkares allmänna åligganden, vare sig han är anställd i tjänst eller — som i det föreliggande fallet — utövar privatpraktik. I denna paragraf stadgas bl. a. att läkare skall iakttaga synnerlig omsorg och samvetsgrannhet vid utfärdande av intyg eller utlåtanden. Bestämmelsen fick sin nuvarande formulering genom en författningsändring år 1941. Dessförinnan hade i läkarinstruktionen endast utsagts, att läkarna vid intygs utfärdande skulle iakttaga vissa särskilt angivna formalia. Ändringen av denna punkt kom till stånd för att inskräpa vikten av att intyg ut-

Svar på interpellation ang. närmare undersökning rörande ett av tvenne läkare i Stockholm utfärdat intyg om att viss person vore psykiskt sjuk, m. m.

färdas endast efter en sorgfällig prövning av saken.

Medicinalstyrelsen har i anslutning till intygsgivarnas redogörelser uttalat, att den uppfattning, som man finge av den undersökta personens sinnestillstånd, bleve beroende av om man sätter tro till de uppgifter, som lämnats från den ena eller andra sidan. Så mycket synes medicinalstyrelsen klart, att samtliga i ärendet intygsgivande läkare icke hört parterna på båda sidor rörande förhistorien. Med hänsyn härtill finner medicinalstyrelsen att det kan ifrågasättas, huruvida de iakttagit den synnerliga omsorg och samvetsgrannhet, som i läkarinstruktionen föreskrives beträffande intygs utfärdande. I varje fall finner medicinalstyrelsen det icke kunna godtagas, att intyg om psykisk ohälsa — såsom varit fallet beträffande Boyes och Sjögrens intyg — utfärdas utan närmare undersökning av den person, som intyget avser. Då mer än två år förflutit, sedan intyget avgivits, och frågan om eventuellt ansvar förfallit, anser sig emellertid medicinalstyrelsen sakna anledning att underkasta ärendet disciplinär bedömning.

För egen del ansluter jag mig till den uppfattning, medicinalstyrelsen givit uttryck åt. Jag finner det i hög grad anmärkningsvärt, att Boye och Sjögren kunnat utfärda sitt intyg utan att närmare ha undersökt damen i fråga och alltså utan att ha gjort sig närmare förtrogen med hennes tillstånd.

Medicinalstyrelsen har under hand meddelat mig, att styrelsen avser att till närmare prövning upptaga frågan i vad mån och på vad sätt gällande bestämmelser i ämnet kunna behöva kompletteras för att skapa starkast möjliga garantier för den personliga integriteten. Jag anser mig böra avvakta resultatet av denna prövning, innan jag tager ställning till frågan, huruvida en

skärpning av nuvarande föreskrifter är påkallad för att skydda den enskilde medborgaren mot att läkarintyg utfärdas utan iakttagande av den omsorg och samvetsgrannhet, som läkarinstruktionen föreskriver.

Med det anförda anser jag mig, herr talman, ha besvarat interpellantens frågor.

Vidare yttrade

Herr SEVERIN i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för interpellationssvaret. Med detta tack avser jag även svarets innehåll, som jag finner tillmötesgående och fullt tillfredsställande.

Min avsikt med interpellationen var ju ingenting annat än att få så att säga officiellt fastställt, att de läkare som förklarat ifrågavarande person psykiskt sjuk inte iakttagit den omsorg lagstiftningen förutsätter. Man måste tvärtom säga, att de ha handlat ganska lättvindigt och brutit i respekt för en enskild människas personliga okränkbarhet och integritet. Jag är starkt medveten om svårigheten att tillfredsställande lösa här förevarande problem. Det är klart att det för en psykiskt sjuk kan vara farligt att lämnas utan vård och att det kan vara farligt även för hans omgivning. Om en sådan fara skulle få förebyggas genom att enskilda medborgare så lättvindigt som i detta fall skett kunna förklaras sjuka, skulle man emellertid enligt min mening komma ur askan i elden. Jag är i detta sammanhang angelägen betona, som jag för övrigt redan gjort i interpellationen, att jag anser läkarkåren i allmänhet iakttaga mycket stor grannlagenhet och visa den största ansvars-känsla vid behandling av såväl sådana fall som dessa som andra sjukdomsfall. Om emellertid sådana fall av vad jag vågar kalla uppenbar vårdslöshet

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

skola lämnas helt obeivrade, kan det ju föreligga fara för att standarden inom läkarkåren över huvud taget sjunker och att medborgarna sålunda kunna komma att sväva i fara för att bli, utan att den noggrannhet och den samvetsgrannhet som kunna krävas iakttagas, förklarade psykiskt sjuka och möjligen också på grund av därav vållade skador kunna bli det. Jag är därför nöjd med att statsrådet deklarerade, att han visserligen avvaktar medicinalstyrelsens utredning i frågan men i alla händelser ägnar frågan den uppmärksamhet den är värd, och att sålunda, om det skulle visa sig nödvändigt och möjligt att skärpa lagstiftningen på detta område, detta skall komma att ske.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 18, statsutskottets utlåtanden nr 204—222, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2, bevillningsutskottets betänkanden nr 57 och 59 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 48, 52 och 53.

§ 4.

Föredrogs första lagutskottets memorial nr 46, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 39 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i strafflagen, m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny strafflagstiftning för krigsmakten, dels ock i dessa ämnen väckta motioner.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 5.**Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.**

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i en till riksdagen den 21 maj 1948 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 275, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, framlagt förslag till åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Kungl. Maj:t hade i propositionen föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående ändring i och fortsatt giltighet av förordningen den 10 juli 1947 (nr 378) om viss avgift å mjölk, grädde och ost;

dels medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen angivna riktlinjer;

dels medgiva Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen förordade grunder vidtaga åtgärder till främjande av ullproduktionen;

dels å riksstaten för budgetåret 1948/49 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 155 000 000 kronor;

b) till Kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet ett reservationsanslag av 65 000 000 kronor;

dels ock å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48 under nion-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

de huvudtiteln till Kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet anvisa ett reservationsanslag av 30 000 000 kronor.

I propositionen hade föreslagits, att jordbruket i enlighet med den överenskommelse, som träffats mellan statens livsmedelskommission och jordbrukets organisationer, skulle tillföras en inkomstökning av 163 miljoner kronor. För undvikande av större prisstegringar i konsumentledet hade föreslagits, att av nämnda belopp 120,5 miljoner kronor skulle tillskjutas av statsmedel i form av subvention för mejeri- och slaktdjursprodukter och återstoden komma jordbruket till godo genom prishöjningar. Av beloppet på 120,5 miljoner kronor avsågs 90 miljoner kronor skola användas för att möjliggöra i stort sett oförändrade priser på mjölk, smör, ost och grädde genom utbetalande av ett mjölkpristillägg med i genomsnitt 70 öre per kilogram mjölkfett från och med den 1 september 1948. Återstående 30,5 miljoner kronor hade föreslagits skola utbetalas i form av statliga pristillägg på slaktdjursprodukter. Vidare hade föreslagits, att ett belopp av 6 miljoner kronor anvisades till förbättring av mjölkhandelns marginaler. Härjämte hade framlagts vissa förslag till åtgärder för stödjande av avsättningen av inhemsk ull.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner. I motionen II: 607 av herrar *Karlsson* i Stuvsta och *Hagberg* i Luleå hemställdes, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 275 i övrigt, måtte besluta a) att den mellan statsmakterna och jordbrukarnas organisationer överenskomna inkomstförbättringen om 163 miljoner kronor i sin helhet måtte utgå av statsmedel; b) å riksstaten för budgetåret 1948/49 under nionde huvudtiteln anvisa till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av kronor 203 000 000.

I motionen I: 435 av herr *Andrén*

m. fl., likalydande med II: 608 av herr *Falla m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte, med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 275, i överensstämmelse med i motionerna angivna grunder besluta att medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med i motionerna angivna riktlinjer, innebärande begränsning av subventionerna till högst 90 milj. kronor samt prishöjningar på konsumtionsmjölk, mejerismör och lantsmör med sammanlagt omkring 42 milj. kronor, och att till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område anvisa ett reservationsanslag av kronor 113 000 000.

I motionen I: 433 av herr *Björck m. fl.*, likalydande med II: 609 av herr *Svensson* i Ljungskile *m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 275 måtte beakta vad som i motionerna anförts, innebärande begränsning av Kungl. Maj:ts fullmakt i fråga om regleringsåtgärderna i enlighet med vad som gällt under de närmast föregående åren.

I motionen I: 430 av herr *Elofsson, Gustaf, m. fl.*, likalydande med II: 602 av herr *Johnsson* i Kastanjegården *m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att fabrikspotatispriset höjdes med 5 i stället för 3 öre per hektoliter och stärkelseprocent.

I motionen I: 431 av herrar *Andersson, Lars, och Näsgård*, likalydande med II: 603 av herr *Johansson* i Norrfors *m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av möjligheten att medelst en höjning av arealgränsen för producentbidrag till förslagsvis 12 hektar eller annorledes skapa bättre ekonomiska förutsättningar för det stora antalet skoglösa eller skogfattiga norrländska jordbruk, att för sin del uttala att lantbruksnäm-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

derna i Norrland borde få utvidgade befogenheter att i sin verksamhet ta vederbörlig hänsyn till de berörda jordbrukens ekonomiska förutsättningar, samt att öka det nu utgående extra mjölkpristillägget till Norrland och vissa delar av mellersta Sverige med 6 milj. kronor till 23,5 milj. kronor, att fördelas efter förslag av Svenska mejeriernas riksförening.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II: 606, II: 607, I: 435 och II: 608 samt I: 433 och I: 609 medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med i förevarande proposition angivna riktlinjer;

2) avslå motionen II: 73 om höjning av garantipriserna för år 1948 odlat vårvete och till bröd tjänligt korn;

3) avslå motionerna I: 430 och II: 602 om höjning av fabrikspotatispriset;

4) avslå motionerna I: 431 och II: 603 om utredning angående förbättring av de ekonomiska förutsättningarna för vissa norrländska jordbruk, utvidgning av befogenheterna för lantbruksnämnderna i Norrland samt ökning av det extra mjölkpristillägget till Norrland och vissa delar av mellersta Sverige;

5) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 434 och II: 610 medgiva Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen angivna grunder vidtaga åtgärder till främjande av ullproduktionen;

6) å riksstaten för budgetåret 1948/49 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 155 000 000 kronor;

b) till Kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verk-

samhet ett reservationsanslag av 65 000 000 kronor;

7) å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48 under nionde huvudtiteln till Kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet anvisa ett reservationsanslag av 30 000 000 kronor;

8) antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående ändring i och fortsatt giltighet av förordningen den 10 juli 1947 (nr 378) om viss avgift å mjölk, grädde och ost.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Tjällgren, Hjalmar Nilsson, Isaksson, Liedberg* och *Gustafson* i Vimmerby, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

1) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 435 och II: 608 samt med avslag å motionerna II: 606, II: 607 samt I: 433 och II: 609 medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med av reservanterna angivna riktlinjer;

2) avslå motionen II: 73 — — — (lika med utskottet) — — — främjande av ullproduktionen;

6) å riksstaten för budgetåret 1948/49 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 113 000 000 kronor;

b) till Kostnader — — — (lika med utskottet) — — — grädde och ost;

2) vid punkten 1) av herrar *Tjällgren, Näslund, Hjalmar Nilsson, Isaksson, Liedberg, Gustafson* i Vimmerby och *Svensson* i Ljungskile, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 433 och II: 609;

3) vid punkten 4) av herr *Tjällgren*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 431 och II: 603;

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

4) vid punkten 6 b) av herrar *Näslund* och *Svensson* i Ljungskile, vilka hemställt, att riksdagen å riksstaten för budgetåret 1948/49 under nionde huvudtiteln till Kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet måtte anvisa ett reservationsanslag av 55 000 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LIEDBERG**: Herr talman! Redan i ett relativt tidigt skede fördes som bekant förhandlingar mellan statsmakterna, representerade av livsmedelskommissionen och dess ordförande, och jordbrukets representativa organisationer. Den överenskommelse, som därvid träffades, ligger som bekant till grund för Kungl. Maj:ts proposition. Utskottet är ju i stort sett ense om att godtaga denna överenskommelse i likhet med vad livsmedelskommissionen och dess enhälliga råd voro och tillstyrker därför i huvudsak de i propositionen framlagda förslagen. Denna enhällighet hänför sig ju till beloppet, d. v. s. det belopp som bör i en eller annan form tillföras jordbruket för att åstadkomma balans mellan utgifter och inkomster, med andra ord enigheten rör sig om de 163 miljonerna. Det må vid detta tillfälle erinras om det avstående som jordbrukarna här frivilligt gått med på, ett avstående av 15 miljoner kronor. I den stora budget det här rör sig om kan ju beloppet möjligen anses ha mera symbolisk än reell betydelse, men jag vill dock erinra om att 15 miljoner kronor är inte ett så litet belopp för dem det berör, och redan detta, att det är av symbolisk betydelse, borde mana andra folkgrupper till samma återhållsamhet i det läge vi nu ha här i landet.

Trots denna enighet i fråga om propositionens huvudspörsmål föreligger det meningsskiljaktigheter på ett par punkter, och jag skall i första hand uppehålla mig vid den efter mitt förmenande viktigaste meningsskiljaktig-

heten, i all synnerhet som denna berör våra samhällsekonomiska problem i mycket högre grad än jordbruket — ty jordbruket skall ju ha sin inkomst antingen på det ena sättet eller det andra. Jag syftar alltså på frågan, hur långt dessa s. k. konsumentsubventioner skola sträcka sig eller om det över huvud taget skall förekomma några dylika.

Jag vill då, herr talman, först erinra om att livsmedelskommissionen i sitt utlåtande — visserligen åtföljt av en reservation från en av dess medlemmar — föreslog, att det belopp som skall i inkomster tillföras jordbruket, alltså dessa 163 miljoner kronor, skulle slå igenom i prisbildningen. Inom livsmedelskommissionens råd voro meningarna härom delade. I allmänhet var det nog så att jordbrukets representanter ansågo, att priserna skulle slå igenom både med hänsyn till den omständigheten, att man anser det riktigt, att varan verkligen betalas med det priset den må anses vara värd, och med hänsyn till de samhällsekonomiska omständigheterna. Andra medlemmar av livsmedelskommissionens råd hade en annan uppfattning, och de hörde nog i stort sett till dem som anse sig där representera löntagargrupperna.

Det förefaller mig angeläget, när denna fråga avgöres, att man ser över hela fältet och sätter in frågan om subventioner eller ej eller subventionernas storlek i dess stora sammanhang, att man granskar hela vår situation och vår handel, allt för att kunna bemästra det ganska bekymmersamma läget. Vi veta alla att vi kämpa emot eller borde kämpa emot en inflation, som under de senare åren inte har stått att hejda, och att vi brottas med ett köpkraftsöverskott här i landet, vars storleksordning det är svårt eller omöjligt att exakt ange. Men för att bedöma dess omfattning kan det kanske vara skäl att erinra om att enbart ökningen utav den monetära köpkraften under år 1947 uppskattades

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

till mellan 1 500 och 1 800 miljoner kronor, vilket belopp till mycket ringa del motsvarades av någon produktionsökning. Detta är läget.

Sedan dess har inträffat en ytterligare köpkraftsstegring utan motsvarande produktionsökning, en köpkraftsstegring, som utav landsorganisationen efter genomförandet av detta års avtalsrörelse uppskattas till gott och väl 6 procent på de utgående lönebeloppen. Vad detta gör i hundratals miljoner för hela vårt folk vågar jag inte säga. Men jag skulle gissa på att om det, såsom fallet brukar vara, slår igenom på övriga grupper som inte representeras av landsorganisationen, så komma vi upp till mellan 500 och 1 000 miljoner kronor — där någonstans lär väl beloppet komma att ligga. Det är alltså inte småsaker det rör sig om i år heller, trots att man ålagt sig s. k. återhållsamhet på alla håll.

Vilka åtgärder vidta vi då här i landet för att bemästra detta svåra och för var dag allt svårare läge? Jo, vi följa åtminstone delvis en ekonomisk politik som åsyftar överbalansering och sterilisering och som givetvis borde konsekvent vara åtföljd av obligationsemittering. Nu skriver man sig till godo, att den överbalansering man avser att åstadkomma i årets budget eller nästa års räcker till att sörja för statens kapitalinvesteringar, men det är ju uppenbart, att därmed har man bara åstadkommit ungefär halva den normala effekten. Det normala förfarandet vore ju att som vanligt, i den mån statens affärsdrivande verk och andra inte förmå kapitalförsörja sig själva och i den mån det rör sig om sådana statliga utgifter, där inga inkomster från affärsdrivande verk eller liknande stå till förfogande, i mycket hög grad sörja för en kapitalförsörjning medelst upptagande av lån.

Jag skall inte vidare uppehålla mig vid detta. Det är uppenbart att en viss överbalansering motverkar det köp-

kraftsöverskott vi ha att brottas med. Jag har emellertid i detta sammanhang velat påpeka den brist som ligger däruti, att svenska staten i dag icke är en låntagare som kan uppträda på låne marknaden. Om man sammanställer detta med den andra och i detta fall aktuella frågan, subventioner eller ej, finner man att medan staten å ena sidan söker sterilisera köpkraften och överbalansera budgeten, så lämnar staten med andra handen ut subventioner, som i sin tur givetvis öka den köpkraft man nyss minskat och köper, vid vissa tillfällen, obligationer i obegränsad utsträckning — därmed sålunda återigen ökande den köpkraft, som man med andra medel sökt minska!

Den ena åtgärden slår ihjäl den andra. Och vad blir resultatet av detta? Ja, man skall kanske inte uppträda som olycksprophet här, men hittills har resultatet varit ganska tydligt: det har gått som det gått, och det har blivit sämre och sämre samhällsekonomisk balans i landet. Om man vill bedöma fortsättningen skall man väl också kasta en blick utöver det rent interna. Vi få väl vara överens om att våra ekonomiska mellanhavanden med världen omkring oss betyda oerhört mycket. De stå dessutom i ett ofrånkomligt samband med vår interna balans eller brist på ekonomisk balans. Tyvärr förhåller det sig så, att tecknen utifrån ingalunda äro gynnsamma i dessa dagar. Vår exportmarknad företer inte samma relativt gynnsamma skick som tidigare, och vår exportkvantitet, som alldeles speciellt sammanhänger med storleken av den labila inhemska köpkraften, utvecklar sig inte heller i någon gynnsam riktning. Under sådana förhållanden, med en uppenbar brist på inrikes ekonomisk balans och med utsikter utöver gränserna, som ingalunda äro särskilt gynnsamma, förefaller det mig som om riksdagen med speciellt allvar borde ta på dessa frågor, främst kanske den fråga det här gäller: subvention eller

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

icke subvention eller hur långt man därvidlag skall sträcka sig.

Jag känner, herr talman, mycket väl eller relativt väl till de strävanden som från regeringens, enkannerligen statsrådet Wigforss' sida under senare tid ha gjorts i avsikt att åstadkomma ett stando i denna ödesdigra utveckling. Dessa strävanden förutsätta — det förstår jag och vill ingalunda bestrida — för att man skall kunna nå den behöriga anslutningen från de behövliga och viktiga folkgrupperna ett visst stopp i fråga om levnadskostnadsutvecklingen, och bland levnadskostnaderna inta givetvis utgifterna för livsmedlen ett betydande rum. Dessa strävanden förefalla mig kunna motivera ett avsteg från den i princip riktiga linjen att icke ånyo införa subventioner eller fortsätta med tidigare lämnade sådana. Ett visst moderat avsteg kan försvaras, om man medelst detta avsteg kan nå resultat, som i det långa loppet kunna vara av den största betydelse. Men om man vill ta dylika hänsyn till dessa regeringens, statsmakternas eller statsrådet Wigforss' strävanden, så är det en sak för sig. En annan sak är att gå med hur långt som helst.

Jag tror icke att det belopp på 120,5 miljoner kronor, som utskottet nu föreslår i konsumentsubventionen, från början var aktuell för regeringen själv. Jag har ganska goda belägg för den saken i form av vittnesmål från representanter för grupper inom samhället, gentemot vilka givetvis livsmedelspriserna ha diskuterats. Därvid har man ingalunda från statsmakternas sida ställt i utsikt en konsumtionshjälp av denna storleksordning. Jag skulle tro att det belopp, som vid dessa tillfällen dryftades, har stannat vid maximum 90 miljoner kronor. Denna siffra 90 miljoner är icke tagen på en slump, ty den är densamma som i kalkylerna motsvarar det inkomstbortfall som anses bero på föregående års missväxt.

Det är uppenbart, att under gången

av dessa överläggningar med skilda folkgrupper någon grupp på sistone ställt ytterligare krav, som regeringen har fallit undan för.

Men denna ökning från låt oss säga 90 miljoner kronor till 120 miljoner har icke bara den effekten med sig, att man i ett brydsamt läge, där man egentligen inte borde subventionera alls, ökat på med 30 miljoner kronor, det har också den konsekvensen med sig, att Kungl. Maj:ts utformning av subventionen lägger 90 miljoner kronor på mjölken och cirka 30 miljoner på slaktdjuren, d. v. s. på kött och fläsk. Det innebär, att om nästa års jordbrukskalkyl, såsom vi ha anledning att tänka och tro, vågar räkna med s. k. normalgröda eller i alla händelser det normalbegrepp, som på senare tid har kunnat konstitueras, så bortfalla givetvis följderna av fjolårets missväxt, d. v. s. dessa 90 miljoner kronor. Då skola också priserna automatiskt justeras därefter. Så länge det gäller, att missväxten har förorsakat prisförändringarna, kan det ju ligga något visst skäl i att man bortser från de samhällsekonomiskt ogynnsamma konsekvenserna och säger sig, att detta är, liksom fallet var i fjol, en engångssak: vi oroa icke prispbildningen, konsumentpriserna med detta, utan vi taga det över budgeten.

Men om vi nu, herr talman, göra det tankeexperimentet, att det nästa år skall falla bort, så drabbar det först och främst mjölken. Det faller bort 90 miljoner i inkomst och två och ett halvt öre per liter eller kilo mjölk. Det drabbar med andra ord just den produkt, vars produktionsekonomi är svagast.

Det är dock ingalunda så, att det är enbart på mjölken som utslaget i kalkylen har kommit fram. Då skola alltså de 90 miljonerna falla bort, och enbart mjölken skall drabbas och nästa år sänkas med två och ett halvt öre. Eller också skall slaktdjurspristillägget falla bort och mjölken kanske sänkas med motsvarande mindre belopp. Men när

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

man nästa år i prissänkning och inkomstbortfall nått de 90 miljonerna, återstår det fortfarande 30 miljoner. Hur skall man göra med dem? Skall man fortfarande ha subventioner, eller skall man låta priset slå igenom nästa år, när vi till äventyrs kommit in i ett skede av vad vi kunna kalla för pris- och lönestopp? Eller skall man den gången säga, att det blir inga fortsatta subventioner, och priset får icke slå igenom, utan priset får vidkännas en minskning? Men skulle man verkligen gå den tredje vägen, skulle man gå tvärt emot de uttalanden, som gjordes från regeringsbanken vid debatten i fjol vid denna tid eller kanske någon vecka senare. Det var statsrådet Sträng som förde ordet. Det uttalades i otvetydiga ordalag, att i ett sådant läge, då jordbrukets produktion komme att ökas och jordbruket därigenom kunde komma att lägga grunden för en förbättrad ekonomi och eventuellt ett igenfyllande av klyftan mellan jordbrukets folk och andra samhällsgrupper, skulle jordbruket icke straffas med sänkta priser!

Med andra ord, i och med detsamma som man gått över de 90 miljonerna har man icke bara ökat de penningpolitiska svårigheterna här i landet utan man har också ställt sig i en situation som till ett annat år blir besvärlig att lösa. Man kan naturligtvis från regeringsbanken svara: den dagen den sorgen. Men det är ju en svårighet som man redan i dag kan precisera och som sannerligen tål att övervägas.

Det förslag, som reservanterna inom utskottet i detta avseende ha stannat inför, innebär en minskning av subventionsbeloppet med 42 miljoner kronor. Man är därmed nere vid ett subventionsbelopp av 78,5 miljoner kronor i stället för 120,5. Det är alltså mindre än 90 miljoner. Hur har man då kommit dit? Man har kommit dit helt enkelt genom att säga, att i fråga om mjölken bör icke så stor del som i pro-

positionen har beräknats hänga på subventionering, utan där bör prisbildningen vara säkrad genom prisgenomslag. Om man beräknar ett prisgenomslag av ett öre för den s. k. konsumtionsmjölken och motsvarande för smöret, vilket gör cirka 25 öre per kilo smör, men man låter ost och grädde vara orubbade, kommer man just till ett belopp på 42 miljoner kronor.

Nu vet jag mycket väl, att det kommer i denna kammare, så som skett i vissa motioner och inom utskottet, att göras gällande, att detta blir en belastning på hushållen och på husmödrarna, vilken ej kan bäras och tolereras. Det blir en belastning, som rubbar förutsättningarna för den stopp-politik som statsmakterna nu söka att genomföra.

Jag skall tillåta mig, herr talman, att något belysa belastningens storlek. I detta sammanhang vill jag erinra om att statsrådet Sträng har i sitt uttalande i propositionen refererat statsrådet Wigforss uttalande i annat sammanhang, att en förutsättning för en dylik återhållsamhet i lönehänseende och annat vore att levnadskostnaderna icke på ett mera *väsentligt* sätt stegrades.

Vad betyda då dessa 42 miljoner kronor i sparade medel och i förbättrad samhällsekonomisk balans? Vad betyda dessa ett öre på konsumtionsmjölken och 25 öre på smöret? Jag skall tillåta mig att helt kort referera Landsorganisationens egen analys av årets, alltså 1948 års, avtalsrörelse. En sammanställning, som är gjord av LO:s utredningsavdelning, visar, att medelsiffran för samtliga avtal i år innebär något mer än sex procents lönestegring. Den oscillerar från något mer än tre procent för de ettåriga avtalen, när det gäller männen. Men även där ligger den betydligt högre när det gäller kvinnorna eller vid närmare fem procent. Det har nämnts tal på 17 procent för män och 21 procent för kvinnor, när det gäller de tvååriga avtalen inom han-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

deln. Och kommunalarbetarnas lönestegring refereras till 13—15 procent etc.

Om man säger, att medeltalet här är sex procent, så förmodar jag, att ingen anser att en medeltimpenning av 2:30 är för högt beräknat, när man i fjolårets debatt diskuterade 2:40 som ett medeltal. Om man tar 6 procent av 2:30, så kommer man till 13,8 öre merinkomst per timme. Multiplicerar man 13,8 med 2 400 — antalet arbetstimmar — kommer man till ungefär 330 kronor per år. Det är att märka, att om man tar det lägre talet 3 procent man icke kommer till 330 utan bara till hälften eller 165 kronor. Om man säger, att det är drygt 3 procent, kan det hända att det blir 170 eller 180 kronor. Det lämnar jag därhän. Kommer man till de höga talen 13 och 17 procent, ligger man vid en inkomstökning av en helt annan storleksordning.

Men för att återgå till frågan, i hur hög grad detta kommer att belasta hushållen, skall jag be att få anföra några siffror rörande effekten på levnadskostnaderna och hushållskostnaderna. Den kvantitet mjölk, som beräknas i indexfamiljens budget, uppgår till cirka 1 000 liter och smöret till något över 45 kilogram. En ökning av ett öre för mjölken och 25 öre på smöret gör en årssumma av 21 kronor 38 öre. Det kan vara skäl att hålla denna siffra i minnet, även om den representerar ett tämligen grovt medeltal. Alla familjer äta uppenbarligen icke upp 46 kilo smör eller dricka upp 1 000 liter mjölk, utan det finns högre och lägre tal för förbrukningen. Men vi kunna säga, att det svänger mellan 15 och 25 kronor i stället för att ligga vid 21 kronor, när det gäller storleken av den kostnadsökning, som kommer att belasta hushållen. Inkomstökningen i år har jag redan sökt att, låt vara i grova medeltal, angiva. Mina medeltal basera sig helt och hållet på Landsorganisationens egna uppgifter i Fackföreningsrörelsen nr

19—20, s. 403 och 404, detta till upplysning för den som vill ytterligare studera denna fråga.

Herr talman! Jag har nu sökt att belysa frågan om subventionerna och deras storleksordning. Jag kan icke finna annat än att den väg reservanternas anvisa innebär ett mycket stort mått av hänsynstagande till de strävanden som bedrivs av regeringen för att åstadkomma ett stando i den nuvarande olyckliga samhällsekonomiska utvecklingen, ett hänsynstagande som principiellt icke är försvarligt men som enligt min uppfattning är praktiskt försvarligt i betraktande av vikten av att dessa strävanden också må lyckas. Jag har också försökt att belysa, att den väg reservanternas rekommendera på intet vis kan anses lägga några stenar i vägen för dessa strävanden.

Jag ber därför, herr talman, att i denna punkt få yrka bifall till reservationen nr 1) av herr Tjällgren m. fl.

Det är en annan fråga, nämligen den som avses i reservationen nr 2), som jag i största korthet skall beröra. Det är fullmaktsfrågan. Föredragande departementschefen har företagit en omformulering av den tidigare gällande fullmakten. Om denna omformulering hade i och för sig icke varit något att säga, om den kombinerats med den tidigare ordalydelsen. Nu vill Kungl. Maj:t, att, i den mån anslagna medel ej äro tillgängliga, fråga om ändring i regleringsanordningar, som belasta statskassan ytterligare, skall underställas riksdagens prövning. Jag förstår mycket väl, att Kungl. Maj:t har haft sin uppmärksamhet riktad på denna punkt efter årets dechargedebatt. Regeringens handlande stod givetvis i viss strid mot de riksdagsbeslut i jordbrukets prisregleringsfrågor som fattades i fjol. Jag har för min del ingen anledning att taga upp den processen. Men jag vill erinra om att det här dock icke är fråga enbart om statsmedel, utan det är ju också fråga om hur regleringsåtgär-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

derna utformas. Riksdagen har alltid tidigare varit intresserad av att bli hörd, om mera genomgripande förändringar ifrågasatts. Jag skulle tro att detta intresse fortfarande förefinnes, lika väl som jag har mycket svårt att föreställa mig, att en kommande riksdag icke skulle ha samma intresse av att få deltaga i besluten icke blott beträffande frågor om eventuella ytterligare anslag utan även när det gäller mera genomgripande ändringar i regleringsåtgärderna. Det förefaller mig som om den fullmakt, som, om jag minnes rätt, sedan 1941 eller 1942 räckt för de dåvarande statsråden Pehrsson-Bramstorp och Sköld, också skulle kunna räcka för statsrådet Sträng.

Därför vill jag i detta hänseende be att få yrka bifall jämväl till reservationen nr 2) till jordbruksutskottets utlåtande nr 60.

I detta yttrande instämde herrar *Falla, Larsson i Karlstad, Staxång, Nolin, Thorell, Andersson i Gisselås och Östlund* samt fru *Boman* och herr *Stattin*.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Jag vill till att börja med säga några ord om behandlingen av det föreliggande ärendet. Jag finner det rätt underligt att en proposition som denna, som bygger på rätt tidigt kända fakta och på en för länge sedan träffad uppgörelse med jordbrukets organisationer, skall behöva komma riksdagen så sent till handa, att jordbruksutskottet tvingas börja behandlingen, innan motionerna hunnit avlämnas, och sluta realbehandlingen, fränsett själva justeringen, innan motionerna blivit tryckta. År efter år upprepas denna tågordning, bara med den ändringen, att proceduren blir litet sämre och senare för vart år som går.

Herr Liedberg har här tagit upp — han gjorde det även i utskottet — en hel del av den allmänpolitiska debatt,

som man naturligtvis kan knyta till frågan om subventionerna. Det är nu emellertid alldeles uppenbart en tämligen dålig ordning, att man skall behöva föra denna debatt i jordbruksutskottet och det i anslutning enbart till detta betänkande. För att subventionsfrågan skulle kunnat tagas upp i samband med det allmänpolitiska och ekonomiska läget hade det behövts ett sammansatt stats- och jordbruksutskott för behandling av samtliga subventionsfrågor i ett sammanhang. Men en sådan ordning för behandlingen av det nu föreliggande ärendet, vilken enligt min mening hade varit den enda riktiga, kan man ju över huvud taget inte tänka sig möjligheten av i den situation, där vi nu äro i riksdagens allra sista dagar, då utskott och kamrar äro fullständigt överhopade med stora ärenden. Det vore önskvärt att man i det avseendet kunde komma fram till en annan ordning.

På frågan om hur långt man å ena sidan skall sträcka sig med subventionerna och hur långt man å andra sidan skall låta priserna slå igenom och drabba konsumentpriserna och levnadskostnadsindex kunna olika synpunkter läggas. För min del skulle jag härvidlag ha ansett det fördelaktigast om regeringen vid sina uppgörelser med olika grupper hade kunnat begränsa subventionerna till den summa, som motsvaras av missväxtens verkningar; det hade, såsom den föregående talaren nämnde, varit en naturlig gräns att hålla sig till. Men den ståndpunkten har nu regeringen inte intagit, och det är svårt för den, som sitter i jordbruksutskottet och där skall bedöma denna sak, att säga vilka verkningar på det allmänpolitiska området en sänkning av subventionerna kan komma att utlösa. På bondeförbundshåll har man i en motion yrkat på, att alla subventioner skulle slopas, och går man samma väg i fråga om de subventioner, som statsutskottet behandlar, förmodar jag, att man skulle

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

föra upp det pristal på vilket stats-tjänstemännens lönetillägg beräknas till en gräns, där man finge i ett tag åtta enheters tillägg på tjänstemannalöner-na. Vad en sådan åtgärd tillsammans med de kedjereaktioner, som den skulle kunna utlösa, kan komma att betyda för den allmänekonomiska utvecklingen är ju inte så lätt att säga.

Jag har för min del inte velat här gå emot regeringens förslag om subventionssumman och det bland annat av den anledningen, att det är så svårt att veta vad detta tillsammans med andra möjliga prisrörelser kan komma att betyda i ekonomiskt avseende. Nu äro ju de allvarliga alternativen här regeringens förslag och ett förslag, där subventionerna ligga ett par tre tiotal miljoner lägre — jag räknar alltså inte det där förslaget att helt slopa subventionerna som något mera allvarligt alternativ. De mera aktuella alternativen röra sig om en skillnad på 20 eller 30, möjligen 40 miljoner. Frågan huruvida denna summa skall slå igenom i priserna eller inte är ju inte av den storleksordning att jag för min del funnit det riktigt att ta några risker i fråga om lönerörelserna. Nu säger herr Liedberg, att en sådan här subventionering kommer att innebära prisfall på mjölken nästa år eller också fortsatt subventionering. Ja, det kan den naturligtvis under vissa förhållanden komma att göra, men det är ju alls inte säkert. Det brukar ju numera hända rätt mycket på det ekonomiska området från det ena året till det andra, och de där 30 miljonerna äro i förhållande till hela affären på 3 000 miljoner en summa som lätt kan komma att hamna i marginalen. Det är inte lätt att nu säga vilka konsekvenser detta beslut kan få nästa år. Man skall ju då förhandla om priserna på olika produkter och jordbrukets inkomster över huvud taget liksom man gjort tidigare år, och jag tror därför, att det är att pressa argumenten en smula för hårt och att det är att ta ut

bekymren i förskott om man i dag frågar sig vilka konsekvenser i detalj detta beslut kommer att föra med sig nästa år. Jag har med dessa ord velat antyda min ståndpunkt i fråga om subventionerna, och jag understryker vad herr Liedberg inledningsvis sade, nämligen att det hela är mera en samhällsekonomisk fråga än en jordbruksfråga.

I fråga om prissättningen på ägg, som här har varit föremål för många diskussioner under tidigare år, ber jag få uttala min tillfredsställelse över att man i år har uraktlåtit att försöka pressa ned producentpriset, vilket man annars år efter år envist försökt göra. Nu har man i stället gått med på att producentpriset skall få stiga till 3 kronor 50 öre per kilogram, innan man vidtar några motverkande åtgärder.

På en annan punkt vill jag gärna erinra om vad utskottet har skrivit. Det gäller tilldelningen av tillskottsfoder till det mindre jordbruket. Hittills har det varit så, att de jordbrukare, som inte haft tillräckligt med eget foder utan blivit berättigade att under utfodringsperiodens gång köpa viss kvantitet, som regel inte kunnat få börja köpa detta foder, förr än det egna fodret tagit slut. Vad slags foder man sedan skulle kunna få köpa har ju vederbörande inte vetat, liksom han för övrigt inte heller alltid kunnat vara säker på att få utlovad kvantitet. Det är naturligtvis i högsta grad otillfredsställande för den som skall göra upp foderstater och hus-hålla igenom en hel vinter, att han inte kan få disponera och blanda ihop olika slags foder på det sätt som är mest ändamålsenligt, utan tvingas att först fodra ut allt det egna och sedan skarva i med vad han eventuellt kan få, när hans eget är slut. Utskottet har på s. 20 i utlåtandet sagt några ord om denna sak. Det har skett efter en föredragning av tjänstemän i livsmedelskommissionen. Utskottet uttalar det önskemålet, att man skall kunna komma till en annan ordning i detta avseende, så

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

att det blir lättare för de jordbrukare, som behöva köpa foder, att ordna dessa förhållanden. Jag hoppas, att livsmedelskommissionen i detta fall verkligen skall ta hänsyn till vad jordbruksutskottet har skrivit och försöka komma fram till en annan ordning.

I fråga om potatisregleringen har utskottet endast sagt, »att sedan behovet av potatis för försörjningsändamål kan anses säkerställt, hinder icke bör möta för avsättning av potatis för andra ändamål». Jag skulle för min del gärna velat, att utskottet hade sagt litet mera på den punkten. Jag tror att regeringen och livsmedelskommissionen böra visa större försiktighet när det gäller ingrepp i potatishandeln än vad man hittills gjort. Det har ju gång på gång visat sig, att det är mycket lätt att ta miste i det fallet. För egen del skulle jag vilja understryka önskvärdheten av att man tar hänsyn till jordbrukarnas försök att bygga upp en export av utsädespotatis. Enligt tidningsuppgifter var vid ett visst tillfälle i höstas läget det, att man hade uppgjort kontrakt om export av utsädespotatis till Italien och det till ett bra pris. Regeringen blev emellertid rädd för att vår potatis inte skulle räcka, och så drog man in licenserna, och vederbörande fick inte sälja. När man senare fick licens, hade italienarna köpt sin potatis i Holland i stället. När det gäller en sådan kvalitetsvara som utsädespotatis, som skall gå till export — det är för övrigt fråga om mycket små mängder, så att det hela spelar föga roll för folkhushållet och egentligen syftar på att bygga upp en exportmarknad — är det naturligtvis nödvändigt för svenska säljare att i mycket god tid kunna veta vad de ha att rätta sig efter och att de inte behöva handla fram och tillbaka; i annat fall gå affärerna som de gått i år. Vi fingo inte sälja någon potatis den gången, men däremot har man ju i vår lyckats köpa 120 ton italiensk potatis till

høgt pris och på det sättet konkurrerat med den svenska tidigpotatisen.

Vidare ber jag, herr talman, att få säga några ord om reservation 2), som handlar om Kungl. Maj:ts fullmakt att handha jordbruksregleringen. Vad statsrådet Sträng i det fallet har skrivit i propositionen kan delas upp i tre olika punkter. För det första säger statsrådet: »Jag förutsätter emellertid att frågan underställes riksdagen om för detta ändamål statsmedel behöva tagas i anspråk utöver vad som i förevarande sammanhang äskas.» Detta sägs i anslutning till eventuella uppgörelser enligt den s. k. 4-procentregeln. Det är ju, tycker jag, en så självklar sak, att det är närmast komprometterande att förutsetta att något annat över huvud taget skulle kunna ske. Att regeringen inte har något bemyndigande att bevilja pengar, som riksdagen inte har anslagit, behöver inte skrivas i detta betänkande, det finns ju skrivet i den svenska grundlagen, och den bör räcka även för statsrådet Sträng. Det är alltså en tämligen överflödig tillställning att skriva något om den saken här. För det andra får man veta följande: »Därest såsom ett led i strävandena att uppnå ekonomisk stabilitet överenskommelse träffas med jordbrukets organisationer om ändring i grunderna för kompensation till jordbruket enligt 4-procentregeln torde vad förut anförts ej böra utgöra hinder för fullföljande av en dylik överenskommelse.» Svårigheten med den delen av fullmakten är bara den, att ingen människa kan begripa vad som där står skrivet. Det fanns i vart fall ingen i utskottet, varken inom sekretariatet eller bland ledamöterna, som begrep det. Herr Liedberg begrep väl mest av detsamma, ty han visste en hel del, som vi andra inte visste, men det kunde ju vara roligt för kammaren att få veta vad herr Liedberg vet, men som vi andra inte visste. Men såsom här står skrivet, kan man inte säga vad det be-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

tyder. Nu har man hört sig för vad det skulle innebära, och utskottet har på den punkten rättat till det hela. Det sägs, att om regeringen skulle kunna träffa en överenskommelse med jordbrukets organisationer om en snävare tillämpning utav 4-procentregeln än den hittillsvarande, skulle utskottet inte ha något emot det. Vad som emellertid framför allt föranlett de här reflexionerna är den tredje delen av det som skrivits om fullmakten. Där heter det: »I anslutning till vad som gällt under krigsåren och med hänsyn till ovissheten beträffande det framtida försörjningsläget vill jag vidare förorda att Kungl. Maj:t liksom hittills erhåller befogenhet att i övrigt inom den anvisade anslagsramen handhava jordbruksregleringarna samt vidtaga av omständigheterna påkallade ändringar i desamma.» Det är i stort sett samma formulering som tidigare, så långt nu stycket finns i Kungl. Maj:ts proposition. Det uppseendeväckande är att man strukit följande mening: »Skulle härvid finnas erforderligt att företaga mera genomgripande ändringar i regleringsåtgärderna, förutsätter jag emellertid att riksdagen höres.» Det är ju emellertid detta sista, som begränsar Kungl. Maj:ts fullmakt. Den förändrade skrivningen innebär i jämförelse med tidigare års kort och gott, att riksdagens medinflytande helt har tagits bort. Inom den givna anslagsramen kan Kungl. Maj:t alltså utan att höra riksdagen göra vad Kungl. Maj:t behagar.

Nu förhåller det sig inte så som godsägare Liedberg antydde, nämligen att den gamla fullmakten stått kvar sedan krigets början. Där föreligger ett litet minnesfel, men sådana saker gör man sig ju lätt skyldig till. Saken är den, att den fullmakt, som infördes vid krigets början, skärptes för tre å fyra år sedan — ja, kanske var det tidigare — av ett enhälligt jordbruksutskott och således under medverkan av utskottets samtliga socialdemokrater. Under den

tid då statsrådet Pehrsson-Bramstorp handlade dessa frågor var jordbruksutskottet enhälligt i viljan att skärpa en tidigare given fullmakt, ty man ansåg, att ett större inflytande i detta fall borde tillförsäkras riksdagen. Sedan hände det i följd vid augustiuppgörelsen, att Kungl. Maj:t gjorde utfästelser om hundra miljoner kronor, som riksdagen inte beviljat, vilket föranledde konstitutionsutskottet att vid årets riksdag ta upp saken. Nu var ju detta egentligen inte en fråga om fullmakt för regleringsåtgärderna utan en fråga, där Kungl. Maj:t överträtt sin befogenhet att ge anslag. Den saken är, som jag tidigare nämnt, klart reglerad i svensk grundlag, och i den debatt, som uppstod här i kammaren i det sammanhanget, voro såvitt jag förstår regeringen, regeringspartiet och oppositionen överens om att man i fortsättningen skulle akta sig för att gå fram som skett. Statsministern inledde debatten här i kammaren, om jag minns rätt, och han avslutade sitt anförande med följande deklaration: »Jag ville gärna deklarera, att regeringen är fullt medveten om att man bör vara aktsam om de demokratiska formerna. Jag vågar därför till slut uttala den förhoppningen, att konstitutionsutskottets varningssignal i dag skall leda till att vi i fortsättningen på bägge håll, både inom regeringen och i riksdagen, söka att mer noggrant precisera innebörden i de fullmakter och bemyndiganden, som regeringen erhåller och som riksdagen beviljar.»

Det var hans excellens statsministerns slutreflexion i samband med dechargedebatten här den 19 maj. Om kungsord skola ha någon betydelse i denna sal, tycker man ju att resultatet icke borde bli att statsrådet Sträng stryker bort riksdagens inflytande helt och hållet just på den punkt som debatten rör sig om, nämligen jordbruksfrågorna. Jag trodde för min del knappast, när denna sak kom upp i jordbruksutskot-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

tet, att den socialdemokratiska majoriteten skulle försvara Kungl. Maj:ts skrivsätt. Jag väntade mig närmast någon undvikande manöver och ett tillrättaläggande av det hela. Men samma socialdemokratiska utskottsmajoritet, som tidigare varit med om att skärpa begränsningen av fullmakten, när det gällde statsrådet Pehrsson-Bramstorp, är med om att stryka bort alla begränsningar, när det gäller statsrådet Sträng! Det tycker jag är en parlamentarisk hållningslöshet, som gränsar till det otroliga, och jag förstår inte hur riksdagsmän, som dock icke äro regeringsombud utan folkrepresentanter, kunna inlåta sig på en sådan tuvhoppning.

Jag ser inte konstitutionsutskottets ordförande här i kammaren i dag, sorgligt nog. Det skulle vara mycket intressant att få del av hans inställning i den här saken lika väl som det skulle vara intressant att veta, om statsministern anser att statsrådet Sträng på ett lämpligt sätt har dragit konsekvenserna av statsministerns uttalande den 19 maj.

Jag ber, herr talman, att på denna punkt få yrka bifall till reservation nr 2.

Sedan bara ett par ord om anslaget till spannmålsbolaget. Jag har i denna del anslutit mig till en reservation, som går ut på att anslaget till spannmålsbolaget skulle minskas med 10 miljoner kronor. Detta har skett efter en föredragning i jordbruksutskottet av direktören för spannmålsbolaget, som därvid meddelat att man uppenbarligen icke behöver och icke kan förbruka alla de pengar, som Kungl. Maj:t har begärt, detta av den enkla anledningen att de ekonomiska perspektiven ha förskjutits sedan de tidigare uppgifterna lämnades i februari månad. Det är alltså icke fråga om att begränsa den verksamhet, som spannmålsbolaget behöver fullfölja. Det är endast fråga om att begränsa anslaget till det nödvändiga och ändå väl det. Alltså, de tio miljonerna kunna

enligt de uppgifter vi fingo utan någon som helst nackdel dragas in.

Nu kan det ju svaras, att det gör ingenting, hur mycket pengar som beviljas. Gå de inte åt, finnas de ju kvar. Men detta är en metod, som vi använt i litet för stor utsträckning i många fall. Att ligga med för stora reservationer på många håll i budgeten kan ju icke tjäna något till.

Jag skall, herr talman, sluta här. Jag skall bara komplettera ett tidigare avsnitt i mitt anförande med en uppgift, som jag senare har fått. Om man skulle handskas med subventioner och pris-system på det sättet, att det pristal, som tjänstemannalönerna bygga på, passerar den kritiska punkten, så komma dessa löner att stiga med 8 enheter. Varje enhet innebär en statsutgift på 12 miljoner kronor. Det skulle alltså innebära en statsutgift på 96 miljoner, oberäknat de kedjereaktioner, som sedan kunna komma genom andra gruppers krav.

Herr KARLSSON i Stuvsta: Herr talman! Den här frågan är ju årligen återkommande, men det ser ut som om debatten i år skulle bli betydligt mattare än vad den var i fjol. Inte ens herr Svensson i Ljungskile hade ju några mera väsentliga sakliga invändningar att göra, även om han försökte koka soppa på en spik i fråga om fullmakterna. Men det är ju valår i år, och man får ju taga till vad som finns för handen.

Även herr Liedberg var i sak mycket matt, om jag bortser från det mera nationalekonomiska resonemang, som fördes och som enligt min uppfattning hade ganska litet med den föreliggande frågan att göra.

Jag kan, herr talman, också säga, att jag för min del har mindre anledning än i fjol att vara missnöjd med det föreliggande förslaget i denna fråga, så

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

tillvida som det nu verkligen föreligger en uppgörelse med jordbrukarnas organisationer, och de prishöjningar på livsmedel som föreslås äro mindre omfattande än vad som i fjol var fallet. Det föreslås nu en engångsförbättring till jordbruket om 163 miljoner, och en inkomstförbättring för jordbruket synes oss skälig främst med hänsyn till de kvardröjande sviterna av fjolårets dåliga skördeutfall. Under förutsättning av det statliga missväxtbidragets slopande skulle enligt jordbrukskalkylens beräkningar jordbrukets inkomster av animalisk produktion utom äggproduktionen komma att minska med 95 miljoner kronor jämfört med innevarande produktionsår, och det är ju lätt att räkna ut att en dylik inkomstminskning dessutom hårdast skulle drabba det mindre jordbruket med dess övervägande inriktning på animalisk produktion. En fortsatt kompensation på grund av sviterna av fjolårets missväxt måste därför anses vara naturlig och skälig.

En del av den föreslagna engångsförbättringen motiveras med en rättvisare beräkning av vissa av jordbruksproduktionens kostnader, främst kostnaderna för jordbrukets ekonomibyggnader. Jag har icke något att erinra mot de ändrade beräkningar för fastställandet av dessa kostnader, som finnas i årets jordbrukskalkyl. Jag tillät mig vid frågans behandling i fjol betvivla, att de då gällande principerna för beräkningen av avskrivningskostnaderna för ekonomibyggnader kunde anses vara rättvisa och skäliga. Jag anser att de nya beräkningsgrunder, som tillämpas från och med i år, äro rättvisare, och jag har således ingenting att anmärka på denna punkt.

Den inkomstförbättring, som det här rör sig om, har ju överenskommits mellan statsmakterna och jordbrukets organisationer, och om det överenskomna beloppet skall jag icke orda. Däremot anser jag, att man kan disku-

tera den överenskomna inkomstförbättringens fördelning på olika slag av produkter. Man beräknar nämligen enligt jordbrukskalkylen en inkomstminskning av, som jag förut nämnde, 95 miljoner kronor för den animaliska produktionen utom äggproduktionen. För den vegetabiliska produktionen däremot räknas i kalkylen med en inkomstökning av 84 miljoner, fördelade med 58,9 miljoner på spannmål, 10,6 miljoner på oljevaxter, 8,5 miljoner på sockerbetar och 6 miljoner på potatis. Trots att således den vegetabiliska produktionen beräknas ge väsentligt högre inkomst, föreslås ändå i den träffade uppgörelsen en ytterligare inkomsthöjning på 30 miljoner för den vegetabiliska produktionen eller tillsammans för denna del av jordbruksproduktionen en inkomsthöjning av 114 miljoner. Enligt uppgörelsen får den animaliska produktionen en kompensation på 131,7 miljoner, men om man räknar med den inkomstminskning, som kommer att drabba denna del av jordbruksproduktionen, blir nettoinkomstökningen endast 37 miljoner. Om äggproduktionen medräknas blir inkomstökningens netto för all animalisk produktion 60 miljoner eller endast hälften av ökningen för den vegetabiliska, och då är det ju ändå så, att den animaliska produktionen svarar för en mycket större del av jordbrukets produktion än den vegetabiliska. Det torde därför kunna diskuteras, om inte hela kompensationen borde ha lagts på den animaliska produktionen. De 30 miljoner, som den vegetabiliska får, borde närmast ha räckt till en ettöring på mjölken. Men nu är en överenskommelse träffad, och det måste finnas starka skäl för att föreslå förkastande av en dylik uppgörelse, och detta har från vårt håll icke föreslagits. Det är dessutom klart, att det är två parter, som här förhandlat, och synbarligen ha jordbrukets förhandlare önskat en spridning av beloppet på samtliga pro-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

duktslag. Det torde emellertid icke kunna bestridas, att situationen blir gynnsammare för de jordbruk, som huvudsakligen äro inriktade på vegetabilisk produktion, än för dem som huvudsakligen basera sina inkomster på animalisk produktion.

Beträffande sättet för finansieringen av den föreslagna inkomstförbättringen så är ju detta den stora frågan i årets diskussion. Regeringen föreslår, att 120,5 miljoner av de 163 bestridas av statsmedel och alltså subventioneras, och detta förslag motiveras med strävan att motverka levnadskostnadernas stegring. Då denna fråga behandlades i fjol, föreslogs från vårt håll i samma syfte en delvis subventionering. Vi anse att regeringens linje i år, att medelst subventioner motverka höjda levnadskostnader, är välbetänkt med hänsyn till det rådande läget. Vi ha emellertid i vår motion nr 607 i andra kammaren ställt frågan om att subventionera hela beloppet, och vi ha härvidlag anført två skäl som motiv för förslaget. Det ena är att en av statsmakterna förordad lönepolitik i verkligheten och i huvudsak innebär lönestopp. Med stats-tjänarna har ju t. o. m. uppgörelse träffats om att de skola avstå från en del av den dem rättvisligen tillkommande kompensationen. I ett sådant läge anse vi det icke vara tillrådligt med några prisförhöjningar alls på livsmedel. Det andra skälet är det som jag förut nämnde, att kompensationen till jordbruk med övervägande inriktning på animalisk produktion blir tämligen liten, och denna kompensation kommer att motverkas av högre priser på spannmål och fodermedel. En höjning av priserna på dessa senare produkter kommer att bli ofördelaktig för sådana små jordbrukare, särskilt i Norrland och vissa delar av riket i övrigt, som äro hänvisade till att köpa spannmål och fodermedel i betydande utsträckning. Även med hänsyn till dessa grupper intresse vore det enligt vår me-

ning önskvärt att hela beloppet subventionerades. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till motionen nr 607 i andra kammaren.

Vad som här anförts i subventionsfrågan av herr Liedberg skall jag icke närmare ingå på. Jag vill bara göra ett par reflexioner. Herr Liedberg menar, att om statsmakternas strävan är att åstadkomma s. k. samhällsekonomisk balans genom att minska köpkraften, bör man icke tillgripa statssubventioner. Det förefaller mig, som om hela detta resonemang, där herr Liedberg påstod, att den ena statliga åtgärden slog ihjäl den andra, var ett synnerligen abstrakt resonemang, höjt över tid och rum och höjt över de konkreta förhållandena. För det första rör det sig här om livsnödvändiga varor. För det andra rör det sig om varor, där förhållandet mellan tillgång och efterfrågan regleras ransoneringsvägen och där det icke blir högre priser än vad riksdagen beslutar, oavsett tillgång och köpkraft. Försämringen av pengarnas värde bestämmes följaktligen i detta fall av riksdagen och icke av de fria krafternas spel. För det tredje rör det sig om varor, där prishöjningar hårdast drabba de ekonomiskt sämst ställda i samhället och speciellt barnfamiljerna. Omvänt gäller det varor, där prisförhöjningar icke nämnvärt eller icke alls drabba medborgare med verkligt överskott av köpkraft. Dessa förhållanden beaktades icke alls i herr Liedbergs resonemang.

Jag har tillåtit mig i ett annat sammanhang framhålla, att jag är övertygad om att därest det skulle ha förelagat förslag, som skulle gått ut på att skära ned köpkraften för vissa kategorier i samhället, som verkligen ha överskott av sådan köpkraft — exempelvis genom en höjning av bolagsbeskattningen eller annan liknande åtgärd — så skulle icke herr Liedberg ha understött ett sådant förslag. Nu förordar han emellertid, att man skall skära ned

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

köpkraften i fråga om varor som äro livsnödvändiga, och han är anhängare av att köpkraften skall skäras ned mera för flerbarnsfamiljerna än för övriga. Han är anhängare av ett förslag, som går ut på att minska köpkraften mest för dem som ha den minsta köpkraften. Det är därför som förslaget måste betecknas såsom en hänsynslös klasslinje och ingenting annat.

Denna viktiga fråga berör förhållandet mellan den jordbrukande befolkningen och övriga grupper. Jag kan inte underlåta att än en gång uttala min tillfredsställelse över att frågan i år har kunnat regleras på ett annat sätt än i fjol, utan de upprivande strider som då förekommo. Vi anse den inkomstförbättring vara skälig, varom det träffats överenskommelse, men vi anse också att det med hänsyn till levnadskostnadernas starka stegring och statsmakternas ekonomiska politik hade varit rimligt om hela beloppet subventionerats i år. Detta innebär naturligtvis inte att vi skulle vara anhängare av subventioner i princip. Tvärtom kan jag för min del helt ansluta mig till herr Liedbergs principiella resonemang, men med hänsyn till de nuvarande ekonomiska förhållandena måste man nog gå denna väg, för så vitt man skall uppnå de resultat man eftersträvar. Enligt min mening behöver man verkligen inte, bland annat med hänsyn till statens ekonomiska ställning i år, låta ens det föreslagna beloppet slå igenom i högre priser. Det vore riktigtast att med hänsyn till läget på löne marknaden gå på den fullständiga subventionens linje.

Herr ANDERSSON i Tungelsta: Herr talman! Såsom det redan tidigare erinrats i debatten har denna fråga i år vid den förberedande behandlingen kommit att utlösa mindre meningsmotsättningar än vid vissa andra tillfällen. Vid behandlingen av årets prisregle-

ringsfråga i livsmedelskommissionen och dess råd ha denna gång såvitt man kan finna inga större meningsmotsättningar förefunnits. Den kalkyl rörande jordbrukets inkomster och kostnader som uppgjorts visade ett inkomstunderskott för jordbruket på inte mindre än 178 miljoner kronor. Vid livsmedelskommissionens överläggningar med representanter för jordbrukarnas organisationer har en överenskommelse träffats om att anspråken på täckning av inkomstunderskottet skola begränsas till 163 miljoner kronor, vilket belopp också föreslås skola täckas i föreliggande proposition.

Om detta belopp skulle tagas ut genom höjda priser, skulle det otvivelaktigt medföra betydande prishöjningar på de allra nödvändigaste livsmedlen. Man kan inte bortse från att de ökade livsmedelspriserna hårdast skulle drabba de fattigaste i samhället. Vid oförändrat löneläge skulle detta i sin tur innebära att de av förra årets missväxt och av andra omständigheter framkallade höjningarna av jordbrukets omkostnader till övervägande del skulle få bäras av de ekonomiskt sämst ställda grupperna i landet och för dem givetvis medföra en sänkning av levnadsstandarden. Det är därför naturligt att man sökt finna ett sätt att undgå en fördyring av livsmedlen. Det förslag som här föreligger innebär att 120,5 miljoner av dessa 163 miljoner skola täckas av statsmedel i form av subventioner, och detta förslag har utan tvivel hälsats med tillfredsställelse inom vida kretsar av vårt land, inte minst bland landets husmöd-rar, som med ökade bekymmer sett hur kostnaderna för det dagliga livsuppehållet ständigt ökats.

Vid behandlingen av detta ärende har utskottet haft att ta ställning till en rad motioner, vilka jag dock inte närmare skall uppehålla mig vid. Tvenne motionärer, herr Rubbestad och herr Werner, ha hemställt, att riksda-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

gen skall avslå Kungl. Maj:ts förslag i vad det avser att en del av kostnaderna skall täckas genom subventioner och att prishöjningarna i stället skolas igenom. På det hållet har man alltså inte varit tveksam om att låta följderna av förra årets missväxt till övervägande del bäras av de ekonomiskt svagast ställda medborgargrupperna i landet.

I samband med denna motion har man också tagit upp den gamla tvisten om huruvida det är jordbrukarna eller konsumenterna som i verkligheten bli subventionerade, när man löser en fråga på detta sätt. Jag vill inte deltaga i den tvisten, men enligt min mening innebär den föreslagna subventioneringen genom skattemedel att folkhushållet i sin helhet medverkar till att jordbrukarna erhålla den kompensation, som anses skälig på grund av missväxten, utan att konsumentgrupperna belastas med höjda levnads-kostnader på ett sätt som måste resultera i krav på höjda löner. Enligt mitt sätt att se gäller det en samhällsfråga av stor räckvidd och stor betydelse, som berör alla medborgare, oavsett om de äro jordbrukare eller konsumenter. Det är ju så att ingen är enbart producent, utan alla äro ju konsumenter, även om de äro producenter av jordbruksprodukter.

I reservationen nr 1, till vilken herr Liedberg nyss yrkade bifall, har man dock valt en annan väg. Reservanterna acceptera subventionering av de 90 miljoner, som anses härröra från missväxten under förra året, men de vilja ta ut ytterligare 42 miljoner av konsumenterna genom ökade priser. Om den reservationen kan man i vad den avser att ytterligare höja priserna använda samma omdöme som om den motion jag nyss ordade om. Det är visserligen sant att prishöjningarna skulle bli mindre än om man följde herrar Rubbestads och Werners motion, och man kan ju säga att en prishöjning av den

storleksordning som reservanterna ifrågasätta inte skulle ha någon avgörande betydelse ens för de ekonomiskt svagaste hushållen, men jag tror inte att saken är så enkel. De som drabbas av dessa höjningar av livsmedelspriserna se det inte riktigt så, och i nuvarande läge bör man akta sig för att gå fram på ett sådant sätt, att det blir omöjligt att hålla tillbaka krav på ökade löner.

Herr Liedberg var orolig för att det skulle uppstå svårigheter nästa år, när denna subventionering eventuellt bortfaller och man skall bestämma priserna. Jag förstår inte riktigt denna oro. Vi få väl hoppas att innevarande års skörd skall bli minst medelgod, och i så fall behöva väl åtminstone inte de 90 miljoner, som föranledas av missväxten i fjol, bereda några bekymmer. Utskottet har för sin del följt Kungl. Maj:t på denna punkt, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i denna del.

I reservationen nr 2 av samma ledamöter som i föregående punkt plus herr Svensson i Ljungkile har man föreslagit ett tillägg till det i propositionen upptagna förslaget, att Kungl. Maj:t skall erhålla befogenhet att inom ramen för beviljade anslag handha jordbruksregleringen och vidta av omständigheterna påkallade ändringar i densamma. Såsom det tidigare sagts i debatten är det ungefär samma formulering av Kungl. Maj:ts fullmakt i år som den som tidigare beslutats av riksdagen på förslag av jordbruksutskottet. Herr Svensson i Ljungkile har emellertid tagit till alldeles särskilt djupa brösttoner på grund av att en passus som tidigare funnits inte är med i år, nämligen den att riksdagen skall höras, därest det befinnes erforderligt att vidta mera genomgripande ändringar i regleringsanordningarna. Utskottsmajoriteten har inte ansett det erforderligt att regeringen bindes på ett sätt som regeringen inte anser lämpligt. Ändringen har skett på grund av

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

de omständigheter, som åberopats i den kungl. propositionen, nämligen att det aktuella läget på livsmedelshandeln och -försörjningens område är sådant, att det under den kommande regleringsperioden kan uppstå situationer, då det blir nödvändigt att handla snabbt. Om Kungl. Maj:t inte får den föreslagna fullmakten, kan det ju inträffa, att en möjlighet att uppnå en ur samhällsekonomisk synpunkt fördelaktig uppgörelse försittes på grund av att det är tveksamt om den ifrågasatta åtgärden skall karakteriseras som ett tillägg eller som en mera väsentlig ändring av regleringsanordningar.

Rent sakligt har alltså utskottsmajoriteten ansett, att frågan om jordbruks-subventioner och jordbruksreglering inom ramen för beviljade anslag skall kunna överlämnas till Kungl. Maj:t. Vi ha givetvis därvid haft ledning av de erfarenheter man hittills gjort. Såvitt jag vet har det inte uppstått några konflikter under de år då fullmakten varit begränsad på det sätt, som framgår av nyss citerad passus. Jag tror också att regeringen brukar rådgöra med de ansvariga myndigheterna, med livsmedelskommissionen, livsmedelskommissionens råd och jordbrukarnas organisationer, då det skall företas en omläggning av regleringen i det ena eller andra avseendet. Jag föreställer mig att det även i fortsättningen kommer att gå till på det sättet, om det gäller några mera väsentliga omläggningar av jordbruksregleringen inom ramen för beviljade anslag.

Herr Svensson i Ljungskile yttrade sig nyss i denna debatt på ett sätt som jag inte kan underlåta att säga några ord om. Herr Svensson hade den dåliga smaken att karakterisera den socialdemokratiska utskottsmajoritetens ståndpunkt på ett sätt som jag måste inlägga en gensaga emot. Han ville beteckna det som en parlamentarisk hållningslöshet, därest socialdemokraterna inom jordbruksutskottet komme att

följa Kungl. Maj:t på denna punkt. Det omdömet får stå för herr Svenssons egen räkning. Jag vill emellertid säga, att de socialdemokratiska ledamöterna av jordbruksutskottet komma säkerligen i framtiden liksom hittills att ta ställning till de frågor som bli aktuella på det sätt som vi anse mest lämpligt och ändamålsenligt med hänsyn till frågornas innebörd, och vi komma därvid icke att ta intryck av om herr Svensson i Ljungskile anser sig böra uttala smädliga omdömen om oss.

Slutligen, herr talman, skall jag be att med ett par ord få beröra reservationen nr 4 av herrar Näslund och Svensson i Ljungskile, vari föreslås att anslaget till Svenska spannmålsaktiebolaget, som i propositionen är upptaget till 65 miljoner, skall minskas till 55 miljoner. Detta anslag avser att täcka spannmålsbolagets kostnader för verksamhetsåret 1948/49. Reservanterna hänvisa till vissa uppgifter, som inför utskottet lämnats av representanter för spannmålsbolaget. Även utskottets övriga ledamöter hade tillfälle att ta del av dessa uppgifter men ansågo ej att de kunde tillmätas en så stor betydelse att utskottet borde följa reservanterna på denna punkt. Jag tror inte att det är förenat med någon risk att bifalla propositionen. Skulle, såsom reservanterna här ifrågasätta, dessa tio miljoner kronor inte behöva användas, finnas de ju kvar, och då är, såvitt jag förstår, ingen skada skedd.

Jag ber alltså, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Herr Liedberg, som inledde dagens debatt, har ansett, att detta utskottsutlåtande kunde vara ett lämpligt

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

underlag för en allmän diskussion om den ekonomiska politiken. Jag har en känsla av att det är litet för tidigt att vid detta tillfälle taga upp en sådan diskussion. Vi få nämligen med all sannolikhet i samband med finansministerns förslag till riksdagen längre fram tillfälle att ta upp frågan om den ekonomiska politiken i hela dess omfattning. Jag skall därför inte närmare gå in i polemik med herr Liedberg på den punkten, men jag kan inte uraktlåta att ändå som allra hastigast i någon mån kommentera hans anförande på en del punkter.

Herr Liedberg gjorde gällande, att det är en inadvartens eller inkonsekvens i regeringens handläggning av de ekonomiska frågorna, om man samtidigt som man överbalanserar budgeten i inflationsbekämpande syfte lämnar subventioner, i detta fall till ett belopp av 120,5 miljoner kronor. Dessutom förde ju också herr Liedberg riksbankens obligationsköp på tal. Det är ju klart, att rent diskussionsmässigt — men jag vågar bestämt hävda, att det endast är teoretiskt och diskussionsmässigt i dagens läge — kan man tala om en motsättning härvidlag, om ett par oförenliga ståndpunkter. Emellertid måste ju en kritik av subventionslinjen i den föreliggande regeringspropositionen innebära, om man är underrättad om vad som ligger bakom — och jag fick det intrycket av herr Liedbergs anförande, att han var mycket väl underrättad om bevekelsegrunderna för regeringens ståndpunktstagande — att man helt enkelt föredrager det andra alternativet, d. v. s. prisstegringen. Det vore kanske för konsekvensens och riktighetens skull angeläget att vidareutveckla detta problem och komma fram till de egentliga slutsatserna.

Herr Liedberg tror sig ha anledning förmoda, säger han, att regeringens första ställningstagande i avseende å subventionerna rörde sig om, inte 120 miljoner kronor utan om ett mindre be-

lopp, 90 miljoner kronor, som argumentmässigt hade anknytning till följdverkningarna av fjolårets missväxt. Jag kan tala om för herr Liedberg, att detta hans antagande i allt väsentligt är riktigt. Regeringen hade under den tidigare debatten i dessa frågor den uppfattningen, att man kanske kunde tänka sig att gå fram på en 90 miljoners subventionslinje, men regeringen hade vid det tillfället inga garantier för att statstjänarna skulle uraktlåta att begära lönekomensation, och regeringen hade då inte heller den förtröstan om en sträng och restriktiv återhållsamhet på den fackliga lönefronten, som den har i dag. När sedermera hela den ekonomiska stabiliseringsdiskussionen togs upp i alla dess olika aspekter och detaljer var det helt naturligt att även frågan om subventionens storlek kom i delvis annat läge. Den fortsatta diskussionen visade då, att man här hade två alternativa vägar att välja på. Om man skulle gå på 90-miljonerslinjen, måste man taga prishöjningar på bl. a. mjölkdistributionen, som skulle slagit igenom i konsumentpriset, och prisstegringar på kött och charkuterivaror samt på grund av höjda priser på hudar även prisstegringar på skodon. Detta alternativ hade fört med sig, att det inte gått att få till stånd en överenskommelse med de stora statstjänargrupperna om oförändrade löner. De hade inte nöjt sig med ett oförändrat tillägg av 12 %, utan de hade ställt anspråk — och hade haft anledning att göra det med stor kraft — att få den procentuella lönejustering, som bl. a. riksdagens tidigare ställningstagande onekligen gav dem rätt till. Och hade statstjänarna fått lönestegring, är det ju för alla uppenbart att vi hade fått en löneaktion på den fackliga fronten, som, även om jag inte vill säga, att den skulle ha kännetecknats av någon offensiv attityd, i varje fall skulle ha blivit långt ifrån begränsad.

Utom detta alternativ, som ju inne-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

bar, att man skulle draga löne- och prisskruven uppåt ännu ett varv, hade vi ett annat alternativ att välja på. Det alternativet var att gå så långt i subventioner, att man kunde få kontakt med löntagarfronten och få till stånd ett tillmötesgående av regeringens vädjan om oförändrade penninglöner. Därför erfordrades, att vi gingo upp till 120,5 miljoner kronor i subventioner, så att vi sluppo prishöjningar på mjölk, kött, charkuterivaror och skodon. Under denna förutsättning förklarade sig stats-tjänarna beredda att intill årsskiftet 1948/49 nöja sig med 12 % rörligt tilllägg. Därmed skapades förutsättningar för att vid höstens lönediskussioner på den fackliga fronten få, som jag hoppas, gehör för den återhållsamhet som är en nödvändig förutsättning för att hela stabiliseringsprogrammet skall lyckas. Jag föreställer mig att, om man utgår ifrån att man hade dessa båda alternativ att välja på — och det bör man göra — så bör valet inte vara så svårt. Jag tror, att även herr Liedberg då vid moget övervägande utifrån skola vi säga en position inom regeringen skulle valt den väg regeringen valde att gå.

Herr Liedberg har i sitt anförande även tagit upp frågan om hur det skall bli under det konsumtionsår som kommer efter det som nu ligger framför oss och som börjar den 1 september 1948. Vi ha kalkylmässigt i andra sammanhang alltid räknat varje år som ett avslutat helt för sig. Vi ha inte givit oss in i något utförligt försök att beräkna verkningarna för åren som komma därefter, eftersom jordbrukets ekonomiska resultat inte bara är en fråga om priserna utan även en fråga om skördekvantiteterna, och dem vet man ingenting om. Vi få vara glada, att vi, tack vare den statistiskt fulländade apparat vi ha skapat, våga draga slutsatser om det år som ligger närmast framför oss. Jag kan därför inte stå herr Liedberg till tjänst och säga, hur regleringsappa-

raturen skall läggas upp för det år som börjar den 1 september 1949 och slutar den 31 augusti 1950. Jag har ingen möjlighet till det, eftersom ingen människa vet vem som kommer att lämna förslagen till riksdagen på den punkten nästkommande år och eftersom ingen människa vet, hur skörderesultatet kommer att se ut för regleringsåret 1949/50. Där få vi nöja oss med att kalkylera och beräkna för det år vi ha framför oss. Jag vill bara säga — och det tror jag, att jag kan stå för på hela regeringens vägnar — att det finns ingen anledning att tro, att jordbruket skall förvägras den compensation, som är erforderlig för att få balans i den stora totalkalkylen för 1949/50. Ha vi ansett, att vi haft en riktig reglering på detta område sedan 1939 till dags dato, så föreställer jag mig, att man även för det år som kommer efter nästa räken-skapsår, då den frågan blir aktuell, kommer att säga, att den princip vi tidigare gått in för är riktig.

Under fjolårets debatt förklarade jag, att om det skulle bli överskott, skulle detta användas till en uppräknings av arbetsinkomsterna för utfyllnad av den löneklyfta som »än i dag gäller» — detta sades under fjolåret — mellan jordbrukets arbetare, däri inräknade brukare och löneanställda, å ena sidan och arbetare inom industriella yrken å andra sidan. Med anledning av att herr Liedberg i sitt anförande återgav detta mitt uttalande förra året, vill jag framhålla, att jag tror nog vi kunna säga, att efter den lönerörelse som fördes i fjol höst och som herr Liedberg mycket energiskt medverkade till är resonemanget om en större inkomstklyfta en sanning med vissa modifikationer. Det bör i sanningens intresse slås fast.

I den mån lantarbetarlönerna förbättrats, har det dessutom fått sin direkta positiva inverkan på jordbrukarnas egen klass. Jag har framför mig här en redovisning av räntabilitetsresultatet för det senaste år, för vilket siffror äro

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

kända, nämligen 1946, som ju var ett relativt normalt år, kanske något i underkant. Jag tror, att vi detta år 1948 inte skola behöva räkna med sämre resultat i absoluta tal räknat för svensk jordbrukarkår. Av dessa siffror framgår bl. a., att på ett jordbruk i storleksgruppen mellan fem och tio hektar, d. v. s. den grupp som i dag räknas in bland de typiskt ofullständiga jordbruken och följaktligen de mindre lönsamma jordbruken, kunde man under räkenskapsåret 1945/46 redovisa en nettointkomst för familjen av 5 917 kronor, vilket var en avsevärd förbättring mot föregående år. För den grupp som ligger mellan tio och tjugo hektar, d. v. s. den grupp som vi satt upp som normjordbruk för den framtida rationaliseringsverksamheten inom jordbruket, redovisas under samma år en inkomst av 7 325 kronor. Vi börja den 1 juli i år med rationaliseringsarbetet, varvid vi, i den mån vi ha krafter och möjligheter därtill, skola fullständiga de mindre jordbruken till att bli normjordbruk av nyssnämnda storlek. Jag förmenar, att dessa inkomstsiffror — även om herr Liedberg och jag och kanske även andra ledamöter många gånger diskuterat detaljerna i siffersammanställningen, och det kunna vi självfallet göra — ganska konkret visa, att det gamla talet om jordbrukarbefolkningen som den absolut eftersatta gruppen i detta samhälle inte riktigt håller streck. Jag vågar också säga — och jag gör det som representant för lantarbetarna, vilket jag betraktar mig än i dag vara — att med de löner som nu gälla för lantarbetarna är det inte så avgjort, att en lantarbetare får det bättre, om han blir arbetare i en sockerfabrik eller porslinsfabrik, vid ett glasbruk eller vägarbete eller något liknande. Jag skulle tro, att vi i rättvisans intresse få säga, att här har man lyckats åstadkomma en glädjande utjämning.

Vidare var herr Liedberg inne på den av regeringen godkända fullmakten i

fråga om handhavandet av jordbruksregleringen. Därvid fick han ju starkt understöd av herr Svensson i Ljungkile, som gjorde gällande, att man här från regeringens sida begärde en fullmakt, som skulle diskriminera den svenska riksdagen. Herr Liedberg ansåg den vara onödig och sade, att om det gått med den gamla skrivningen under statsrådet Pehrsson-Bramstorp och statsrådet Sköld, borde det rimligtvis också kunna gå under statsrådet Sträng. Jag har ingenting emot en sådan konklusion. Jag vill bara säga att varken under den tid statsrådet Sköld handlade dessa frågor i regeringen eller medan statsrådet Pehrsson-Bramstorp var jordbruksminister var situationen på detta område så ansträngd som på den sista tiden. De ställdes inte inför så påtagliga konflikthot från jordbrukets organisationer, fixerade till vissa data, som vi hade under fjolåret. Därför kunde man måhända sköta det hela utan att behöva använda sig av sådana fullmakter som bl. a. under fjolåret varit nödvändiga. När jag hörde herr Svensson i Ljungkile utveckla de där tongångarna närmare, hade jag en bestämd känsla av att han hade ett behov av att måla hin på väggen för att få nöjet att piska honom. Jag tog mig då om huvudet bildligt talat och frågade mig: Är det möjligt att jag försökt dessa attentat mot svensk riksdags suveränitet som herr Svensson i Ljungkile ville göra gällande, att det var fråga om?

Jag ber att i någon mån få kommentera vad den här fullmakten egentligen innebär. Riksdagen beslutar här med fullt öppna ögon en sådan reglering av priser och subventioner att kalkylen blir jämnt balanserad. Jag har en känsla av att vi i år inte behöva räkna med några större förändringar i fråga om normalskörden. Därför är det med all sannolikhet troligt att riksdagens beslut i fråga om balans och ingenting därutöver är ett beslut som räcker till. Men riksdagen beslutar vidare, att om

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

det blir skördevariationer uppåt eller nedåt av den omfattningen att man har en viss vinst eller förlust som överstiger de fyra procenten, så skall en utjämning av dessa växlingar och kastningar ske. Blir det mer — det kanske i år rör sig om 120 miljoner kronor — skall vinsten nedbringas dithän. Blir förlusten större, skall förlusten begränsas, så att den stannar vid detta belopp. Detta beslutar riksdagen i år med fullt öppna ögon, och därmed är ju fullmakten för regeringen fullt klar, kan jag säga. Därmed har ju riksdagen sagt inom vilken ram och inom vilka gränser regeringen har att röra sig. Nu kan det emellertid hända — och det hände i fjol — att en situation uppkommer, där det blir nödvändigt att handla snabbt, som bl. a. herr Andersson i Tungelsta framhöll, där man måste ta mer medel i anspråk, än som omfattas av den fullmakt riksdagen ger. Det hände som sagt i fjol — jag tror inte det skall behöva hända i år. Enligt skrivningen i regeringspropositionen blir regeringen, vilket jag vill fästa uppmärksamheten på, om fjolårets situation uppstår 1948, efter vad jag förstår tvungen att sammankalla riksdagen.

I utskottets utlåtande hade man förut följande formulering: »Skulle härvid befinnas erforderligt att företaga mera genomgripande ändringar i regleringarna, förutsätter utskottet, att riksdagen höres.» Man kan tvista om vad det egentligen innebär. Konstitutionsutskottet säger, att när regeringen beslöt att lämna missväxtbidrag på 98 miljoner kronor var detta en genomgripande förändring av regleringsåtgärderna. Jag är för min del inte övertygad om att kammarens ledamöter i allmänhet äro beredda att skriva under denna konstitutionsutskottets tolkning av nämnda formulering i jordbruksutskottets utlåtande förra året. Formuleringen är oklar, och därför har denna passus utlämnats i årets skrivning. I stället har det sagts ifrån, att om en sådan situa-

tion skulle uppstå, att det blir fråga om att ta mer än riksdagen, om propositionen bifalles, kommer att anvisa, så skall riksdagen sammankallas. Därigenom går regeringen riksdagen längre till mötes än regeringen gjorde i fjol. På de premisserna har jag svårt att förstå, att man med åberopande av den gamla regleringen kan göra gällande, att regeringen fört riksdagen bakom ljuset.

Herr Svensson i Ljungskile sade om detta, att man måste gå till riksdagen, om man skulle begära mera pengar, att det vore så banalt, att det närmast — som jag vill minnas uttrycket föll — vore komprometterande att behöva skriva det i en regeringsproposition. Om herr Svensson i Ljungskile betraktar det som komprometterande, får jag trösta mig med att jag har spetsarna i hans eget parti med i detta komprometterande sällskap. Innan regeringen i fjol tog ställning till frågan, om man skulle gå till riksdagen och begära mera pengar eller om man skulle överskrida den anslagsram som riksdagen hade angivit, sammankallades nämligen partiledarna. Folkpartiet representerades då, om jag inte missminner mig, av herr Bergvall, och han ställde inte anspråk på att riksdagen skulle sammankallas. Jag har velat säga detta för att slå fast, att om jag är komprometterad är jag väl från herr Svenssons i Ljungskile synpunkter sett i mycket förnämligt sällskap.

Nu har konstitutionsutskottet i sin anmärkning sagt: »Konstitutionsutskottet, som inte vill rikta någon kritik mot det sakliga innehållet i Kungl. Maj:ts beslut, har därför funnit sig böra göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.» I sak har riksdagens granskande utskott ansett, att det i fjol inte fanns någonting annat att välja på. Det var en praktisk och nödvändig åtgärd att lämna detta missväxtbidrag för att få till stånd en uppgörelse som förhindrade en för försörjningen självfallet ganska besvärlig konflikt, i detta fall

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

aktualiserad som såstrejk. Om riksdagen sammankallats, sedan uppgörelsen träffats mellan jordbrukets organisationer och regeringen, är det väl näppeligen någon som tror, att någon riksdagsman tagit på sitt ansvar att fälla den preliminära överenskommelse som då förelåg. Riksdagen hade godkänt regeringens åtgärd — det vågar jag mycket bestämt hävda. Konstitutionsutskottet har även förklarat, att det i sak inte hade något att invända mot vad som skett. Men eftersom konstitutionsutskottet fann regeringens åtgärd innebära en mera genomgripande ändring i regleringarna, ansåg sig utskottet med hänsyn till de ovan citerade raderna — att om mera genomgripande ändringar i regleringarna skulle vidtagas, skulle riksdagen höras — av formella skäl skyldigt att göra anmärkning. Jag frågar: Är det rimligt att man har ett sådant här arrangemang i fortsättningen? Med anledning av att herr Svensson i Ljungskile försökte spela ut statsministern mot min formulering i propositionen, kan jag bara säga, att statsministern inte har sagt någonting annat än att han lovat en precisering av regeringens resp. riksdagens kompetensområden.

Här säges vidare, att vi nu begära att få balansera kalkylen och att få tillämpa 4-procentregeln uppåt eller nedåt, om det blir aktuellt. Och om vi behöva mera pengar av riksdagen, skola vi gå till riksdagen och få fullmakt, ha vi sagt. Så är det hela upplagt. Är detta, herr talman, någon anledning från herr Svenssons sida att spela ut så till den milda grad som han onekligen gjorde i sitt sista anförande? Herr Svensson citerade sedan formuleringen: »Därest såsom ett led i strävandena att uppnå ekonomisk stabilitet överenskommelse träffas med jordbrukets organisationer om ändring i grunderna för kompensation till jordbruket enligt 4-procentregeln, torde vad förut anförts ej böra utgöra hinder för fullföljande av en dy-

lik överenskommelse.» — »Vad är det för någonting?» säger herr Svensson, »det vet man ingenting om». På den punkten har herr Svensson rätt. Det vet riksdagen ingenting om, och huruvida formuleringen blir tillämplig vet icke heller jag någonting om just nu. Men utan att göra några närmare avslöjanden vill jag säga, att jag av finansministern fått besked om att han vid de förhandlingar som han fört med olika intressegrupper vänt sig även till jordbrukarnas representanter på den fackliga sidan och begärt, att om det blir en så dålig skörd detta år, att det blir aktuellt med 4-procentregeln för att kompensera en missväxt utöver kompenseringen med de 120 miljonerna — jordbrukarna kunna trösta sig med att något sådant är ett antagande av mycket teoretisk karaktär — jordbrukarna skola avstå från den kompensationen på samma sätt som statstjänarna gjort vissa medgivanden och även andra grupper, enligt vad vi räkna med, skola göra. Om den situationen skulle inträffa och om jordbrukarnas ekonomiska organisationer, som ändå representera en så väsentlig majoritet av de svenska jordbrukarna, bli ense med regeringen om att jordbrukarna skola avstå från att kräva kompensationen, avstå från den prisstegring som skulle behövas eller avstå från den extra statssubvention som vore erforderlig, är det då så orimligt, om riksdagen säger: Då skola vi icke förvägra jordbrukarna att göra ett sådant medgivande. Man har följaktligen måst skriva propositionen på det sättet. — Jag tror att jag kanske klarat ut begreppen med vad jag här sagt.

Om jag nu kommer tillbaka till vad regeringen har för möjlighet att förändra själva regleringarna — eftersom vi nu taga bort dessa mycket omtalade rader i regeringens proposition — så skulle det väl närmast vara att välja på subvention eller en höjning av priserna eller att taga en kombination av dessa båda linjer, en kombination som

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

i det givna ögonblicket kan vara lämplig och önskvärd. En förändring kan också tänkas ske t. ex. genom att man premierar animalieproduktionen på bekostnad av vegetabilieproduktionen eller vice versa. Jag vill understryka att intet sådant sker med mindre försörjningskommissionen i första hand tagit ärendet under noggrann omprövning. Och i livsmedelskommissionen ha jordbrukarna sin mycket starka och energiska representation. Där sitta företrädare för lantbruksförbundet och för RLF, och de fackliga organisationerna ha vid tidigare tillfällen visat, att om de icke få en uppgörelse som de anse sig kunna acceptera, de icke äro förhindrade att tala maktspråk alldeles oavsett vad den svenska riksdagen till äventyrs skulle ha förklarat.

Jag skall säga ett par ord också om en liten detalj som berördes i något av anförandena, nämligen spannmålsbolagets medelsanvisning. Bolaget har begärt 65 miljoner i sin första framställning till statens livsmedelskommission. Detta belopp har skrivits ned till 55 miljoner i den kungl. propositionen. Efter ett samtal som några motionärer här haft med bolagets direktör, ett samtal som enligt vad denne själv sagt icke skulle uppfattas på det sätt motionärerna gjort, anser man sig mogen att skriva ned beloppet med ytterligare 10 miljoner. I vad mån vi behöva importera spannmål eller fodersäd är helt beroende på hur det svenska skördeutfallet kommer att bli innevarande år. Det är väl ingen som inbillar sig, att vi i onödan skulle kosta på hårdvaluta, dollar och guld eller dollarvaror för att få in spannmål och foder som vi icke behöva. Var och en vet, hur ansträngd vår valutasituation är, och ingen kan väl gärna ställa mig till ansvar för att jag i mitt handhavande av ransoneringarna skulle ha visat speciell slösaktighet när det gäller konsumenternas intressen. Men om det blir dåligt bärgningsväder eller om det händer något i sista

omgången, kan det vara önskvärt att ha dessa pengar för att klara foder- eller brödsituationen. Skall då riksdagen förmena regeringen att ha pengarna för att ordna försörjningen? Behöva vi dem icke bli de över, och det är, som jag nyss sade, ingen risk för att de användas i onödan med hänsyn till hårdvalutaaspekterna.

Jag vill slutligen bara säga några ord till herr Karlsson i Stuvsta, som ansåg att man subventionsvägen borde gå ännu längre och taga ut alla de 163 miljonerna på denna väg. Regeringen har sagt sig, att vi få taga ut så mycket subventionsvägen, som är nödvändigt för att vinna syftet, d. v. s. den ekonomiska stabiliteten på alla de övriga fronterna och i första hand på löntagarfronten. När t. ex. statstjänarorganisationernas i demokratisk ordning valda representanter förklarade, att statstjänarna äro beredda att iakttaga återhållsamhet och fortsättningsvis nöja sig med oförändrad lön, om regeringen subventionerar jordbrukarna upp till 120 miljoner, fanns det ingen anledning för regeringen att gå längre, då varje subvention är en utgift för statskassan och har betydelse i den allmänna ekonomiska debatten. Jag vill dock säga, att i fråga om den skillnad som föreligger mellan de 120 och de 163 miljonerna, d. v. s. skillnaden mellan regeringens linje och den kommunistiska linjen, är det en del saker som man säkerligen icke från konsumenthåll behöver vara så ängslig för. Ger man jordbruket 3 å 4 miljoner genom att höja havrepriset, får icke detta, efter vad jag förstår, någon nämnvärd inverkan för konsumenternas del. Det som går till grynkvärnarna bör rimligtvis ha ringa effekt på havregrynspriset. Och det som går till åkerierna och till försvaret bör kunna uttagas utan att det slår igenom i konsumentpriserna. De inkomstförbättringar för jordbruket, som man räknar med skola komma beträffande matarter och matpotatis, äro

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

en direkt följd av huruvida vi få en god eller dålig skörd. Få vi dålig skörd, sätts de högre normalpriserna in och åstadkomma en inkomstförbättring. Få vi god skörd, räkna vi med att slippa normalpriserna, och då kommer den riktiga kvantiteten att ge en sådan inkomst på potatisodlingen, att jordbrukarna få vad de skola ha utan att konsumentpriset behöver höjas. Den inkomstförbättring som kommer jordbrukarna till del genom att man höjer höpriset är något som drabbar åkerierna och armén, och den kan av naturliga skäl icke få genomslag hos konsumenterna. De prisgenomslag man får genom att höja priset på kondenserad mjölk och torr-mjölk inverka icke heller för konsumenterna, då dessa varor praktiskt taget helt gå på exportmarknaden.

Jag har velat förklara detta för att man icke skall ha den uppfattningen, att det för konsumenternas del blir någon avgörande skillnad mellan dessa båda subventionslinjer.

Herr talman! Jag tror att jag med vad jag anfört i stort sett kommenterat de punkter i regeringens proposition, som jag funnit förefalla vissa talare i debatten något dunkla.

Herr SVENSSON i Ljungkile (kort genmäle): Herr talman! Det var åtskilligt i statsrådets anförande som kunde vara värt kommentarer. Jag har begärt ordet för ett vanligt anförande senare i debatten, men jag vill redan på detta stadium av densamma säga bara ett par saker.

Statsrådet försäkrar, att statsministern intet annat sagt än att han skall precisera fullmaktens innehåll. Jo, han har sagt något annat. Han har sagt följande: »Jag vill gärna deklarera, att regeringen är fullt medveten om att man hör vara aktsam om de demokratiska formerna». Och de demokratiska formerna i detta land innebära i saker som dessa en samverkan mellan Kungl.

Maj:t och riksdagen. Det är icke fråga om vad en viss person gör eller vad en viss utskottsmajoritet tycker. Det kan vara både en annan regering och en annan andra kammare innan denna fullmakt är förbrukad. Här gäller det verkligen en principalsak. Det är de demokratiska formerna man sätter å sido när man helt enkelt stryker ett streck över riksdagens medinflytande på ett viktigt område. Spekulationer om vad som kan hända eller icke kan hända ha bra litet med saken att göra. Vad skrivningen om 4-procentregeln beträffar sade jag ingenting om denna passus innehåll, utan jag sade att den var obegriplig, sådan den var framställd i den kungl. propositionen. Statsrådet har icke kunnat förneka, att vad som står om den i propositionen är obegripligt. Ingen kan, efter att ha läst den återopade meningen, veta vad den innehåller. Efteråt har statsrådet fått veta av finansministern vad den möjligtvis innehåller.

Statsrådet talade om vissa ändringar, som kunde komma i fråga i jordbruksregleringen och dess handhavande och nämnde, att om sådana ändringar skulle komma i fråga, man ju hade försörjningskommissionen och jordbrukarnas representanter där att lita till. Ja, men att sätta livsmedelskommissionen eller Kungl. Maj:t i riksdagens ställe är ju att i båda fallen gå emot de demokratiska formerna. Det är icke livsmedelskommissionen som skall regera i landet — det borde åtminstone icke vara det — fastän det ser så ut ibland.

Vad sedan beträffar de 65 miljonerna så föreligger därvidlag ingen konflikt i sak, vad jag vet. Icke behöver man göra den prutningen till någon allvarlig sak. Vi fingo den upplysningen att dessa 65 miljoner icke kunde förbrukas. Det var direktörens mening. Men det händer så många gånger, att anslaget icke räcker till, och då får man taga upp vad som behövs på tilläggsstat. Något problem är icke detta.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Herr JOHANSSON i Norrfor: Herr talman! I denna stora fråga ha vi, några motionärer på norrlandsbänken, avlämnat en motion, vari vi velat föra fram ett par synpunkter på prissättningen i fråga om det norrländska jordbruket.

Om man studerar propositionen med bilagor, skall man finna, att på s. 179 i tabell 11 återges en utredning av L. K., varav bl. a. framgår att inkomsten av skogsbruk är 482 kronor per hektar jordbruksjord i norra Sverige. Denna siffra anse vi oss icke kunna godtaga helt enkelt därför, att det är ett så stort antal jordbrukare i norra Sverige som sakna skog, hur otroligt det än låter. Enligt 1944 års jordbruksräkning funnos år 1944 i Norrland 106 963 brukningsdelar som innehades av enskilda ägare. Av dessa brukningsdelar voro 20 007 helt skoglösa. 20 664 hade mindre än 10 hektar skog. Vidare var det 19 648 som hade mindre än 25 hektar skog och 19 241 som hade mindre än 50 hektar. Vi anse att denna stora grupp av yrkesutövare i norra Sverige har i prissättningen fått sämre ersättning för sitt arbete än man fått i andra delar av landet. Det sägs, att vid förhandlingarna har i viss mån rått enighet om dessa saker. Vi anse emellertid, att vi böra på detta sätt föra fram dessa synpunkter, så att, även om riksdagen icke bifaller vår motion, saken ändå uppmärksammas. En prisförbättring är synnerligen berättigad och nödvändig.

Vad beträffar mjölkproduktionen i Norrland ha vi ansett den utvägen böra tillgripas, att man höjde det extra mjölkpristillägg, som utgår till Norrland och vissa delar av mellersta Sverige. Med en sådan åtgärd skulle man nå det stora flertalet av de lantbrukare jag här talat om, och samtidigt skulle man befrämja en produktionsökning i norra Sverige, som vore till förmån både för jordbruket och konsumenterna där uppe. Det är ju bekant att vi ha underskott på dessa varor

i Norrland. En produktionsökning där skulle möjliggöra en inkomstförbättring för ifrågavarande yrkesutövare samtidigt som den skulle ge möjligheter för konsumenterna att få bättre tillgång på färskvaror på detta område. Driftskostnaderna i Norrland äro givetvis lika höga, för att icke säga högre än i södra och mellersta Sverige. Klimatiska förhållanden, arronderingsförhållanden och andra omständigheter inverka på driftens ekonomi. Därför ha vi som sagt ansett, att det borde övervägas, om man icke kunde besluta höja mjölkpristillägget i de områden som jag nämnt. Det skulle röra sig om ett belopp av cirka 6 miljoner kronor. Den i propositionen föreslagna summan 17,5 miljoner skulle höjas till 23,5 miljoner. Utskottet har icke velat vara med om detta, men vi ha icke kunnat godtaga utskottets resonemang.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den av herr Tjällgren avgivna reservationen på denna punkt.

Herr HANSSON i Skegrie: Herr talman! Jag skall icke beröra frågan om subvention eller icke subvention eller frågan om storleken av en sådan utan endast ett avsnitt, som även en annan talare tidigare gjort en liten anmärkning om.

Redan den 18 februari framställde jag en interpellation till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet, där jag bad honom söka påskynda årets prissättningar på jordbrukets område just med hänsyn till den relativt tidiga vår som redan då syntes stunda. Statsrådet har inte lämnat något svar på den interpellationen, men jag får väl betrakta framläggandet av propositionen såsom ett svar, och något därutöver behövs ju numera icke.

När riksdagen år 1943 beslöt införa s. k. vårprissättning, var det ju emellertid meningen, att jordbrukarna med ledning av denna vårprissättning skulle

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

kunna planlägga sin produktion för året. 1943 års jordbruksutskott gjorde följande av riksdagen godkända uttalande: »För egen del vill utskottet framhålla betydelsen för jordbrukarna att redan vid planläggningen av sin odling kunna beräkna den inkomst som varje särskild gröda kommer att lämna vid viss antagen hektarskörd.» — Om nu tidpunkten för denna prissättning förskjutes alltför mycket framåt mot sommartiden, mister den ju sin mening och gör knappast skäl för namnet. Jag kan nämna att propositionen i detta ärende var år 1943 dagtecknad den 30 mars, år 1944 den 21 april och år 1945 den 27 april. Sedan har tidpunkten förskjutits ännu mer. År 1946 var den dagtecknad den 10 maj, år 1947 den 6 juni och i år dagtecknad den 21 maj, medan den avlämnades i kamrarna den 2 juni. I år har vårbruket i vissa delar av landet, särskilt de sydliga delarna, varit ovanligt tidigt, varför frånvaron av prissättning vid vårbrukets början måhända kan vara förlåten. Men man måste i alla fall bestämt reagera mot att denna prissättning inte sker förrän vid en tidpunkt, då även vid exceptionellt sent vårbruk i andra delar av landet detta ändå måste vara i stort sett avslutat.

Jag vill även framhålla att vårprissättningen inte bara är till fördel för jordbrukaren vid planläggningen av produktionen, utan den är också ett instrument för statsmakterna då det gäller att reglera den produktion man vill ha fram. Om man vill sätta ett visst stimulanpris på en vara för att uppmuntra produktionen därav, kan ju detta få en viss verkan blott om beslutet kommer jordbrukaren till handa så tidigt, att han hinner rätta sin produktion därefter.

Jag förstår mycket väl, att det ligger ett omfattande arbete bakom upprättandet av priskalkylen, och jag skall gärna erkänna det stora värdet av att vi nu ha en sådan priskalkyl, som kan läggas till grund för prissättningen, i

stället för det system vi hade dessförinnan. Det är emellertid önskvärt att detta förarbete utföres så tidigt, att frågan kan föreläggas riksdagen på ett tidigare stadium än som skett de sista åren. Jag vill därför uttala det önskemålet, att de organ, som ha hand om detta förberedande arbete, utrustas med möjligheter att slutföra sitt arbete tidigare än vad nu är fallet. Beträffande frågans behandling i år vill det emellertid synas, som om arbetet i de förberedande institutionerna och även underhandlingarna med jordbrukets organisationer slutförts på ett relativt tidigt stadium, varför förseningen i år främst hänför sig till behandlingen i departementet. Jag vill uttala den förhoppningen, att det i fortsättningen skall bli bättre förhållanden i detta hänseende.

Jag har, herr talman, givetvis icke något yrkande i anledning av vad jag nu anfört, men jag uttalar som sagt den förhoppningen, att förhållandena skola bli bättre, så att 1943 års beslut om vårprissättning verkligen blir genomfört. Den rationalisering av detta arbete som kan åstadkommas skulle av alla jordbrukare hälsas med tillfredsställelse.

Herr PEHRSSON-BRAMSTORP: Herr talman! Jag vill i likhet med den siste ärade talaren framhålla önskvärdheten ur alla synpunkter av att priserna bli fastställda så tidigt som möjligt. Om vi få en stabilisering i löne- och prisutvecklingen, kan jag inte se att det finns något hinder för att på ett rätt tidigt stadium på året göra de beräkningar, på vilka själva priskalkylen bygger. Man räknar ju efter medelskörd, och får man som sagt en stabilisering i löne- och prisutvecklingen, kan man ju ha beräkningarna klara vid årsskiftet lika väl som längre fram på året.

Att en del av underskottet, när det gällt en särskilt dålig skörd, täckes av kontanttillskott, är ju ingen nyhet. Det

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

skedde redan 1940/41. Jag vill uttryckligen framhålla, att den motion, som påyrkar att underskott på grund av sviterna efter missväxt skall täckas genom ökade priser, inte har någon anslutning från det parti jag företräder. Däremot mena vi, att det ligger annorlunda till med det belopp om något över 30 miljoner kronor, som föreslås skola utbetalas i form av statliga pristillägg på slaktdjursprodukter. Anledningen till att jag begärde ordet var närmast den, att jag ville fråga finansministern, om det har blivit nödvändigt att medtaga dessa 30 miljoner kronor i subventionsbeloppet på grund av villkor, som ställts för uppnående av en stabilisering i löne- och prisutvecklingen. Det har sagts, att det varit representanter för statstjänarkartellen och övriga grupper, som vid förhandlingarna ställt detta villkor. Enligt vad som upplysts mig av representanter för statstjänarna har emellertid något sådant villkor inte ifrågasatts. Under sådana förhållanden är det ju inte särskilt angenämt att de 30 miljoner kronor, som inte äro hänförliga till missväxten, skola utgå subventionsvägen. Om man tänker sig hur det blir ett annat år, så räknar man ju med medelskörd, och då riskerar man — om det även då är lika ömtåligt att höja priserna på vissa produkter — att åter få subventionera med dessa 30 miljoner kronor. Det kan man då icke komma ifrån.

Då överläggningarna vid årets förhandlingar voro avslutade, hade folkhushållningsministern givit på hand, att från och med den 1 maj skulle vissa prishöjningar ske, nämligen i fråga om hudpriserna. De skulle höjas med omkring 75 öre per kg, vilket skulle inbringa 11 miljoner kronor för produktionsåret september 1948—augusti 1949. För att man skulle kunna täcka vissa med anledning av bensinskatten uppkomna merkostnader för den löpande produktionen skulle dessa prishöjningar tillämpas redan från den 1 maj.

Detta beslut tillkännagavs alltså, men det ändrades. Det är därför jag skulle vilja att finansministern svarar på denna fråga: Är det en av förutsättningarna för stabiliseringen av löne- och prisutvecklingen, att de 30 miljoner kronorna ingå i subventioneringen? Om så är fallet, får man ju finna sig i att göra detta offer. Men svårigheten är att man blandar ihop rena underskördar med normala skördar. Man subventionerar även de belopp, som rent matematiskt skulle ingå såsom prisförbättring vid en vanlig normalskörd.

Jag skulle så vilja säga några ord om reservationen nr 4). Det är där fråga om man skall stanna för beloppet 65 miljoner eller beloppet 55 miljoner kronor. Om detta vill jag säga, att det ur rent praktisk synpunkt inte betyder någonting. Det är klart att om vi inte behöva mer än 55 miljoner, kommer det heller inte att användas mer. Men det kan ju också hända att vi behöva 65 miljoner. Det talas nu om att det är utsikter till god skörd. Men vi veta ännu inte hur det blir t. ex. med bärgningen. Vi veta ej om säden kan användas till brödspannmål i den utsträckning att det blir onödigt att inköpa större kvantiteter brödsäd. Om man vill att riksdagen skall vara med att besluta, är det väl därför riktigast att besluta 65 miljoner kronor och sedan lämna i Kungl. Maj:ts hand att använda blott 55 miljoner kronor, om det skulle räcka. Detta måste väl vara bättre än att nu stanna för 55 miljoner för att sedan nödgas sammankalla riksdagen, om det skulle behövas mer.

Till sist skulle jag vilja något beröra potatisodlingen. Denna har varit ett väsentligt stöd i vår försörjning under krigsåren och även de senaste åren. En av grundvalarna för detta stöd i försörjningshänseende har varit fabrikspotatisen. Förhållandena ha varit sådana, att man inte ansett det riktigt ur försörjningssynpunkt och med hänsyn till läget i övrigt att använda potatisen

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

för att bränna brännvin, när det funnits avsättningsmöjligheter för vanlig konsumtion av potatisen. Jag vill emellertid till folkhushållningsministern framföra en bestämd vädjan att man beaktar de förluster, som bränneriiddkarna på detta sätt ha lidit. Dessa företagare ha genom att ställa sina reserver till förfogande klarat flera svåra situationer i vår försörjning. Genom att de på så sätt berövats möjligheten att verkställa bränningen ha de lidit stora förluster. Om det visat sig att det blivit överskott på fabrikspotatis, har den överförts från brännerierna till stärkelseproduktionen, vilket inneburit ett tillskott i livsmedelstillgången. Bränneriiddkarna begära nu ersättning för det första för rent administrativa förluster, vilket kan ske genom överföring från en clearingkassa. Men därutöver ha de klara bevis för vilka förluster de lidit just därför att de under det sista året praktiskt taget inte kunnat använda någon potatis alls för den avsedda tillverkningen, som man ansett mindre nödvändig i nuvarande läge. Skall man över huvud taget gå in för att hålla sig med den reserv, som fabrikspotatisen utgör, bör man också beakta de krav om ersättning för lidna förluster, som framställas av företagen. Jag vill uttala den förhoppningen, att folkhushållningsministern skall finna någon form för anskaffande av de härför erforderliga medlen. Finansministern kanske kan hjälpa honom att skaffa pengarna. Det rör sig, vill jag minnas, om något över 400 000 kronor.

Eftersom finansministern nu kommit in i kammaren, vill jag upprepa min fråga till honom. Jag har tidigare i mitt anförande frågat finansministern, om det var nödvändigt att de 30 miljoner kronorna skulle ingå i subventionen till jordbruket, fastän de, därest man räknar med en normal skörd för ett kommande år, borde ingå i den rätta prisutvecklingen eller slå igenom i priserna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **WIGFORSS**: Herr talman! Den fråga som herr Pehrsson-Bramstorp ställt till mig kan jag besvara mycket enkelt. Förhandlingarna med de statsanställda voro, som ni nog alla kunna förstå, inte utan sina svårigheter. Att en löntagargrupp på det sätt som skett i detta fall går med på att avstå från en klar rätt till höjning av lönen är ju inte alldeles vanligt. Åtgärden kan endast förklaras av deras insikt om att deras intresse på längre sikt av en stabilisering bör väga över de omedelbara fördelarna. Men för att det skulle vara möjligt för dem att gå med på detta, ansågo de sig mycket bestämt böra hålla på att prishöjningarna i fortsättningen skulle hålla sig inom mycket snäva gränser. Och för att det skulle finnas någon möjlighet att hålla prishöjningarna inom dessa snäva gränser visade det sig nödvändigt även med denna subvention.

Herr **JOHNSON** i Kastanjegården: Herr talman! I slutet av sitt anförande nyss omnämnde herr Pehrsson-Bramstorp de rådande förhållandena med industripotatisen och jag har begärt ordet för att säga några ord angående samma sak och om priset på fabrikspotatis. Kungl. Maj:t har föreslagit, att det pris, som vid inköp av potatis för fabriksändamål skall erläggas till leverantör, faställes till ett belopp, som med 3 öre per hektoliter och stärkelseprocent överstiger det nu gällande priset. Jag har tillsammans med några andra av kammarens ledamöter väckt en motion, där jag föreslår, att detta pris skall höjas till 5 öre i stället för till 3 öre. Det är inte någon större höjning det här är fråga om, och det gäller ju inte heller en fråga, som omspannar alla landets jordbrukare. Det rör bara ett visst antal brukningsdelar i södra Sverige, närmare bestämt i västra Blekinge och i nordöstra Skåne. Per kilo potatis räk-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

nat blir ökningen med det pris, som Kungl. Maj:t har föreslagit, 0,8 öre och med det pris, som föreslagits i motionen, 1,3 öre. Jag har velat nämna detta, då jag inte är säker på att alla kammarens ledamöter äro på det klara med vad detta pris per hektoliter och stärkelseprocent innebär. I pengar räknat gäller det ju inte heller så förfärligt stora belopp. Med det pris som föreslagits i motionen rör det sig om 750 000 å 800 000 kronor.

Man kan väl utan överdrift säga, att livsmedelssituationen i vårt land ännu inte är den bästa. Liksom tidigare kommer väl potatisen att ännu några år framåt utgöra en livsmedelsreserv, som är alldeles nödvändigt i vissa situationer. Det har ju sagts, att livsmedelskommissionen är inriktad på att till varje pris ordna det så, att det finns potatis i landet, en i och för sig mycket klok åtgärd. Nu säger jordbruksutskottet på s. 20 i sitt utlåtande: »Utskottet finner emellertid icke tillräckliga skäl föreligga att företaga ytterligare höjning av garantipriset på fabrikspotatis. I detta sammanhang vill utskottet uttala, att, sedan behovet av potatis för försörjningsändamål kan anses säkerställt, hinder icke bör möta för avsättning av potatis för andra ändamål.» Jag kan på intet sätt förstå denna formulering. Jag vet inte om utskottet har räknat med att man först sedan behovet av matpotatis säkerställts skall få tillverka potatismjöl eller brännvin. Emellertid innebär väl troligen detta uttalande, att potatis som odlats för fabriksändamål nu som hittills får ligga i reserv tills matpotatistillgången kunnat garanteras. Det är uppenbart att därvid en del lagringsförluster o. d. inte kunna undgås. Detta motiverar väl om något det högre pris, som jag föreslagit i motionen.

Därtill kommer att arbetslönerna ha höjts i snabbare takt än priset på fabrikspotatis. Potatisodling är ju en synnerligen arbetskrävande verksamhet. Man kan inte komma ifrån rensning

och besprutningar -- det sistnämnda något som under senare år blivit allt vanligare, därför att det här rör sig om en så dyrbar odling, att det är nödvändigt att gardera sig mot att få den förstörd av skadeinsekter. En potatisodlare kan helt enkelt icke under någon del av sommaren underlåta att utföra vissa ganska kostnadskrävande arbetsmoment på potatisodlingen. Jag vill understryka vikten av att statsmakterna i tid se till, att denna nödvändiga odling därefter i södra Sverige inte minskas utan hålles vid liv så långt det är möjligt, och det kan ske endast om man höjer priset i takt med merkostnaderna för odlingen.

Herr talman! Jag skall med anledning av vad jag anfört be att få yrka, att sista meningen i näst sista stycket på s. 20 i utskottets utlåtande, vilken börjar med orden »Utskottet finner emellertid» och slutar med orden »för andra ändamål» måtte utgå ur utskottets utlåtande. Jag skall, herr talman, be att senare under debatten få komma med ett mera preciserat yrkande.

Herr LIEBERG: Herr talman! De anföranden som ha hållits ha givit mig anledning att hålla ett litet längre anförande än som rymmes i en replik.

Jag skall till en början be att få uppehålla mig vid en fråga, som både herr Svensson i Ljungkile och statsrådet Sträng ha yttrat sig om och därvid egendomligt nog kommit på samma linje. Herr Svensson i Ljungkile uttalade sig ungefär så, att de samhälls-ekonomiska frågorna kan man inte behandla i jordbruksutskottet. Det fordrades enligt hans mening ett sammansatt stats- och jordbruksutskott och jag tror till och med han sade bevillningsutskott för att man skall kunna gripa sig an med dylika frågor. Statsrådet Sträng fann inte heller tillfället lämpligt för en ekonomisk debatt utan hänvisade till den ekono-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

miska debatt, som väntas i nästa vecka. Det är ganska egendomligt att när det gäller att fatta beslut, som i själva verket äro avgörande för den ekonomiska politiken, passar det aldrig att taga upp en debatt, men när det gäller debatter i största allmänhet om frågornas teoretiska innebörd utan att man direkt har ett beslut om subventionering eller rörande räntefot eller någonting annat att fatta, då tycker man att det passar att taga upp debatt. Jag förstår detta mycket väl. Om man biträder den ekonomiska politik, som regeringen för, passar det naturligtvis bäst att ingenting i själva verket blir beslutat, som kan medföra någon egentlig effekt. Herr statsrådet Sträng sade med en liten aning av förebråelse om inte i röstten så dock i ordalagen, att det förvånade honom att man diskuterade denna subvention, då man vet bakgrunden till densamma. Den bakgrund herr statsrådet åsyftade var de pågående strävandena att åstadkomma vad vi med ett gammalt uttryck kalla för pris- och lönestopp. Om man kände till denna bakgrund, så föreföll det statsrådet egendomligt, att man över huvud taget diskuterade frågan. Han sade att om man ifrågasätter lämpligheten av subventioner, måste man vara beredd att säga ja till prisstegringar i stället. Om man kritiserar att staten måste köpa upp obligationer men inte kan emittera sådana, måste man också säga ja till en räntestegring.

Ja, jag känner något till bakgrunden och jag kan till herr Svensson i Ljungkile, som frågade om han kunde få reda på litet mera — nu har han ju fått upplysningar både av statsrådet Sträng och av statsrådet Wigforss — säga, att jag kan inte upplysa honom om mer än vad dessa båda statsråd redan talat om och vad jag upplyste både herr Svensson och utskottets övriga ledamöter om redan i utskottet.

Men för att återgå till frågan om prisstegringar eller ej skall jag först

beröra en fråga, som ligger utanför det egentliga ämnet men som sammanhänger med den allmänt ekonomiska politiken, frågan om obligationsköp o. s. v. Antingen skola vi — och på denna punkt kan jag vända mig till herr Andersson i Tungelsta — ha en fritt svävande stor köpkraft, som icke finner föremål vare sig i inköp av nytigheter eller, med den förda ekonomiska politiken, i det andra alternativet för placering av överskottsmedel, nämligen sparandet, eller också få vi låta priserna slå igenom. Välja vi det förstnämnda medför det de följder, som vi se för ögonen varje dag, en inflation och en ständig skruv av höjda priser och löner. När priserna stiga, stiga lönerna, och när lönerna stiga, stiga omkostnader o. s. v. Alla skola ha kompensation för ökade kostnader. Jag tror för min del att varken den ena eller den andra samhällsgruppen i längden är betjänt med en sådan utveckling. Det är faktiskt inte löntagarna som fara väl av detta. Jag tror inte de s. k. små i samhället i längden äro betjänta med att få påökt och påökt under det att myntvärdet ständigt försämras. Jag tror tvärtom att dessa kategorier i längden fara värst illa av ett sådant sakernas tillstånd. Jag kan i detta sammanhang anknyta till uttalanden av personer, som inte bara äro allmänt kända utan som även herr Andersson i Tungelsta torde respektera. Jag tänker t. ex. på Kooperativa förbundet och dess chef, som vid flerfaldiga tillfällen sagt, att detta går inte, man måste låta priserna slå igenom, tills vi nå en balans. Man har om jag minns rätt vid något tillfälle — jag tror det var i fjol — räknat ut, att varje svensk medborgare har i genomsnitt 150 kronor mer i inkomst än det finns varor att köpa. Jag tror alltså att vi aldrig komma i balans, om vi inte låta priserna i viss mån slå igenom för att uppsuga den labila köpkraften. Först när man kommer i ett balansläge mel-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

lan varutillgång och köpkraft kan ett överenskommet och proklamerat pris- och lönestopp nå sin fulla effekt.

Herr statsrådet Sträng krävde visst också ett svar på sin fråga angående räntan. Jag skall inte ingå på frågan i detalj, givetvis inte, eftersom det inte hör till detta ämne direkt, men jag är beredd att utan någon som helst tvekan deklarerar, att den räntepolitik, som omöjliggör för staten att uppträda som emissarie av obligationer, som tvingar staten att i tider, då man skall överbalansera budgeten och sterilisera köpkraften, köpa upp sina egna obligationer, kan enligt min mening icke vara riktig. Jag tror inte heller det skulle behövas stora justeringar för att åstadkomma ett annat resultat på det penningpolitiska området.

Jag skall be, herr talman, att därefter få övergå till den allmänna frågan om subvention eller ej. Jag har framhållit, att jag för min del godtager subvention inom moderata gränser. Det har inte från något håll bestritts, inte ens från statsrådsbänken, att subventioner äro principiellt felaktiga. Herr statsrådet formulerade sitt uttalande så, att rent teoretiskt och diskussionsmässigt vore det oriktigt att ge subventioner, men i praktiken kunde man inte ställa sig helt och hållet avvisande mot subventionslinjen. Jag har som sagt anslutit mig till subventionslinjen, men hur långt subventionerna skola gå blir ju till syvende og sist en avvägningsfråga. Jag har för min del funnit, att den lämpliga avvägningen låg vid missväxtbidraget och har inte hört något argument mot detta av saklig innebörd framföras. Jag har visserligen hört, att en grupp statstjänstemän har motsatt sig detta och tydligen fått regeringen att falla till föga. Jag vill gärna erkänna att detta var en nyhet för mig. Jag trodde det var en annan grupp. Jag trodde verkligen inte att statstjänstemän hade ställt ett sådant krav, alldestund jag vet att andra tjänstemanna-

grupper inte ställt krav på subventioner högre än missväxtbidraget. Det är alltid bra att få veta, vem som hållit i skafket.

Sedan skall jag säga några ord om utvecklingen nästa år, som inte alls oroade herr Andersson i Tungelsta. Herr Andersson i Tungelsta räknar naturligtvis med — eller hoppas förmodar jag — att det nästa år liksom under så många gångna år sitter en regering, som man bara har att följa och som nog ordnar allting till det bästa. Frånsett hur därmed kommer att gå och hur regering och riksdagsmajoritet komma att se ut nästa år vill jag bara be att få påpeka, att det såsom herr Svensson i Ljungskile sade kan hända mycket innan nästa år. Men även om regleringarna kunna underkastas diverse förändringar i verkställighetshänseende, så ha ju vissa principer tillämpats från år till år, principer som i närvarande stund äro knäsatte och inte äro ifrågasatta till ändring i denna proposition. Det är 4-procentsregeln och det är de principer, efter vilka jordbrukets inkomst- och utgiftskalkyl beräknas. Då är det ju för att använda herr statsrådets ord teoretiskt och diskussionsmässigt på det sättet, att de 90 miljonerna i subventioner, för vilken produkt de än utgå, automatiskt skola bortfalla nästa år, om ingenting annat sker. De återstående 30 miljoner kronorna av de 120 skola däremot icke bortfalla. Om man inte skall ändra systemet, skola priserna då slå igenom eller skola subventionerna fortsätta med de 30 miljonerna? Det är ju ett ganska viktigt spörsmål.

Nu skjuter herr statsrådet frågan på framtiden och säger, att vi inte veta vem som skall ha saken om hand då och att det väl alltid ordnar sig på något sätt. Jag vågar väl tolka herr statsrådets uppfattning så, att i alla händelser mjölkproduktionen inte skall drabbas av en sådan radikal prissänkning, som skulle bli fallet, om bortfallet av

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

de nu utgående subventionerna skulle drabba mjölkprissättningen med oförminskad tyngd. Jag kan ju bara för min del hoppas på att så inte kommer att ske! Men det hade ju varit en bra mycket säkrare väg att redan nu lägga ett öre på mjölken och 25 öre på smöret. Därmed hade en stor del av kommande tiders bekymmer varit eliminerade samtidigt som det hade varit till gagn för statsfinanserna.

Sedan sade herr statsrådet, att jordbruket inte skall förvägras sin rätt till kommande år, och hänvisade i detta sammanhang till sitt eget av mig apostroferade uttalande i fjolårets riksdagsdebatt i denna fråga. Detta är ju tacknämligt i och för sig. Men i fortsättningen sade herr statsrådet, att efter lantarbetarnas lönerörelse sistlidna vinter saknade uttalandena om jordbrukets möjligheter och medel att utfylla klyftan — om jag förstod herr statsrådet rätt — egentlig mening. Efter dessa lönerörelser, menade herr statsrådet, var klyftan i stort sett utjämnad. På den punkten får jag nog anmäla en avvikande mening. Det skulle förvåna mig, om herr statsrådets uppfattning delas av de närmast berörda. Den ökning av lantarbetarlönerna, som kom till stånd genom det sista avtalet, innebär att lantarbetarna kommit i åtnjutande av gott och väl samma förbättringar, förmåner och inkomster, som kommo andra grupper till del förra året, och man kan kanske säga, att lantarbetarna därigenom åtminstone i viss utsträckning fått en kompensation även för de löneökningar, som ha ägt rum på t. ex. handels och industriens område under det sista halvåret. Men å andra sidan får man ju komma ihåg, att jordbrukets arbetsomkostnader och därmed arbetsinkomsterna för de i jordbruket arbetande företagarna och arbetarna släpa efter åtminstone tre kvarts år. Även om utvecklingen på sistone har gått i gynnsam riktning, tror jag ingalunda man

kan påstå, att klyftan är utfylld och att jordbrukets folk nu kan slå sig till ro och säga: nu är allting väl beställt, nu har jordbruket en levnadsstandard och en inkomstnivå, som gör att jordbruket kan behålla både de företagare och de arbetare, som jordbruket behöver. Vi behöva inte bekymra oss om att försöka fylla någon klyfta längre. Verkligheten bekräftar nog snarare, att de s. k. andra gruppernas förhållanden och lönevillkor jämfört med jordbrukets fortfarande äro starkt attraktiva för jordbrukets befolkning. Det är väl ett bevis så gott som något för att klyftan, om än något minskad, fortfarande existerar.

Jag skall fortfarande inte processa på det konstitutionella planet om formuleringen av den fullmakt att vidtaga åtgärder på jordbrukets område, som regeringen begär. Som herr statsrådet anfört godkände partiledarna dock regeringens förfarande vid underhandlingarna om jordbrukspriserna, eftersom någon riksdag då icke var samlad. Då förfarandet står i överensstämmelse med en av jordbrukets organisationer träffad överenskommelse har jag ingen som helst anledning att kritisera den i och för sig. Men rent sakligt sett nödgas jag upprepa vad jag sade i mitt tidigare anförande, att det ju inte är tillämpningen av 4-procentsregeln som — såvitt jag förstår — kan vara konstitutionellt felaktig eller rent av skulle kunna sättas i fråga, utan det är regeringens anvisande av medel subventionsvägen i stället för att låta priserna slå igenom. Det är den konstitutionella riktigheten av detta förfarande, som kan ifrågasättas. Och däremot har ju Kungl. Maj:t nu garderat sig så till vida, att ett sådant beslut om så blir erforderligt skall underställas riksdagens prövning. Lika formellt felaktigt var det väl att besluta, att de av riksdagen den 7 juli i fjol beviljade 20 miljoner kronorna till arealbidrag, som enligt beslutet skulle utgå först under

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

ett senare år, skulle utgå under nu löpande budgetår. Men det ingick ju i överenskommelsen med jordbrukets organisationer, och jag skall inte för min del kritisera vad som skedde, även om det formellt kan vara något felaktigt.

Vad som emellertid nu saknas i den fullmakt, som regeringen enligt propositionen vill ha, är bestämmelser om att riksdagen skall höras, om genomgripande ändringar i regleringsanordningarna företagas. Det förvånar mig i högsta grad, att statsrådet Sträng motiverar bortfallet av detta åläggande för regeringen att till riksdagen anmäla mera genomgripande förändringar med behovet av att kunna vidtaga mycket snabba åtgärder. Statsrådet hänvisade till förhållandena i fjol, då det rådde ett spånt läge i brist på överenskommer med jordbrukets organisationer. Men, herr statsråd, regeringen är ju nu överens med jordbrukets organisationer, och jag förstår inte vilka spöksyner som i så fall oroar herr statsrådet. En överenskommelse har ju träffats, vilken konfirmerats av livsmedelskommissionen och regeringen. Den överenskommelsen skall ju i dag konfirmeras även av riksdagen. Under sådana förhållanden tycker jag inte att det föreligger anledning att tänka sig dylika spända och hotfulla situationer under det nu ifrågavarande regleringsåret, vilka skulle påkalla fullmakter in blanco beträffande de egentliga regleringsåtgärderna från Kungl. Maj:ts sida. Jag tycker därför att det för båda parter vore lugnast och bäst att ha kvar den gamla ordalydelsen, gärna jämte den nya.

Till slut, herr talman, vill jag även beröra en fråga, som avhandlats i utskottsutlåtandet nederst på s. 20. Beträffande potatispriset har utskottet där anfört följande: »Utskottet finner emellertid icke tillräckliga skäl föreligga att företaga ytterligare höjning av garantipriset på fabrikspotatis.» Det rör sig således om den motionsvis föreslag-

na höjningen från 3 till 5 öre pr hektoliter. Utskottet fortsätter: »I detta sammanhang vill utskottet uttala, att, sedan behovet av potatis för försörjningsändamål kan anses säkerställt, hinder icke bör möta för avsättning av potatis för andra ändamål.»

Det förhåller sig på det sättet, att brännerinäringen har drabbats särskilt hårt under kristiden. Den har inte bara varit underkastad de besvärigheter, som herr Bramstorp nyss berörde, utan man har inom denna näringsgren år efter år fått den planlagda driften helt omkullkastad. De industriella anläggningarna ha fått stå oanvända och den normala avsättningen av potatis har varit spärrad under hösten och vintern. Man har till följd därav haft lagringssvårigheter och sedan måst verkställa förlustbringande försäljningar på våren, d. v. s. vid den tidpunkt då potatisen sedan länge borde ha varit avverkad.

Bakom detta försiktiga uttalande från utskottets sida, där man av diverse känslomässiga anledningar icke velat ta vare sig ordet brännerier eller ännu mindre ordet brännvin i sin mun, ligger dock en underhandsutfästelse från livsmedelskommissionens sida. Denna utfästelse går ut på att om det blir normal potatisskörd och om de direkta konsumtionsbehoven kunna anses säkerställda, så skall potatisindustrin, d. v. s. bränningen och potatismjölframställningen, få utveckla sig och fortgå i normal utsträckning.

Jag har härmed endast velat fastslå, att bakom detta försiktiga utskottsuttalande ligger i själva verket denna mening och denna utfästelse från livsmedelskommissionen. Det är i högsta grad behövt att brännerinäringen äntligen kommer in i normala gängor igen. Denna näring har dock under hela kriget och ända fram till innevarande år säkerställt den reserv av potatis, som vi kunnat tillgripa, då produktionen av en del andra varor inom

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

vårt folkhushåll eventuellt slagit fel. Samma förhållande torde efter allt att döma gälla även framgent. Den viktigaaste livsmedelsreserv, som vi över huvud taget ha, består just i denna för vanliga konsumtionsändamål överdimensionerade potatisodling. Om denna odling skall kunna fortsätta, måste den emellertid återfå sin normala avsättning.

Herr talman! Ingenting av vad som här anförts i kammaren kan jag finna har vederlagt min uppfattning i fråga om vare sig det allmänna ekonomiska resonemanget eller beträffande behandlingen av denna proposition. Jag vidhåller därför mitt bifallsyrkande till de två första vid utskottsutlåtandet fogade reservationerna.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Efter att ha suttit och lyssnat till herr Liedbergs andra anförande, kan jag inte underlåta att göra ett par korta kommentarer. Herr Liedberg har en benägenhet att utifrån sitt eget önsketänkande pådyvla mig en del onyanserade uttryck, som jag inte är skyldig till. Det är närmast detta, som enligt min uppfattning behöver klaras ut i detta sammanhang.

Herr Liedberg säger, att han av mitt anförande skulle fått den uppfattningen, att det var en grupp statstjänstemän, som ställde vissa krav, och att det i verkligheten var dessa statstjänstemän som hållit i skaftet. Som herr Liedberg borde kunna erinra sig preciserade jag emellertid denna fråga på det sättet, att det förts vissa förhandlingar med statstjänarna. Man förväntade därvid prishöjningar på mjölk, kött, charkuterier och skor, som skulle slå igenom i index och vilka skulle inneburi, att man inte kunnat få statstjänarna med på en lönestabilisering

och en oförändrad lön. Det får vara nog med att jag i detta sammanhang erinrar bara härom.

I detta läge konstaterade regeringen att statstjänarnas toleransgräns gick till ett visst läge, men inte längre. Om denna gräns skulle överskridas, ville statstjänarna kompensera sig genom ytterligare höjda löner. Regeringen tog då ställning till frågan och ansåg, att det i detta sammanhang var bättre att höja subventioneringen till 120,5 miljoner kronor för att man skulle slippa den icke önskvärda effekten från löntagarhåll.

Herr Liedberg var vidare inne på mitt resonemang om jordbrukarkårens och lantarbetarklassens ekonomiska ställning i nuet. Han anmälde där en avvikande mening gentemot mig. Han sade bl. a., att han hade den uppfattningen, att löneskillnaden ännu var så stor att andra arbeten, framför allt inom industrien, äro attraktiva för jordbrukets löneanställda och dess arbetskraft över huvud.

Jag förklarade i mitt förra anförande, att det onyanserade resonemanget om klyftan mellan jordbruksbefolkningen å ena sidan och industriebefolkningen å andra sidan i dagens läge tarvar en revision. Jag anförde vissa siffror om nettointkomsten vid jordbruk av olika storleksordningar. Jag hade därvid kunnat gå ännu längre upp i storleksordning och redovisat ännu högre inkomster än vad jag gjorde. Jag ansåg mig emellertid icke ha anledning därtill. Eftersom dessa inkomster äro redovisade 1946, och således inte hänföra sig till dagens premisser — en jämförelse med årets siffror skulle säkerligen bli ännu oförmånligare ur herr Liedbergs synpunkt — är det inte riktigt att rent allmänt och utan någon reservation eller kommentar slå fast, att jordbruksbefolkningen är en a priori eftersatt befolkningsgrupp i detta land.

Som en ytterligare utveckling av dessa synpunkter framhöll jag i mitt

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

förre anförande, att efter den sista avtalsrörelsen är det inte säkert att en lantarbetare så att säga byter upp sig i lönehänseende, om han skulle byta anställning med en socker-, glas- eller porslinsarbetare eller med en vägarbetare. Detta påstående är jag beredd att helt stå för. Herr Liedberg skulle säkert, om han bara ville sätta sig ned och titta igenom det material, som jag inhämtat, kunna verifiera mina yttranden på denna punkt. Några slutsatser därutöver behöva icke dragas ur mitt förre anförande.

Jag kan emellertid inte underlåta att även beröra en del underhandsinformationer beträffande herr Liedbergs tidigare inställning till denna fråga, som jag fått av vissa personer, vilka hade nöjet att med honom diskutera dessa problem i samband med förhandlingarna om fjolårets lantarbetarlöner. Vid det tillfället, d. v. s. slutet av 1947, deklarerade herr Liedberg som sin uppfattning, att arbetskraftsläget var så i grunden förändrat för det svenska jordbruket, att det inte förelåg någon anledning att acceptera de anspråk, som lantarbetarna hade presenterat. Herr Liedberg ansåg att jordbruket kunde få folk i alla fall. Det förelåg då inget arbetskraftsproblem. I dag skulle det emellertid, tvärt emot vad herr Liedberg förklarat som förhandlare, på nytt ha uppstått ett arbetskraftsproblem. Jag förstår att det ur hans synpunkt kan vara lämplig förhandlingstaktik att vid förhandlingarna säga det ena och i riksdagens talarstol det andra. Jag kan emellertid inskränka mig till att säga, att det är fråga om taktik från herr Liedbergs sida.

Jag vill med några ord även beröra den mycket omdiskuterade fullmakten. Borttagandet av dessa tidigare gällande formuleringar har från Kungl. Maj:ts sida motiverats med att de i och för sig äro så pass oklara och att det rätt så många delade meningar om vad som är »mer genomgripande regleringsåtgärder» och vad som är »mindre genomgripande regleringsåtgärder».

Under sådana förhållanden ha vi ansett att det är lika bra att icke ha sagt någonting om detta.

Som en verifikation på denna oklarhet anförde jag, att konstitutionsutskottet, som väl ändå får anses bestå av kunniga och dugliga män, bevandrade i åtskilliga problem och tränade att läsa riksdagssvenska och propositionstext, uttryckligen tolkat fullmakten på det sättet, att man överskred fullmakten, när man begärde mer pengar än som låg inom anslaget. Man har uttryckligen sagt att regeringens sätt att använda pengar för att utbetala missväxtbidrag harmonierar icke med den begränsning i fråga om fullmakten, som regeringen har.

Jag tror visst inte, att alla riksdagens ledamöter ha samma uppfattning som den som här kommit till uttryck, men jag vet, att konstitutionsutskottets majoritet har denna uppfattning. Herr Liedberg och flera med honom ha nu anmält andra uppfattningar. Detta bestyrker väl ändå, att det finns ett visst fog att konstatera att bestämmelsen i fråga är så pass oklar, att man bara med en hänvisning till dessa olika meningar kan göra anspråk på att bestämmelsen bör gå ut ur texten. Detta har varit den väsentligaste motiveringen för regeringens förslag i detta hänseende.

Jag vill inte här ytterligare upprepa vad jag sade i mitt förre anförande. Jag nöjer mig med att förklara, att om nu riksdagen, som jag hoppas, beslutar i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, så blir det ingenting av riksdagens suveränitet som eftersättes. Anslagsramen är ju given liksom beloppet i fråga. Om det sedan skulle bli en förändring i regleringen på så sätt, att man premierade en viss art av produktionen före en annan art — jag föreställer mig att det är detta som herr Liedberg lägger in i denna fullmakt — är detta

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

ingenting som man överrumplar jordbrukarna med, eftersom dylika beslut alltid föregås av långvariga diskussioner med vederbörande.

Herr Svensson i Ljungkile förklarade, att livsmedelskommissionen under sådana förhållanden skulle bli ett substitut för riksdagen. Detta vill jag självfallet icke skall bli fallet. Jag nödgas emellertid konstatera, att även efter riksdagsbeslutet i fjol vägrade man från jordbruksorganisationernas sida att acceptera det i demokratiska former av den svenska riksdagen fattade beslutet. Man förklarade då, att ett dylikt beslut icke hindrade de ekonomiska organisationerna att ha sin egen uppfattning om hur regleringen skulle läggas upp. Organisationerna kunde driva sin egen linje med den kraft de kunde lägga bakom sina ord genom hot om en öppen produktionsstrejk. Det är en fakticitet, menar jag.

Det är enligt min mening således ingen risk att jordbrukarna ställas i efterhand, ty de ha alltid sina organisationiska vapen att ta till, om det skulle bli diskussion mellan regeringen och jordbrukarna beträffande själva detaljutformningen. Under sådana förhållanden frågar man sig, om det här i verkligheten rör sig om någon väsentlig utvidgning av fullmakten, som regeringen i dag begär.

Herr **LIEDBERG** (kort genmäle): Herr talman! Jag har inte herr statsrådets förmån att kunna använda obegränsad tid för en replik, utan jag måste fatta mig så kort som möjligt.

Först och främst beklagar jag ett missförstånd från herr statsrådets sida, när han tror att jag vill *pådypla* honom några meningar. Jag har endast tillåtit mig göra några respektfulla *tolkningar* av hans anförande! Fortfarande anser jag mig kunna tolka hans uttalanden på det sättet, att det var statstjänstemännen, som faktiskt ställde krav på

mer än 90 miljoner kronor. I förbigående sagt skulle ett bifall till reservanternas yrkande innebära en höjning med 0,52 enheter i 1935 års indexserie.

Om vi skulle vara ense om att det finns en viss klyfta mellan jordbruks- och industribefolkningen, skulle vi inte behöva spilla mer ord härpå. Jag tyckte emellertid, att herr statsrådet slog bra nära bältet, när han här i kammaren drog upp en sak, som jag skulle ha yttrat vid avtalsförhandlingar. Först och främst vill jag hänvisa till att statsrådets sagesmän hade bort vara här för att de själva skulle kunna vittna i saken. Dessutom vill jag framhålla, fastän det över huvud taget bjuder mig emot att tala om förhandlingsspörsmål här i riksdagen, att de argument, som jag den gången framhöll, avsågo att bemöta lönekrav om 40 öre per timme. Slutresultatet blev emellertid en höjning med 31 öre per timme.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **STRÅNG**: Herr talman! Herr Liedbergs sista upplysning förändrar ju inte något i själva principfrågan, d. v. s. att herr Liedberg föregående höst ansåg, att det fanns gott om arbetsfolk inom det svenska jordbruket och att det från den utgångspunkten inte förelåg någon anledning att tillmötesgå gjorda löneanspråk från lantarbetarnas sida. Men i dag konstaterar herr Liedberg, såsom han gjort vid andra tidigare tillfällen här i riksdagsdebatterna, att det är så ont om folk för det svenska jordbruket, att det på ett eller annat sätt måste bli prisjusteringar, som möjliggöra för jordbruket att konkurrera om arbetskraften.

Även om herr Liedberg nu skulle anse att detta mitt yttrande är någonting som tangerar bältet, som han sade, är det väl onekligen på det sättet, att man måste höra en del obehagliga sanningar, om man, såsom herr Liedberg

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

här gör, ger sig ut i en debatt och har så lätt att skifta uppfattning. Jag har ingen anledning tro, att mina sagesmän äro ute med oriktiga informationer. Om herr Liedberg vill, kunna vi säkerligen tillsammans övertyga oss om vem som har rätt på denna punkt.

Den indexeffekt, som skulle uppstå, om man inte skulle gå på de av Kungl. Maj:t föreslagna 120,5 miljonerna, skulle inte ha blivit den summa om 0,52 enheter, som herr Liedberg här vill göra gällande. Det skulle ha rört sig om ett annat belopp, eftersom i så fall bara prisstegringen på skodon skulle belöpa sig till 0,30—0,40 enheter. Jag har tyvärr inte dessa siffror parata i huvudet. Jag skulle emellertid kunna visa svart på vitt på att ett bifall till den av herr Liedberg åberopade reservationen skulle medföra en större indexhöjning än han gjorde gällande.

Herr **LIEDBERG** (kort genmäle): Herr talman! Vad först och främst 1935 års indexserie beträffar vill jag påpeka, att de 42 miljonerna på mjölk och smör göra 0,52 enheter. Jag har aldrig talat om vad prishöjningen på skodon och andra reservationen ovidkommande prishöjningar ha för inverkan.

Sedan måste jag reagera, när statsrådet talar om min lätthet att skifta uppfattningar. Även om jag fortfarande anser det vara ur lämplighetssynpunkt tvivelaktigt att här draga in avtalsförhandlingarna och vad därvid förekommit, så vill jag dock påpeka, att möjligheten att få arbetskraft i höstas var betydligt bättre än den varit förut, och sedan dess har situationen inte ändrat sig. När detta påpekande gjordes begärde motparten 40 öres löneförhöjning. Till slut nöjde man sig dock med 31 öre. En påminnelse om läget var nog ganska nödvändig.

Om jag nu säger att det fortfarande finns tydliga tecken på en klyfta mellan stadsbefolkningen och landsbefolk-

ningen, så hänför sig detta framför allt till svårigheterna att över huvud taget hålla kvar landsbygdsbefolkningen. Jag tror att den avfolkning, som äger rum, främst drabbar de mindre företagarna inom jordbruket. Därom vittna ödetorp och ödegårdar samt svårigheterna att få folk till mera avlägset liggande ställen. Det är ett faktum jag här refererar. Det är inga obehagliga sanningar herr statsrådet tillhandahållit mig, ty jag har faktiskt inte skiftat mening i dessa spörsmål.

Jag vill alltså fastslå, att situationen i fråga om anställt arbetsfolk i höstas var och fortfarande är lättare än tidigare. Därtill ha naturligtvis dessa betydande lönejusteringar bidragit. Landsbygdens avfolkning fortsätter emellertid ungefär som förut.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **STRÅNG**: Herr talman! Av herr Liedbergs sista anförande drar jag den slutsatsen, att mina sagesmän tydligt talat sanning när de informerade mig i denna fråga. Det är tacknämligt att här i kammaren från herr Liedbergs mun få besked om att arbetskraftssituationen för det svenska jordbruket varken i höstas varit eller nu är så besvärlig som den varit tidigare. Av herr Liedbergs förra anförande framgick emellertid ingenting alls av denna hans sista deklaration. Det var kanske beklagligt att det måste till litet hårda ord, innan sanningen kunde dragas fram.

När herr Liedberg sedan talar om indexhöjningen, som inte har något med reservationen att göra, så är han inte riktigt välinformerad. Reservationen innebär att subventionen skall uppgå till 90 miljoner kronor och regeringsförslaget innebär en subvention av 120,5 miljoner kronor. I den sistnämnda summan ligger bland annat subventionering av hudarna, vilket innebär att man slipper en höjning av skopriserna.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Herr Andersson i Tungelsta uttryckte sitt missnöje med vad jag sagt och menade att jag uttalat mig smädligt om den socialdemokratiska utskottsmajoriteten. Denna smädelse skulle i så fall bestå i att jag karakteriserat majoritetens ställningstagande såsom parlamentarisk hållningslöshet.

Sedan kriget började har det funnits en begränsning i Kungl. Maj:ts fullmakt. Under de första åren innehöll denna begränsning en passus om att, för den händelse mera genomgripande förändringar vidtoges, riksdagen skulle höras, därest detta utan större olägenhet kunde ske. För några år sedan strök man detta sista inpass, som ju är tänjbart som gummi elastikum, och skärpte således fullmakten. Såvitt jag vet var jordbruksutskottet enhälligt på denna punkt, och socialdemokraterna voro alltså helt med om detta. I fjol framhöll konstitutionsutskottet, att man här borde slå vakt om riksdagens rättigheter. Detta var ju kontentan av konstitutionsutskottets anmärkning. Statsministern underströk, att man bör vara rädd om de parlamentariska formerna. Sedan kommer nu statsrådet Sträng och begär en fullmakt utan inskränkning, och den socialdemokratiska utskottsmajoriteten bifaller detta.

Visst är svenska språket ofta ett problem, herr talman, men jag kan inte finna något bättre ord än hållningslöshet för ett sådant beteende. Det kan hända att någon annan kan hitta på något bättre.

För övrigt konstaterar jag, att herr Andersson i Tungelsta i sak inte kunde anföra något gripbart skäl för denna nya inställning. Jag tycker att motiveringen än gick i den ena riktningen och än i den andra. I det ena ögonblicket säger herr Andersson, att det kan vara nödvändigt med ett hastigt ingripande, och i nästa ögonblick säger han — om jag nu antecknat rätt — att såvitt han visste hade det tidigare inte

uppstått några svårigheter eller konflikter. Det finns ju då ingenting påtagligt, som kan motivera en helt ny inställning.

Herr statsrådet Sträng tyckte inte om ett annat ord, som jag hade använt. Jag vet inte om mitt anförande på ifrågasvarande punkt var tillräckligt klart. Det gällde frågan om Kungl. Maj:ts rätt att gå riksdagen i förväg, när det gällde att bevilja medel. Nu säger Kungl. Maj:t i denna proposition, att därest ytterligare medel behövas skall Kungl. Maj:t hemställa hos riksdagen därom. Om detta yttrade jag, att jag tyckte ett sådant uttalande var tämligen överflödigt, eftersom svensk grundlag satt riksdagen såsom anslagsbeviljande myndighet. Det behövs ju inget särskilt uttalande på den punkten. Att förutsätta något annat än att Kungl. Maj:t skulle respektera grundlagen vore ju komprometterande, och det tror jag att jag sade också.

Statsrådet Sträng förklarade också i detta sammanhang, att han befann sig i gott sällskap, eftersom spetsarna inom folkpartiet varit med och tagit ansvar för beslutet i fjol sommar. Jag tror att herr statsrådet får rätta litet på denna uppgift, ty såvitt jag vet var det bara en person med från folkpartiet, nämligen herr Bergvall. Så långt jag kunnat avlyssna debatten gjorde han inget deciderat uttalande om vad regeringen skulle göra eller inte göra. Statsministern förklarade för övrigt i decharge-debatten, att det alls inte var regeringens mening att ställa sig bakom partiledarna och åberopa dem, utan regeringen skulle helt och fullt taga ansvaret för vad som då skedde. Det kan väl alltså inte vara så stor glädje med det sällskapet.

Sedan åberopar man nu beslutet i fjol såsom en anledning till att begära en tämligen obegränsad fullmakt. Men vad var det i fjol som gjorde, att Kungl. Maj:t kom i konflikt med riksdagen? Det var inte, att man tillämpade 4-procentsregeln. Här har ju denna regel

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

tillämpats många gånger under krigsåren. Det ingår ju i jordbruksuppgörelsen, att därest skörden blir mer än 4 % under medelskörd eller mer än 4 % över medelskörd, så skola priserna och uppgörelsen rättas till på visst sätt. Det betyder inte att man överträder den gamla fullmakten, om man tillämpar 4-procentregeln, ty då handlar man i enlighet med denna fullmakt, såsom har skett år efter år. Det som förde Kungl. Maj:t i konflikt med riksdagen var i stället anslagsfrågan. I fråga härom säger nu statsrådet Sträng, att här skall riksdagens rätt i fortsättningen respekteras. På den punkt där konflikt uppstod behåller man alltså fullmakten, men på den punkt där någon konflikt icke fanns vill man vidga fullmakten. Det är ju ett rätt underligt sätt att draga konsekvenserna ur förra årets erfarenheter.

Jag skall, herr talman, inte lägga mycket till detta. I sitt senaste anförande yttrade statsrådet Sträng, att delade meningar kunna förekomma om vad man skall lägga in i uttrycket »genomgripande förändringar». Då är det lika bra att inte säga någonting. Det är klart, att om man stryker bort fullmaktens begränsning, om man tar bort riksdagen som part i målet, då kan det inte bli några delade meningar om vad Kungl. Maj:t har rätt att göra. Det är emellertid inte på det sättet man respekterar riksdagen och dess rättigheter. Var den gamla formuleringen oklar och vill man ha större klarhet härvidlag, då skulle väl detta föranleda ett försök att förtydliga formuleringen och inte att taga bort riksdagens medansvar och inflytande i sammanhanget.

Man möter gång efter annan i sammanhang sådana som dessa uttalanden om vad det ena eller andra statsrådet personligen tror eller kan tänkas göra. Jag har många gånger i riksdagen hört yttranden — inte minst från statsrådet Skölds sida — som gå ut på, att så länge de ha något inflytande skall det

och det inte hända. När det gäller att reglera förhållandet mellan regering och riksdag samt diskutera den saken principiellt, är det emellertid inte fråga om vad den person, som för tillfället är statsråd, ämnar göra med en fullmakt. Det är i stället fråga om hur de inbördes förhållandena skola regleras mellan två representanter för det svenska statslivet, nämligen mellan ett statsråd vem som helst å ena sidan och en riksdag sammansatt hur som helst å den andra. Jag tycker det vore anledning att i sådana sammanhang som detta besinna den saken.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Jag skall inte tala så mycket om den överenskommelse, som träffats mellan jordbrukets organisationer och regeringen. Jag tycker naturligtvis att det skulle ha varit önskvärt, om man från jordbrukarhåll inte givit efter när det gällde de 15 miljonerna, och detta med hänsyn till det relativt låga inkomstläge, som gäller för denna grupp. Jag skall dock som sagt inte så mycket yttra mig om den saken utan i stället acceptera den överenskomna summan på 163 miljoner kronor, som skall utgå till jordbruket.

Jag har emellertid begärt ordet med anledning av att jag inte gillar den linje man här valt för att utanordna dessa 163 miljoner, subventionslinjen alltså. Jag är fullt medveten om att det skulle vara lyckligt, om man kunde få till stånd en stabilisering av priserna, så att man slapp denna ständiga skruv uppåt av priser och löner, men jag tror inte, att det är det lyckligaste sättet att få denna stabilitet genom att man från statsmakternas sida tillskjuter medel för att kompensera den ena eller den andra gruppen. Jag förstår till fullo vilken motivering regeringen haft, när den gått in på denna subventionslinje. Vi hörde den nyss av herr statsrådet Sträng. Jag tror emellertid, att man

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

överskattat betydelsen av detta krav från tjänstemännen, som drivit fram denna linje.

Finansministern nämnde nyss, att statstjänarna för sin del avstått från en viss procent av dyrtidstillägget som ett led i denna stabilisering. Jag vill emellertid påstå, att finansministerns uppläggning av saken inte är riktig. I propositionen nr 250 går man in för en omläggning av indexberäkningen. Beräkningen sker här efter helt andra grunder än tidigare. Skall man fortfarande ha 1935 års indexserie som bas för löner och dyrtidstillägg, då är det riktigt att statstjänarna skola ha ytterligare 3 % tillägg. Man har emellertid gått in för ett helt nytt system, där skatter och rabatter avförs från indexberäkningen, och där man följaktligen får helt nya pristal för dyrtidstillägget. Undersöker man utvecklingen från 1946 finner man, att tjänstemännen vinna på den beräkning, som de själva accepterat. Denna nya metod är till stor fördel för dem i det långa loppet, ty enligt den stiger pristalet hastigare än efter den gamla. Man får en uppfattning härav, när man studerar propositionen nr 250. Pristalet skulle enligt 1935 års serie ha stigit med cirka 9 enheter från mars 1946 till mars 1948. Efter den nya metoden, som är fördelaktigare, stiger index med 13 enheter, således med 4 enheter mera än efter det gamla systemet. Detta är givetvis en stor fördel för tjänstemännen. Tjänstemännen ha således inte alls prutat av på sina anspråk, utan de få i stället sina önskemål tillfullo tillgodosedda.

Jag vill således poängtera, att talet om att även tjänstemännen prutat av på sina krav till förmån för stabiliteten inte håller streck. De ha i stället tillförsäkrats en fördel genom denna omläggning. Ser man saken i denna belysning, undrar man, om det är riktigt, att jordbruket skall vara den första part, som skall ge efter på sina anspråk. Jag lämnar emellertid detta därhän; jag accep-

terar de 163 miljonerna. Men det är just subventionsvägen, som enligt min mening inte kan vara den rätta att nå stabilitet på detta område. Vi måste tänka, att syftet med de nya skatter, som vi i år beslutat, ha varit att åstadkomma en överbalansering av budgeten. Man har beslutat skatter, vilka komma att särskilt drabba landsbygden hårt, t. ex. de ökade bensinskatterna. Är det rim och reson i ett sådant förfaringsätt, att först skaffa in pengar till statskassan och sedan omedelbart ge ut dem igen, varigenom köpkraften ökas? Det är ju den stora köpkraften, som i nuvarande läge är det stora riskmomentet, eftersom man inte har tillräckligt med varor. Enligt min mening är det att gå fel väg, när man på detta sätt åter ökar köpkraften genom nya tillskott.

Jag tror även, att man helt och hållet överskattat den inverkan det skulle ha på den allmänna prisutvecklingen, om man höjde jordbruksprodukternas priser med dessa 163 miljoner. Statstjänarna ha själva förklarat, att de kunna acceptera en höjning av priserna med två enheter. Vad komma då dessa ökade priser på jordbruksprodukterna att betyda? Vi kunna se detta i propositionen nr 286, där den s. k. nationalbudgeten framlägges. De sakkunniga ha kommit fram till det resultatet, att de sammanlagda levnadskostnaderna för hela folkhushållet uppgå till något över 16 000 miljoner kronor. Var och en kan då lätt räkna ut, att 160 miljoner kronor i denna budget kommer att utgöra ungefär en procent av det hela. Jag tycker icke att det är för mycket begärt, om man i stabilitetens intresse kräver, att denna summa skall uttagas av konsumenterna. Detta krav blir särskilt berättigat med hänsyn till den löneutveckling, som skett för både industriarbetare, tjänstemän och andra grupper under de två senaste åren.

I denna nationalbudget ha vi även en tabell, som visar hur stora inkomstökningarna varit för olika grupper. Ta-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

bellen visar, att genomsnittsökningen för alla grupper uppgår till cirka 25 % under de senaste åren. Hur mycket ha då levnadskostnaderna ökat under samma tid? Jo, de ha stigit från indextalet 151 till 163. Detta betyder, att levnadskostnaderna under denna tid stigit med 8 %. När lönerna således ökat med cirka 25 % och levnadskostnaderna med bara 8 %, förstår var och en, att det inte är någon orimlig fordran att begära, att konsumenterna skola stå ut med den lilla prisstegring det här skulle gälla, utan att de omedelbart komma och kräva höjda löner.

Folkhushållningsminister Sträng ville göra gällande, att dessa pengar, uttagna genom ökade produktpriser, spelade så stor roll i indexberäkningen. Jag har också lagt märke till, att han i sin proposition räknat med hur det skulle verka enligt 1914 års indexserie. Som vi alla veta, är emellertid denna indexserie för länge sedan avkopplad såsom bas för lönerna. Nu gå vi inte efter 1914 eller 1935 års indexserie utan efter 1946 års serie. Denna serie visar, vilket jag också nyss berört, att index inte stiger med mer än ungefär en enhet i stället för enligt propositionen tre enheter i 1914 års indexberäkning. Jag förstår, att man vill ge intryck av att dessa prishöjningar skola vara så skrämmande, men ser man detta i sitt rätta sammanhang, d. v. s. såsom dessa ökningarna verkligen komma att te sig, äro de inte så avskräckande.

Vid detta tillfälle skall jag också be att få rätta till ett uttalande, som statsrådet Sträng gjorde nyss i replik till herr Liedberg. Statsrådet menade, att den summa på 30 miljoner, som herr Liedberg räknade bort, även inkluderade subventioner på hudar. Det torde väl ändå vara fel, herr statsråd! Subventionerna på hudar komma på en annan titel, som vi behandlat i statsutskottet i dag och som hänför sig till ett reservationsanslag i 11:e huvudtiteln i statsverkspropositionen. Dessa subven-

tioner beröra således inte alls dessa 30 miljoner kronor.

Ja, herr talman, här skulle vara åtskilligt att säga, men jag anser, att det räcker med det nu anförda. Jag menar, att man bör betänka sig mer än en gång, innan man går in för denna subventionering, som enligt min mening inte kan leda till ett riktigt resultat. Förr eller senare är det nog bäst att låta priserna slå igenom i levnadskostnaderna.

Herr ANDERSSON i Tungelsta (kort genmäle): Herr talman! Jag skall be att få ge herr Svensson i Ljungskile en kort replik med anledning av att han nyss var inne på den fråga, som han även berörde i sitt föregående anförande. Jag syftar på det sätt, varpå han karakteriserade ställningstagandet hos jordbruksutskottets socialdemokratiska ledamöter.

Jag ber att få framhålla, att när vi tidigare tagit ställning till denna fråga i jordbruksutskottet, så har det skett med hänsyn till det läge, som enligt vårt förmenande då förelåg, och det har skett på sakliga grunder. Om nu ledamöterna i ett utskott vid ett annat tillfälle ta ställning till samma fråga men då anse läget vara ett annat och handla därefter, då betecknas detta av herr Svensson, naturligtvis förutsatt att han inte gillar det, såsom en upprörande parlamentarisk hållningslöshet. Det finnes de som bruka argumentera på detta sätt och tillgripa dylika beskyllningar, när man saknar sakliga argument.

Herr NORUP: Herr talman! I denna debatt har man huvudsakligen uppehållit sig vid frågan huruvida och i vilken utsträckning subventioner till jordbrukarna skola utgå. Det är ganska märkligt att man över huvud taget anser det nödvändigt att livsmedelsproduktionen subventioneras. Statsrådet uttalade ju i propositionen, att vårt för-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

sörjningsläge kräver att vi så långt som möjligt böra basera vår livsmedelsförsörjning på den inhemska produktionen. Därtill kommer att vårt valutaläge omöjliggör för oss att i större utsträckning importera livsmedel. Följaktligen äro vi i det närmaste helt hänvisade till vår egen jordbruksproduktion, och vi måste söka hålla den så hög som möjligt. Enligt min uppfattning åstadkommer man detta bäst genom att tillämpa en sådan prisbildning på jordbrukets produkter, som animerar jordbrukarna till att hålla en hög produktion.

Nu kanske någon invänder, att man inte sänker jordbrukarnas inkomster genom att tillgripa subventioner i stället för prishöjningar. Nej, det är riktigt, men genom att tillgripa subventioner i stället för att låta de ökade omkostnaderna slå igenom i priserna ger man inte ett rätt erkännande åt produktionen. Jordbrukarna arbeta på lång sikt, och de göra upp sina planer flera år i förväg. Det är därför nödvändigt att man inte låter jordbrukets priser bygga på subventioner, utan man måste låta de ökade kostnaderna slå igenom i priserna.

En stor del av den summa, varmed jordbrukets inkomster skola ökas, härör sig från jordbruksproduktionens underskott förra året. Olika grupper ha erkänt, att jordbruket på grund av de ökade kostnaderna är berättigat till en inkomstökning av 178 miljoner. Jordbrukets organisationer ha emellertid velat visa vägen genom att iakttä återhållsamhet, och de ha fördenskull redan vid underhandlingar med livsmedelskommissionen gått med på att sänka kraven till 163 miljoner. Nu är det så, att underskottet i huvudsak utgör en eftersläpning av missväxten under 1947, vilken kastar sin skugga över 1948 ja delvis även över 1949. Det är därför naturligt att en så stor del av de ökade omkostnaderna, som motsvarar förlusterna på grund av missväxten, täckes

genom subventioner. Man har emellertid anledning att ifrågasätta, om det inte varit naturligare att, såsom föreslås i reservation 1), höja priset på såväl smör som konsumtionsmjölk för att tillföra jordbruket de återstående 30 miljonerna än att lämna subventioner.

I stort sett kan man väl säga, att det i år gått drägligare för jordbruket än man vågat hoppas. Mjolkproduktionen har sålunda blivit större än man i höstas beräknade. Det är emellertid inte bara mängden, utan också kvaliteten som har betydelse i detta sammanhang. Även om mjolkproduktionens kvantitet i stor utsträckning har kunnat bibehållas, måste vi tyvärr konstatera, att fetthalten blivit lägre. Detta har stor betydelse såväl för jordbruket som för folkhushållet. Under de senaste månaderna har fetthalten i genomsnitt varit en tiondels procent lägre än tidigare, och det betyder att vi fått ca 330 000 kilogram smör mindre per månad. Det hade varit naturligt om man låtit de 30 miljonerna kronor tagas ut i form av prisstegring. Det har tidigare framhållits, att prisstegringen inte behövde bli större än 25 öre per kilo smör och 1 öre per liter mjölk. Det är under sådana förhållanden ganska förvånansvärt att andra folkgrupper så bestämt säga ifrån, att de inte kunna acceptera ett bibehållande av den nuvarande lönenivån annat än under den förutsättningen, att priserna på jordbrukets produkter icke höjas. Jag hade en känsla av att finansministern svävade något på målet, ty i sitt anförande för någon timme sedan sade han, att det gäller väsentliga höjningar. Enligt min mening skulle höjningen av livsmedelspriserna bli så ringa — den håller sig under en procent — att man borde tåla den.

I denna för jordbruket viktiga fråga ha jordbrukarna visat vägen för andra grupper genom att förklara oss beredda att visa återhållsamhet i våra krav. Man borde därför kunna gå jordbrukarna till mötes i deras krav, som framföras

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

i reservationen. Det är nödvändigt att vi visa förståelse för varandra, om vi skola kunna lösa våra problem. Det är ingalunda min mening att söka resa motstånd mot andra gruppers krav, men jag anser att det skulle ha varit mera rättvist om man låtit dessa 30 miljoner kronor tagas ut i form av ökade priser.

Om jag sedan går in på detaljerna i denna proposition, vill jag återge en del önskemål från mejeriorganisationen. Prissättningen på mjölken och fördelningen av bidragen betyda oerhört mycket för jordbruket, och det finns anledning att göra en del erinringar mot propositionen. Producentbidragen komma efter den 1 juli i år att utgå efter något andra grunder än tidigare. Producentbidraget har ju tillkommit för att stödja mindre jordbruksenheter innan den planlagda rationaliseringen genomförts. Det finns emellertid en del brukare, som ha sin huvudinkomst från andra områden men som behålla en, två eller tre kor och på det sättet tillgodogöra sig producentbidrag, trots att de jämte jordbruket ha andra inkomster. Jag tror därför man skulle ha tillmötesgått ett berättigat önskemål, som framhålls av flera småbrukare, om man tagit bort producentbidraget i botten från dem som ha annan inkomst än jordbruk.

Mejeriorganisationen anser, att statsmakterna äro småaktiga när de inte tillåta en prisjustering på vissa specialprodukter, för vilka omkostnaderna stigit. Jag tänker närmast på glasmjölken, som mer och mer vinner efterfrågan i både små och stora städer. Mejeriorganisationen har begärt att priset på glasmjölken skall få höjas i Stockholm och Göteborg, men statsmakterna ha ställt sig avvisande, trots att omkostnaderna ha stigit, så att försäljningen är förlustbringande.

Det föreslås nu, att subventioner skola utgå inte enbart till jordbruket utan också till handeln. Man har anledning att uttala vissa betänkligheter mot att

statsmakterna gå med på att betala subventioner för att kostnadsökningar ej skola slå igenom i priserna. Framför allt kan man ifrågasätta, om denna nya subventionering är berättigad, när detaljhandeln redan arbetar med en så stor marginal, att den kan lämna återbäring. Förekomsten av återbäring tyder ju på att marginalen redan är tillräckligt stor. Subventionen till mjölkhandeln föreslås till 6 miljoner kronor. Vi jordbrukare vilja bestämt säga ifrån, att vi icke kunna bära högre marginalkostnad än den nuvarande. Om subventioneringen skulle upphöra, får antingen priset höjas på mjölk eller också får man återgå till de tidigare marginalerna.

Man har ibland hört vissa hårda uttalanden om att jordbrukarna ställa för höga krav på mjölkpriser. Jag anser för min del att vi kunna vara lyckliga över att livsmedelsproducenterna och konsumenterna i vårt land haft en sådan förståelse för varandras krav, att vi än så länge, och jag hoppas även i fortsättningen kunna ha mjölken oransonerad, i motsats till förhållandet i många andra länder. Jag anser att övriga grupper borde visa förståelse för jordbrukarnas önskemål om högre priser.

Det har tidigare i debatten talats om potatisregleringen. Det föreligger en motion om att man skulle betala högre pris för fabrikspotatis. Fabrikspotatis har utgjort en livsmedelsreserv, som säkerligen varit till stort gagn under de år som gått. Tyvärr har det emellertid förekommit spekulation på detta område. Man har väntat med att leverera potatisen till fabrikskärna i hopp om att få bättre priser i form av matpotatis senare på året, då matpotatispriset stigit. Om inte denna spekulation förekommit, skulle vi väl knappast haft lägre genomsnittspriser, men det skulle inte ha varit så stora prisvariationer under året som nu förekommit. Det ligger därför säkerligen mycket av berättigande i de motioner, nr I: 430 och

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

II: 602, som herr Johnsson i Kastanjegården för någon stund sedan talade för. I dessa föreslås, att fabrikspotatispriset skall höjas med 5 öre per hektoliter och stärkelseprocent i stället för med 3 öre, som föreslås i propositionen. Jag ber för min del att få yrka bifall till dessa motioner.

Jag har tidigare liksom andra före mig framhållit de skäl som tala för att man endast i begränsad utsträckning bör använda subventioner för jordbruksregleringen. Jag vill i anslutning här till, herr talman, yrka bifall till reservationerna 1) och 2) vid jordbruksutskottets utlåtande nr 60.

Herr KARLSSON i Stuvsta: Herr talman! Jag har i mitt förra anförande yrkat bifall till motionen 607 i andra kammaren. Jag skall nu be att av formella skäl få precisera mitt yrkande.

Jag föreslår sålunda, att i första stycket på s. 19 vidtages följande ändring. De tre första meningarna bli som i utskottets förslag, men sedan sättes in följande: »Ett dylikt avsteg motiveras jämväl av det rådande ekonomiska läget. Den av statsmakterna förordade lönepolitiken åsyftar i verkligheten lönestopp. De överenskommelser som träffats med statens anställda om begränsning av det rörliga tillägget förut-sätta också, att mera betydande höjningar av livsmedelspriserna icke ske. Från de sist anförda utgångspunkterna synes utskottet nya prisstegringar, om också i begränsad omfattning, icke böra medgivas, och utskottet har därför ansett sig böra ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag med den ändring däri som yrkats i motion II: 607.»

Sedan hemställer jag, att utskottets kläm måtte få följande ändrade lydelse: »Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet, att riksdagen må

1) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 607 samt med av-

slag å motionerna II: 606, I: 435 och II: 608 samt I: 433 och II: 609 medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet i det föregående angivna riktlinjer;

2) avslå motionen II: 73 — — — (lika med utskottet) — — — främjande av ullproduktionen;

6) å riksstaten för budgetåret 1948/49 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till *Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag* av 203 000 000 kronor;

b) till *Kostnader* — — — (lika med utskottet) — — — grädde och ost.»

Jag vill samtidigt, herr talman, säga några ord med anledning av vad statsrådet Sträng framhöll i anledning av den motion som jag och herr Hagberg i Luleå väckt i denna fråga. Statsrådet Sträng ville göra ett tillrättaläggande, förklarade han, och innebörden därav var, att de prisförhöjningar det här rör sig om inte komma att drabba konsumenterna i egentlig mening. Han nämnde att högre priser på havre, korn och hö inte kunde betyda något för konsumenterna, däremot givetvis för åkeriföretag. Vidare menade han, att det kanske inte blir någon prisförhöjning på potatis, om skörden blir god. Detta tillrättaläggande föranleder mig att i min tur göra ett tillrättaläggande. Jag skall därvid be att få återropa propositionen.

Enligt regeringens förslag skulle det bli så, att av prisförhöjningarna komme 3,6 miljoner kronor att falla på höst-vete — detta kommer ju att drabba konsumenterna — 4,6 miljoner kronor på vårvete, och det torde också vara klart, hur det i detta fall ställer sig för konsumenternas vidkommande. Sedan skulle 2,2 miljoner kronor komma på råg och 5,5 miljoner kronor på sockerbetor. Så blir det några miljoner på olika slag

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

av mjölk och 7,8 miljoner kronor på ägg samt något litet annat, där prisförhöjningen också drabbar konsumenterna. Jag kan bara konstatera, att statsrådet Sträng av 48 miljoner kronor glömde bort betydligt över 30 miljoner kronor. Det kommer enligt regeringens förslag att bli dyrare bröd, dyrare socker, dyrare ägg och i vissa fall också dyrare mjölk. Det är, tycker jag, tillbörligt att göra detta tillrättaläggande.

Jag vill i övrigt bara erinra om vad jag förut nämnde, att den ekonomiska politik som statsmakterna eftersträva går ut på ett faktiskt inkomststopp för arbetare och övriga löntagare. Det är därför synnerligen motiverat, att man hindrar också en begränsad stegring av livsmedelspriserna. Det är också klart, att även en begränsad stegring av livsmedelspriserna i nuvarande läge kommer att drabba hårdast de inkomsttagare som ha det sämst ställt och de barnrika familjerna, vilket man särskilt borde tänka på.

Herr **JOHNSON** i Kastanjegården: Herr talman! Med hänvisning till det anförande som jag höll för en stund sedan hemställer jag, att näst sista meningen i fjärde stycket å sidan 20 i förvarande utlåtande, vilken mening börjar med orden »Utskottet finner» och slutar med orden »fabrikspotatis» måtte erhålla följande lydelse:

»Enligt utskottets mening hava i dessa motioner tillräckliga skäl anförts för en höjning av fabrikspotatispriset med i motionerna angivna belopp. Utskottet förordar därför bifall till ifrågakarande motioner»;

samt att utskottets hemställan under punkten 3) måtte erhålla följande lydelse:

»att riksdagen med bifall till motionerna I:430 och II:602 måtte besluta, att fabrikspotatispriset skall höjas med 5 öre per hektoliter och stärkelseprocent».

Herr **MOSESSON**: Herr talman! Ni vänta er väl inte, att jag skall yttra mig om jordbrukspriserna. Vad som föranlett mig att begära ordet är den rent konstitutionella fråga, som här varit uppe ett par gånger i dag och som möter oss i en av reservationerna.

Under hela kriget ha vi i konstitutionsutskottet ständigt och jämnt kommit in på förhållandet mellan kungamakten och riksdagens makt och de fullmakter som riksdagen givit åt kungen. Det var ju framför allt på jordbrukets område, som det var fråga om sådana. Därvid nöjde vi oss med att konstatera, att statsrådet hade sagt, att om det skulle befinnas nödigt att företaga några mera genomgripande ändringar i regleringsåtgärderna, skulle riksdagen givetvis höras. Detta uttalande har ju stått kvar, ända till dess att konstitutionsutskottet, som vi veta, vid årets riksdag fäste uppmärksamheten härpå och det blev en diskussion om vad som skulle kunna inläggas i detta uttryck. Med anledning av propositionen om prisregleringar ha motioner väckts om ett förtydligande av det uttryck som jag här har citerat. Nu kommer det märkliga — jag må säga märkliga — att jordbruksutskottet säger: »Den begränsning av Kungl. Maj:ts ifrågakarande fullmakt som under de senaste åren uppställts har genom de olika tolkningar som kunna inläggas i orden »mera genomgripande ändringar» visat sig vålla tvekan. Utskottet finner det här förordade förtydligandet av fullmaktens innehåll stå i överensstämmelse med det av motionärerna åsyftade önskemålet om precisering av innebörden av de fullmakter och bemyndiganden som regeringen erhåller av riksdagen.» När jag läste detta, kom jag att tänka på vad som berättas i »Döbeln vid Jutas». När Döbeln är så gramse över att han skall ligga där och rätta sig efter doktor Bjerkéns föreskrifter, säger han, att han finner dem hinderliga, och doktorn sänker då sin arm och stryker bordet rent från alla

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

medicinflaskor och säger, att nu är det inte något hinder mera i vägen.

Här har nu en inskränkning i en fullmakt funnits i flera år, och så påtalas det, att formuleringen av denna inskränkning vållat bekymmer. Då anser statsrådet, att det enklaste av allt härvidlag är, att vi avlägsna den inskränkning som tidigare funnits, och utskottet säger, att då är detta förtydligande som motionärerna önskat åvägabragt. Nu är det ingenting som är konstigt och behöver vålla tvekan i framtiden. Det är väl, herr talman, ostridigt, att om Kungl. Maj:t vill göra bruk av den rätt som riksdagen lägger i Kungl. Maj:ts händer, så finns här inte längre det hinder som funnits förut, när detta av jordbruksutskottet tidigare till och med skärpta uttalande fanns.

Jag vill bara säga, att när jag erinrar mig, hur angelägen riksdagen åtminstone tidigare varit att inte ge Kungl. Maj:t fullmakter som inte ha visat sig vara absolut nödvändiga, så kan jag inte förstå, att det finns anledning att göra det nu. Herr statsrådet Sträng hade, såvitt jag fattade honom rätt, blott att anföra, att det tidigare inte var så besvärligt att komma överens på jordbrukets område, som det är nu, och att det var nödvändigt att handla snabbt. Jag vet inte, om det förhåller sig så, men i varje fall vill jag ge uttryck åt den meningen, att reservanterna härvidlag slagit vakt om svenska folkets urgamla rätt att sig själv beskatta och om riksdagens rätt att ensam ha hand om rikets finanser.

Herr **LIEDBERG**: Herr talman! Det går inte alltid så lyckligt, när statsrådet Sträng skall undervisa och lägga tillrätta. Han råkade ut för malören att förväxla en motion som bär numret 608 i andra kammaren och en reservation. I motionen yrkas på en minskning av subventionsbeloppet till högst 90 miljoner kronor. Där ifrågasättes ett prisge-

nomslag för mjölk och/eller jämväl för inhemska och utländska hudar. Reservanterna ha av vad som föreslagits i denna motion endast tagit genomslaget för mjölkpriserna, och då blir — vilket kanske statsrådet Sträng kan ha glädje av att vid ett eller annat tillfälle känna till — siffrorna för levnadskostnadsindex i 1914 års serie påverkade på följande sätt.

Om man väljer en subvention på mejeriprodukter med 90 miljoner kronor men låter prisförhöjningarna slå igenom för hudar med 11 miljoner kronor, för slaktdjur med 15 miljoner och för hudar och slaktdjursprodukter före den 1/9 1948 med 4½ miljoner kronor, blir levnadskostnadsindex höjt med 0,85 enheter, varav för skodon m. m. 0,35 och för slaktdjursprodukter 0,50. Om man gör en annan konstruktion, kommer man till 0,60 enheter. Men reservanternas förslag innebär en höjning av index med 0,52 enheter, alltså ett av de ur levnadskostnadsindex synpunkt lindrigaste sätten att låta priserna slå igenom.

Jag trodde verkligen inte, att statsrådet Sträng hade tappat kontakten med arbetsmarknaden på landsbygden i så hög grad, som han tydligen gjort, då han inte kände till dessa av mig refererade förhållanden utan i stället förmenade sig medelst hårda ord kunna avslöja tvenne ansikten hos mig, ett som jag visade i kammaren och ett annat som jag visade vid förhandlingsbordet, alltså ett dubbelspel. Jag har påpekat för statsrådet, att jag tycker, att det inte bara är tvivelaktigt utan rent av mindre lämpligt att åberopa referat från förhandlingar på arbetsmarknadens område i riksdagsdebatter. Jag skall inte falla för frestelsen att vandra samma väg, även om jag också skulle kunna tala om vad sig vid förhandlingsbordet tilldragit haver och referera uttalanden, som kanske skulle vara chockerande för herr Sträng. Jag har ingenting att taga tillbaka härvidlag.

Nu äro förhållandena på arbetsmark-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

naden sådana, att läget lättat. Därvidlag är det rätt refererat. Avfolkningen på landsbygden *fortsätter* emellertid, och detta anser jag vara ett bevis på att det fortfarande finns en klyfta mellan städer och landsbygd, vilket gör att de unga människorna i alltför stor utsträckning lämna yrket och bygden.

Jag har intet mera att säga i denna sak, än att den sorts argumentering som statsrådet använt här avviker från hans vanliga, som jag tycker brukar vara, även om vi ha olika meningar, saklig och oftast skicklig. Den avviker så till vida, att den blottar en brist på verkligt sakliga argument. Jag skall tillåta mig att som svar på de hårda ord statsrådet använde skärpa mitt omdöme om hans sätt att ta upp denna sak till att säga, att det *strider mot hittillsvarande god sedvänja!*

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav till en början beträffande utskottets hemställan i punkten 1) såvitt denna hemställan avsåge motionerna I: 433 och II: 609 propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på godkännande av den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Liedberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 1) i utskottets förevarande utlåtande nr 60 såvitt denna hemställan avser motionerna I: 433 och II: 609, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén godkänt den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 102 ja och 86 nej, varjämte 3 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså i förevarande del av punkten 1) bifallit utskottets hemställan.

Beträffande punkten 1) i återstående delar gav herr talmannen härefter propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i dessa delar; 2:o) bifall till den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen i motsvarande delar; samt 3:o) bifall till det av herr Karlsson i Stuvsta under överläggningen framställda yrkandet i samma delar; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Liedberg begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontraposition ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den med 2:o) avgivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade herr Karlsson i Stuvsta votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 1) i jordbruksutskottets utlåtande nr 60 utom i vad angår motionerna I: 433 och II: 609 antager den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen i motsvarande delar, röstar

Ja;

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det av herr Karlsson i Stuvsta under överläggningen framställda yrkandet i samma delar.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Karlsson i Stuvsta begärde emellertid rösträkning, i anledning varav votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 140 ja och 27 nej, varjämte 23 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den av herr Tjällgren avgivna med 1:o) betecknade reservationen i nu förevarande delar. I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 1 i utskottets förevarande utlåtande nr 60, utom i vad angår motionerna I: 433 och II: 609, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen i motsvarande delar.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava

röstat för ja-propositionen. Herr Liedberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 122 ja och 63 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande delar.

På av herr talmannen därå given proposition biföll kammaren utskottets hemställan i punkten 2).

Beträffande punkten 3) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till det av herr Johnsson i Kastanjegården under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen med övervägande ja besvarad. Herr Johnsson i Kastanjegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 3) i utskottets förevarande utlåtande nr 60, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Johnsson i Kastanjegården under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten 3) gjorda hemställan.

I fråga om punkten 4) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till

Handeln mellan Sverige och Förenta staternas-Storbritanniens ockupationszoner i Tyskland.

utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Tjällgren avgivna, med 3) betecknade reservationen; och biföll kammaran utskottets hemställan i denna punkt.

Härefter biföll kammaran på av herr talmannen därå given proposition utskottets hemställan i punkten 5).

Beträffande punkten 6) mom. a) blev utskottets hemställan — sedan herr talmannen förklarat, att han med hänsyn till kammarans beslut under punkten 1) funne yrkandet om bifall till den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen i denna del ävensom det av herr Karlsson i Stuvsta under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del hava förfallit — på därå given proposition av kammaran bifallen.

I avseende å punkten 6) mom. b) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på bifall till den av herrar Näslund och Svensson i Ljungkile avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungkile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 6) mom. b) i utskottets förevarande utlåtande nr 60, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran bifallit den av herrar Näslund och Svensson i Ljungkile avgivna reservationen.

Sedan kammarans ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarans ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaran bifallit utskottets hemställan i punkten 6) mom. b).

§ 6.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 379, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i strafflagen m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny strafflagstiftning för krigsmakten, dels ock i dessa ämnen väckta motioner.

§ 7.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av varuutbytesöverenskommelse mellan Sverige och Schweiz.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.**Handeln mellan Sverige och Förenta staternas-Storbritanniens ockupationszoner i Tyskland.**

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande handeln mellan Sverige och Förenta staternas-Storbritanniens ockupationszoner i Tyskland.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade

Herr **UTBULT**: Herr talman! Huvudparten av den fiskexport vi hade före kriget gick till utlandet. Kriget gjorde emellertid slut på hela denna export, och den som förekommit efter kriget har till stor del endast bestått i hjälpsändningar.

Handeln mellan Sverige och Förenta staternas-Storbritanniens ockupationszoner i Tyskland.

Då vi nu för första gången efter kriget skola sluta ett avtal med en del av Tyskland, visar det sig att inte ett kilo fiskvaror finns med i detta avtal. Det avtal vi slöto för ett par veckor sedan med Norge innefattade en import till Sverige av inte mindre än för mellan 20 och 30 miljoner kronor och det skulle omfatta minst 120 000 tunnor salt sill och högst 185 000 tunnor. I förslaget till avtal med Island ingå — har jag under hand fått besked om från utrikesdepartementet — 80 000 tunnor salt sill, vilket innebär en ökning av importen sedan föregående år med inte mindre än 20 000 tunnor. Detta gör tillsammans 265 000 tunnor, som skola importeras, och det torde fylla hela vårt behov av salt sill.

Man måste då fråga sig, var det skall finnas plats för den av svenska fiskare fångade sillen. Om importen skall ökas och exporten minskas eller, som enligt detta avtal, helt stoppas, så fråga åtminstone våra fiskare, vad de skola göra; de veta att de komma i en prekär ställning. Och det är många som i likhet med undertecknad fråga sig, hur det under dylika omständigheter skall gå med det svenska fisket.

Herr talman! Jag vet att det är lönlöst att ställa något yrkande med anledning av det förslag som föreligger och jag skall inte heller göra det, vare sig i ena eller andra riktningen. Jag har bara velat konstatera och beklaga, att fisket inte ens är nämnt i det första avtal som vårt land efter kriget skall sluta med den del av Tyskland, som det här är fråga om.

Häruti instämde herr *Staxäng*.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

position angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1948/49;

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till avsättning till försäkringsinspektionens fond m. m.;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av ett direktören B. V. Orre beviljat lån;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgivande av livränta till T. A. B. Johansson m. fl., såviss propositionen hänvisats till statsutskottet;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängning av statens borgensåtagande för vissa skuldförbindelser av Husaby aktiebolag;

nr 191, i anledning av väckt motion om ersättning till värnpliktige K. G. Sjöberg för skada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved m. m.;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

Motioner ang. skolbyggnad åt barnmorskeläroanstalten i Stockholm.

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1948/49 till fångvården m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om vissa anslag till ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg å vissa livräntor m. m. i anledning av olycksfall eller yrkessjukdom;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående dyrtidskompensation åt personer, vilka i anledning av olycksfall eller sjukdom, som inträffat efter 1941 års ingång, äro berättigade till sjukpenning eller livränta enligt vissa förordningar; och

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till allmänna indragningsstaten.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.**Motioner ang. skolbyggnad åt barnmorskeläroanstalten i Stockholm.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 201, i anledning av väckta motioner om utredning angående byggande av en skolbyggnad åt barnmorskeläroanstalten i Stockholm.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Andersson* (I:113) och den andra inom andra kammaren av fru *Ewerlöf* (II:187) hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om byggandet av en barnmorskeläroanstaltens i Stockholm egen skolbyggnad måtte skyndsamt utredas i enlighet med i motionerna anförda synpunkter samt att Kungl. Maj:t

måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att motionerna I:113 och II:187 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Andrén*, fröken *Andersson* och herr *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I:113 och II:187 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda frågan om uppförande av skolbyggnad åt barnmorskeläroanstalten i Stockholm och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru **EWERLÖF**: Herr talman! I min motion nr 187 hemställer jag att frågan om byggande av en egen skolbyggnad för barnmorskeläroanstalten i Stockholm måtte skyndsamt utredas, och jag skall be att i korthet få motivera denna min hemställan.

Jag vill då börja med att konstatera, att det i Göteborg finns en barnmorskeläroanstalt med egen skolbyggnad, och detta har visat sig vara mycket gagneligt för utbildningen. I Stockholm är emellertid inte så förhållandet och detta medför vissa olägenheter. Här i staden är barnmorskeläroanstalten förlagd till Södersjukhuset. De nu inskrivna eleverna — 88 stycken — äro fördelade på tre olika kurser, och dessa kurser äro återigen beträffande bostäderna utplacerade på tre olika håll: en del elever bor på Södersjukhuset, en del på Södra barnbördshuset och en del på Maria sjukhus. Detta innebär en splittning av elevkåren som inte är gynnsam.

Om vi först se på den mänskliga sidan av saken försvåras genom detta den kontakt eleverna emellan som ska-

Motioner ang. skolbyggnad åt barnmorskeläroanstalten i Stockholm.

par den samhörighetskänsla, som i sin tur bidrar till ett gott samarbete. Eleverna ha ingen egen samlingslokal, och det skapar minskad trivsel i deras samvaro och gör naturligtvis också att de inte få de tillfällen de annars skulle ha att under sin utbildningstid kunna samlas kring gemensamma problem, vilket vore utvecklande för dem även när det inte gäller den direkta utbildningen. Men det finns en annan synpunkt som är allvarigare och det är att det betyder en försämrad utbildning. De elever som bo utanför Södersjukhuset ha inte möjlighet att närvara vid en del intressanta fall, som skulle bidra till en förbättrad utbildning. Det kan ju inträffa svåra, komplicerade fall, medan en stor del av elevkåren t. ex. är i sina bostäder, framför allt under nätterna naturligtvis.

Bostäderna äro provisoriska och som sådana behäftade med de brister, som provisorier i regel innebära. Jag skall nu inte här gå närmare in på detta men skall nämna bara ett par exempel. Fyra elever måste dela ett rum. Detta är besvärligt ur studiesynpunkt och det är svårt också ur den synpunkten att eleverna inte kunna få den vila de behöva efter nattjänst. Jag skall nämna ännu ett exempel, som jag tycker är fasansfullt ur personlig synpunkt. På Södra barnbördshuset är det 25 elever om ett tvättställ! Det är inte lätt att uppehålla den personliga hygien under sådana förhållanden.

Sedan jag avlämnade min motion har Stockholms stad fått byggnadstillstånd att bredvid Södersjukhuset uppföra en nybyggnad, som skall inrymma såväl S:t Eriks sjuksköterskeskola som en del av eleverna vid barnmorskeläroanstalten, närmare bestämt 72 av dessa elever. När dessa platser kunna tagas i anspråk, kommer emellertid splittringen i bostadshänseende för eleverna att kvarstå. För närvarande beräknas årligen antalet elever till 108 stycken, och man måste även i fortsättningen räkna

med, att det antalet bibehålls därest bristen på barnmorskor skall kunna fyllas. Det råder nämligen nu en mycket stor brist på barnmorskor ute i landet. Det finns för närvarande över 100 vakanser bland barnmorskorna. För att kunna besätta dessa lediga befattningar måste man se till att man kan få hela elevantalet fyllt. Om det endast kommer att finnas plats för 72 i ovannämnda nybyggnad, måste således en del elever bo på annat håll med därav följande olägenheter i fråga om deras möjligheter att kunna tillgodogöra sig utbildningen.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att påpeka en annan sak. Om den fria sjukvården inte bara skall bli en pappersreform, kommer vid dess genomförande behovet av sjuksköterskor att bli så stort, att man måste räkna med att sjuksköterskeskolan kan behöva hela sin nya byggnad för att kunna utbilda så många sjuksköterskor som bli erforderliga. Vid barnmorskeläroanstalten i Stockholm har under de senaste åren en grundläggande sjuksköterskeutbildning ägt rum, och om anstalten får möjlighet att genom en egen skolbyggnad kunna bedriva dels denna grundläggande sjuksköterskeutbildning, dels den allmänna barnmorskeutbildningen, kan utbildningen rationaliseras, och jag har fått den uppgiften, att utbildningstiden därigenom kan nedbringas med fyra månader. Även om Stockholms stad inte har samma intresse för barnmorskeutbildningen som Göteborgs stad tycks ha, undrar jag, om det inte vore klokt, att vi i närvarande stund såge på denna fråga inte bara ur stockholmssynpunkt utan hölle för ögonen, att detta är en fråga, som gäller hela landet. När den fria sjukvården genomföres, komma sjukvårdsplatserna att tagas i anspråk i så hög grad, att man måste räkna med att förlösningarna i större utsträckning, än nu är fallet, måste ske i hemmen. Då är det nödvändigt att ha ett tillräckligt stort antal

Motioner ang. skolbyggnad åt barnmorskeläroanstalten i Stockholm.

väl utbildade barnmorskor, enär annars bristen på barnmorskor kan inverka menligt på nativiteten. Denna, som glädjande nog stigit under ett visst antal år, visar ju återigen tendens att sjunka.

Barnmorskeyrket är ett av de äldsta kvinnliga yrkena. Man kan inte säga, att barnmorskorna varit gynnade, utan de ha i mycket hög grad vad beträffar både lönesättning och utbildningsmöjligheter satts i efterhand. Jag vill därför — jag kommer inte att begära votering — bara ställa det yrkandet, att riksdagen måtte beakta de synpunkter jag här anfört. Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den reservation som är avgiven av herr Andrén och fröken Andersson i första kammaren och herr Birke i denna kammare.

I detta yttrande instämde herr *Birke*, fru *Möller* och fru *Boman*.

Herr **ERIKSSON** i Stockholm: Herr talman! Jag tror nog, att de ärade motionärerna i detta ärende ha rätt. Det torde ur undervisningens synpunkt vara nödvändigt såväl att man bygger en särskild skolbyggnad åt barnmorskeläroanstalten i Stockholm som ock att man bygger tillräckligt stora elevhem för eleverna. Utskottet har inte diskuterat den saken med motionärerna, men när utskottet i alla fall inte ansett, att man i nuvarande läge borde göra en framställning till Kungl. Maj:t, beror det på de svårigheter beträffande byggnadsverksamheten som för närvarande förefinnas och som vi alla känna till. Staten har för närvarande ett mycket stort behov av byggnader. Senast hösten 1949 har staten skyldighet att frånträda vissa institutionsbyggnader som

den nu disponerar över. Men ännu har det inte varit möjligt att få byggnadstillstånd för att bygga de lokaler där institutionerna framdeles skola bedriva sin verksamhet. När förhållandena äro sådana, har statsutskottet ansett, att man inte rimligen kan hos Kungl. Maj:t begära utredning av frågan om ett nytt stort byggnadsprojekt, utan utskottet har funnit, att hela denna fråga måste ställas på framtiden. Det är emellertid utskottets förhoppning, att när förhållandena bli annorlunda och när byggnadsmaterial och byggnadsarbetare och framför allt kapital stå till förfogande för en ökad investering på detta område, så kommer också detta högst angelägna ärende att upptagas till prövning. Utskottet har ingen anledning att tro annat än att så kommer att ske. Utskottet har därför inte ansett, att det i detta nu är skäl att göra framställning till Kungl. Maj:t. Jag ber sålunda, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 4.57 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Lördagen den 26 juni.

Kl. 7.30 em.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Skärgårdstrafiken.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande skärgårdstrafiken jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 261 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 8 maj 1948, dels hemställt att riksdagen måtte avgiva yttrande över ett propositionen bifogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 12 § förordningen den 25 oktober 1940 (nr 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m., dels berett riksdagen tillfälle att yttra sig i anledning av vad departementschefen i övrigt anfört beträffande skärgårdstrafikens ordnande, dels ock föreslagit riksdagen att å riksstaten för budgetåret 1948/49 under sjätte huvudtiteln till Understöd åt skärgårdsrederier anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor.

Propositionen hade i vad den avsåg förslaget till förordning om ändrad lydelse av förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. remitterats till riksdagens andra lagutskott och i övriga delar till statsutskottet.

I samband med propositionen hade statsutskottet till behandling förehaft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Thun m. fl.* (I: 418) och den andra inom andra kammaren av herr *Thorell*

m. fl. (II: 586), hade hemställts, att riksdagen måtte hemställa hos Kungl. Maj:t dels om omedelbar utredning av kostnaderna för genomförandet av ett i motionerna föreslaget program till skyndsam förbättring av kommunikationerna mellan fastlandet och vissa öar inom Stockholms läns skärgård, dels ock om framläggande för nästkommande års riksdag av proposition om beviljande av behövt anslag för programmets genomförande.

I en inom andra kammaren av herrar *Karlsson* i Stuvsta och *Lager* väckt motion (II: 589) hade hemställts, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 261 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att förelägga nästa års riksdag en plan för att i särskild ordning utbygga trafiklederna inom Stockholms skärgård.

Statsutskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 417 och II: 585, i vad de icke avsågo anvisande av anslag, I: 423 samt I: 424 och II: 590 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i motiveringen anfört beträffande skärgårdstrafikens ordnande;

b) till Understöd åt skärgårdsrederier för budgetåret 1948/49 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor;

II. att motionerna I: 417 och II: 585, i vad de avsågo anvisande av anslag till statliga farledsarbeten, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 418 och II: 586 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att motionen II: 589 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Skärgårdstrafiken.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Birke*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BIRKE**: Herr talman! Vårt lands kommunikationsnät har under de senaste åren avsevärt utvidgats och förbättrats. Men för skärgårdarnas del har trafikmedlet mellan öarna och fastlandet samt mellan öarna inbördes visat stor tillbakagång, och kommunikationsförhållandena i skärgården lämna mycket övrigt att önska. Vad jag kommer att anföra berör Stockholms skärgård.

Enligt min åsikt äro nog svårigheterna att ordna upp kommunikationsfrågorna något överdrivna. Jag tycker att det nu borde vara på tiden, att man lämnade det något föråldrade system som hittills använts i skärgården, nämligen att man allttjämt uppehåller all trafik med långsamtgående passagerar- och godstrafikbåtar, vilka i en del fall äro mycket omoderna; det finnes sådana som äro 70 å 80 år gamla.

Enligt vår motion kan en varaktig förbättring ernås, därest trafikbehovet tillgodoses med fasta förbindelser: vägar, broar, färjor och passbåtar. Därvid skall trafiken givetvis samordnas med buss- och järnvägslinjer.

Under den tid vägstyrelserna hade hand om vägväsendet ordnade man också med sådana färjor. Sedan väghållningen blivit förstärkt ha några dylika färjor icke kommit till i Stockholms län. Därför ha vi motionärer ansett, att det är nödvändigt med en omedelbar utredning om kostnaderna för genomförandet av sådana förbindelser.

Sommartrafiken i Stockholms skärgård löses nog ekonomiskt tack vare den alltmer tilltagande sommargästfrekvensen, om man sätter in modernt tonnage. Jag tror att resultatet av sommarhalvårets seglation då kan komma att kompensera vintertrafikens förluster. Om de nuvarande trafikutövarna sakna intresse för eller förmåga till att

fortsätta driften, bör det givetvis lämnas tillfälle i första hand för andra privata företagare att mot vissa garantier bedriva trafiken, varvid skärgårdens folk bör på något sätt vara representerat i de företag, som skola handhava skärgårdstrafiken.

Vad nu vintertrafiken angår blir den i stor utsträckning säkerställd för de större öarna, om broar och färjor komma till utförande. De mindre öarna ligga i allmänhet i närheten av dessa öar. Vid öppet vatten kan man då lämpligen använda passbåtar, och vintertid kan man ha isvägar.

Jag måste också beklaga, att ett flertal av de trängande väganläggningar, som länsstyrelsen i Stockholms län anmält till skärgårdsutredningen, icke medtagits.

Skärgårdens befolkning måste med oro konstatera, att utvecklingen av dess kommunikationsväsen allttjämt blir eftersatt. Det har visserligen varit utredningar. Det var en sådan 1938, och sedan kom det en annan utredning 1945. Denna tog en ganska lång tid på sig i det att den höll på i tre år.

Skärgårdsborna äro nog inte hjälpta med sådana utredningar, utan skärgårdsborna vilja se praktiska resultat.

Statsrådets initiativ att begära 300 000 kronor till understöd åt vissa skärgårdsrederier är tacknämligt. Men det är ju endast avsett som ett provisorium, som skall så snart som möjligt avvecklas. Jag förstår mycket väl, att statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet icke har haft möjlighet att på den korta tid han haft till förfogande komma fram med ett detaljerat förslag.

Vi motionärer anse emellertid, att det skulle vara synnerligen angeläget att få en utredning om kostnaderna för att förbättra kommunikationerna i Stockholms län och att denna utredning kan föreläggas nästa års riksdag jämte begäran om det anslag som behöves för färjor, broar o. s. v. Jag tror för min

Skärgårdstrafiken.

del, att en sådan utredning icke skall behöva taga särdeles lång tid, ty det huvudsakliga materialet finns redan hos länsstyrelsen och vägförvaltningen i Stockholms län.

Jag skall icke uppehålla mig längre vid detta utan ber, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I: 418 och II: 586.

Herr BOMAN i Stafsund: Herr talman! Jag har icke mycket att tillägga utöver vad herr Birke yttrade. Då jag skrivit under samma motion, vill jag emellertid, herr talman, framföra ett par synpunkter. Det gäller framför allt det provisoriska anslag som statsrådet begärt. Jag anser, att denna fråga är så viktig för skärgårdsborna, i synnerhet när det gäller vintertrafiken, att det är nödvändigt att det göres någonting mera bestämt för att få dessa trafikförhållanden ordnade.

Man blev litet förvånad när man läste vad Stockholms stad yttrat. Där förklaras, att staden egentligen icke hade något intresse för detta utöver vad som gällde sommartrafiken. Men jag har haft tillfälle att under de gångna vinternarna besöka många av öarna i Stockholms skärgård, och jag har då på båtarna haft sällskap med många av Stockholms stads innebyggare, vilka ha sina villor där ute. Även dessa stockholmare ha säkerligen ett mycket stort intresse av att skärgårdens trafikförhållanden bli bättre ordnade.

Det är en annan synpunkt som vi väl också få räkna med. Det dröjer nog icke så länge förrän staten kommer att övertaga de enskilda järnvägarna Stockholm—Roslagen och Stockholm—Nynäs. Då böra även dessa skärgårdsförbindelser sammankopplas med järnvägarna på ett lämpligt sätt. Jag anser att staten bör bli den störste intressenten härvidlag, så att dessa förhållanden i fråga om skärgårdstrafiken bli ordnade.

När riksdagen nu kommer att fatta sitt principbeslut i denna för de människor, som bygga och bo där ute i skärgården, så viktiga fråga, vill jag vädja till herr statsrådet, att statsrådet så fort ske kan låter sätta i gång den utredning som är nödvändig för att dessa människor skola få bättre förhållanden även när det gäller vintertrafiken.

Herr talman! Jag ber också att få yrka bifall till motionen II: 586.

Herr MOSESSON: Herr talman! Jag har en känsla av att vi på stockholmsbänken icke skött oss så väl som t. ex. våra kamrater på västerbottensbänken skött sig. När jag tänker på hur i all den tid jag varit i riksdagen de ständigt och jämt passat på och motionerat om ödebygdsvägar eller annat för att tillgodose sin landsändas bästa, ha vi i Stockholms län icke varit så vaksamma för vårt län som vi bort vara.

När jag här vill tala litet om Stockholms skärgård är det visserligen icke något så stort område det här är fråga om som i de stora norrländska länen. Men förhållandena i denna del av Stockholms län äro dock sådana, att jag undrar hur många av kammarens ledamöter som haft tillfälle att verkligen taga del av dessa förhållanden.

Då jag för tre, fyra årtionden sedan först lärde känna Stockholms skärgård, funnos där öar, där bönderna födde 30 till 40 nötkreatur samt dessutom hade en del får och andra smådjur. Detta var möjligt på grund av att de då hade folk och arbetskraft, så att de kunde vara ute på kobbar och skär och bärga foder eller genom lövtäkt och på annat sätt föra hem vad som kunde behövas för att föda denna besättning. I dag finns på samma öar icke mera än hälften eller i vissa fall blott en tredjedel så många nötkreatur som funnos förr. Befolkningen är ännu lika idog, arbetsam och skötsam som den var

Skärgårdstrafiken.

förr. Men man har icke folk. Ungdomen har givit sig i väg därifrån. Och många av dem som ännu äro kvar fundera på att ge sig, på grund av de ofullkomliga eller i vissa fall alldeles obefintliga kommunikationsmöjligheterna, i väg därifrån, om de kunna det.

Jag vill verkligen för vårt läns del vädja icke blott till herr statsrådet, vars intresse för skärgården jag verkligen tror mig känna, utan även till kamraterna att vara så vänliga och beakta skärgårdens behov. På samma gång ber jag att få tacka statsutskottet för det välvilliga skrivsätt, som återfinnes i betänkandet nr 202. Jag var av offentligt uppdrag förhindrad att skriva på den motion som mina länskamrater framburo, men jag har icke någon anledning till annat än att instämma i det yrkande herr Birke gjorde, ehuru jag är förvissad om att vi i kväll icke kunna få något mera än bifall till utskottets hemställan.

Herr KARLSSON i Stuvsta: Herr talman! Även med risk att hela stockholmsbänken tar till orda i denna fråga vill jag ändå säga ett par ord.

Det finnes ju i varje fall för under-tecknad anledning att uttala en mycket stor tillfredsställelse med de principer för skärgårdstrafikens ordnande som ha föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition. Beträffande båttrafiken är det nämligen fråga om att kommunerna — i detta fall Stockholms stad, länets landsting och kommuner i de berörda områdena — skola taga hand om kommunikationsmedlen eller i varje fall få ett bestämmande inflytande över dessa. Det föreslås nämligen här, att sambälleliga organ skola taga hand om denna trafik. Detta överensstämmer helt med vad från vårt håll framfördes redan 1945 i motioner såväl i landstinget som i Stockholms stadsfullmäktige. Det är uppenbart att det privata initiativet på detta område har misslyckats i fråga

om att skapa tillfredsställande trafikförhållanden. Det är ju för övrigt så, att detta initiativ icke är särskilt lämpat om det ej finnes några förtjänst-möjligheter.

Även förslaget om samordning av olika trafikmedel inom ett område jämte de föreslagna bestämmelserna om skyldighet till samtrafik genom särskilda stadganden i 12 § i förordningen om yrkesmässig automobiltrafik synes vara betydelsefullt och ägnat att förbättra trafikförhållandena i skärgårdarna.

Jag har således ingenting att erinra mot de principer som här förordas. Däremot är det uppenbart, att Kungl. Maj:ts förslag icke ger anledning till någon tillfredsställelse, då man kommer in på frågan om utbyggandet av trafikleder av olika slag, särskilt inom Stockholms skärgård, och då det gäller beviljande av anslag till dylika trafikleder. Visserligen förordas förtursarbeten på sammanlagt 5,5 miljoner kronor, men det står ju klart för var och en, att denna summa är en obetydlighet i förhållande till de föreliggande behoven.

Denna sak ha jag och en annan ledamot av denna kammare påtalat i motionen nr 589. Vi mena att man här måste gå till väga på ett särskilt sätt. Om man i varje särskilt fall, då man skall bevilja anslag till det ena eller andra väg- eller broföretaget i skärgården, skall väga det ur olika ekonomiska och andra synpunkter mot behov, som anmäla sig på fastlandet, är det ju klart, att man icke kan komma att få några större och mera genomgripande arbeten genomförda i skärgården, ty med de ekonomiska förhållanden som råda där nu och den befolkningensmängd som finns där kunna vederbörande ju icke tävla med olika intressen på fastlandet.

Det är därför nödvändigt att dels utarbета en bestämd plan för vissa arbeten, som anses nödvändiga, och dels bevilja de medel som erfordras härför.

Skärgårdstrafiken.

Och dessa medel måste beviljas i särskild ordning, om dessa arbeten över huvud taget skola bli utförda.

Stockholms läns skärgård ligger alldeles inpå huvudstaden, d. v. s. alldeles inpå ett område med ungefär en miljon människor. Om man skall taga ställning till huruvida man kan ha råd till eller om det eljest kan vara försvarligt med en bro till den ena ön eller med en färjeled till den andra ön, är det ju alldeles klart, att man som utgångspunkt icke skall bara ha hur mycket folk som nu finnes på ön i fråga och vilket ekonomiskt liv som nu råder där. Man måste ju räkna med att storstaden växer ut och att om trafikförhållandena till skärgården bli bättre, dessa öar komma att blomstra upp i ekonomiskt avseende. För närvarande går utvecklingen bakåt där ute, detta åtminstone enligt min mening därför, att trafikförhållandena äro så dåliga. Men om de bleve annorlunda så skulle hela detta skärgårdsområde kunna genomgå en betydelsefull ekonomisk uppblomstring. Man får sålunda vid fastställande av behoven icke tänka statiskt med utgångspunkt från hur det nu är, utan man får gå ut ifrån att skärgårdsområdet ligger i närheten av ett befolkningscentrum med en miljon människor.

Vi ha i motionen nr 589 föreslagit skrivelse till Kungl. Maj:t om föreläggande av en dylik plan för utbyggnad av trafiklederna i Stockholms läns skärgård, åtföljd av förslag rörande de medel som behövas för denna plans realiserande. Det är alltså ett förslag om en plan att i särskild ordning och med särskilda medel lösa åtminstone de mest nödvändiga och trängande trafikledsproblemen i Stockholms läns skärgård.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen II: 589.

Herr ANDERSSON i Malmö: Herr talman! De talare, som hittills uppträtt i

debatten, äro representanter för Stockholms skärgårdsbefolkning och ha framfört dess syn på den föreliggande frågan. Själv skall jag be att i allra största korthet få redogöra för de synpunkter, som för utskottet varit avgörande vid behandlingen av ärendet.

Den föreliggande propositionen bygger till väsentliga delar på 1945 års skärgårdsutrednings förslag. I fråga om välvillig inställning till skärgårdsbefolkningen och dess önskemål har emellertid såväl departementschefen som utskottet enligt min mening gått längre än denna utredning.

Mångahanda problem möta vid försöken att lösa skärgårdens trafikproblem. Här fordras medverkan från statens sida, och det gäller bl. a. att anlägga allmänna och även enskilda vägar. Beträffande de förra vill jag framhålla, att förslaget gått så långt, att man över huvud taget inte kan gå längre, i det att de i fråga om tilldelningen av statsbidrag satts i förtur. Det gäller som sagt här att förbättra det enskilda vägväsendet, hamnar och farleder, bryggor och broar. Trafiken till sjöss skall förbättras genom insättande av passbåtar och färjor, och skärgårdstrafiken i övrigt hjälpas genom subventioner. Jag skall nu inte ingå på några detaljer i det föreliggande spörsmålet, eftersom utskottet inte gjort det. Utskottet har sett frågan i stort och behandlat den på samma sätt som departementschefen, nämligen så, att det tagit ståndpunkt allenast till de stora allmänna riktlinjerna och principerna.

Det har sagts tidigare i motionerna och i dag av de talare, som haft ordet, och det med ett visst fog, att skärgårdens intressen blivit mera eftersatta än andra landsdelars. Det är också därför som utskottet gått så långt som det gjort i sin välvilliga inställning. Jag vill dock erinra om att vägbyggen och brobyggen även i andra delar av landet blivit så eftersatta, att sådana snarast möjligt böra sättas i gång. En avväg-

Skärgårdstrafiken.

ning av själva angelägenhetsgraden av de föreliggande behoven måste alltså ske. Man kan ju inte tänka sig att få allt på en gång och i den takt som motionärerna önskat.

Till herr Mosesson skulle jag vilja säga, att låt vara att norrlänningarna uppträda här tämligen enigt i sina angelägenheter och ofta lyckas bra med dem här i riksdagen, så få de dock inte igenom allt de vilja, utan även de måste vidkännas prutningar med hänsyn till behov, som föreligga i andra delar av landet.

Utskottet har som sagt tagit ståndpunkt till departementschefens förslag rent principiellt. Förslaget avser, som jag redan framhållit, de allmänna riktlinjerna för verksamheten i fråga, och sedan får man utforma det hela i detalj allt efter de på olika håll och platser föreliggande behoven. Jag tror inte att man i det avseendet kan komma längre än vad utskottet gjort. Till herr Birke skulle jag vilja säga, att hans förslag om en ny utredning, som också framförts i någon av de här föreliggande motionerna, väl ändå är för tidigt väckt, ty vi få dock komma ihåg, att den senaste utredningen daterar sig från 1945. Även om man på sina håll inte tycker om det resultat denna utredning kommit till, måste vi väl ändå säga, att vi kommit ett stycke på väg, detta särskilt, såsom jag nämnde, då såväl departementschefen som utskottet gått längre än vad utredningen gjort. De önskemål, som framförts i motionerna, böra enligt utskottets mening prövas i samband med utformningen av det detaljförslag, som måste till när programmet skall realiserar.

Till herr Karlsson i Stuvsta skulle jag slutligen, med anledning av hans uttalande att trafiken bör omhändertagas av det allmänna, vilja säga, att enligt såväl departementschefens förslag som utskottets öppnas möjligheter för en trafik med statliga passbåtar och en utvidgad färjetrafik. Jag tror inte att man

i det avseendet genom ett konkret beslut här kan komma längre än vad utskottets uttalande anger.

Herr talman! Jag tror inte att jag vid detta tillfälle behöver säga mer än vad jag nu anför för att motivera utskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr THORELL: Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten i onödan, men då jag tillhört vägstyrelsen i Stockholms läns östra vägdistrikt, som haft att handlägga hithörande frågor, ber jag att få tillfoga några ord.

I vägstyrelsen sysslade vi mycket med skärgårdens trafikproblem, och mera av vår tid åtgick till uppvaktningar och besök härför hos både myndigheter och enskilda än det gjorde för problemet för den övriga delen av det stora distriktet. Många gånger besökte vi otillgängligt belägna gårdar och fiskelägen, platser där man med fog kunde undra över att folk kunnat hålla ut så länge som de gjort. Vid samtal med vederbörande framgick det då, att detta berodde förutom på den nedärva känslan för hembygden på den förhoppningen, att det skulle inträda en förändring till det bättre i deras villkor. Vi läto göra flera utredningar, en del vägar stakades, och en del byggdes. Vägen till Furusund byggdes; det skedde inte med statsbidrag utan med medel ur Smithska fonden, och den förbättrade ju i hög grad förbindelserna med Blidö. Emellertid funno vi snart, att de ljusa förhoppningar man hyst därute om bättre tider för skärgårdsbefolkningen undan för undan flydde sin kos. Det gjordes den ena utredningen efter den andra, och otaliga sammanträden höllos inför olika myndigheter, men skärgårdsbefolkningen började tröttna på alltsammans och sade, att man inte kunde leva på bara utredningar och därför inte heller kunde hålla sig kvar därute. Man knöt emellertid stora förhoppningar till 1945 års skärgårdsutredning, men den som kän-

Skärgårdstrafiken.

ner förhållandena därute och befolkningens tänkesätt är fullt på det klara med, att det blev en allmän besvikelse över det resultat, som utredningen kom till.

Herr Andersson i Malmö, utskottets talesman, framhöll, att man måste i fråga om olika önskemål avväga deras angelägenhetsgrad, och han tröstade oss — för en gångs skull äro herr Karlsson i Stuvsta och jag på samma linje — med att inte heller norrlänningarna alltid kunnat få vad de velat ha. Nej, naturligtvis, men jag vill framhålla, att medan de ändå fått något, ha vi i skärgården inte fått något alls; följaktligen ha vi inte anledning att vara särskilt nöjda. Jag hoppas emellertid att statsrådet Nilsson, som jag tror hyser intresse för skärgårdsbefolkningens intressen i detta avseende, gör vad som kan göras.

Herr Birke yrkade bifall till motionen II: 586, och jag ber att få instämma i detta yrkande. Om nu kammaren, såsom jag befarar, fäller motionen, hoppas jag att den ändå inte blir utan effekt, utan att statsrådet Nilsson så långt det är möjligt försöker tillmötesgå en hel del av de förhoppningar man hyser ute i skärgården om förbättrade förhållanden. Det har här, bland annat av herr Karlsson i Stuvsta, betonats, att det allmänna har vissa skyldigheter härvidlag, och han har delvis rätt men delvis orätt, ty det är det allmännas sak att bygga flera färjor, broar och vägar, men det blir vägförvaltningens uppgift att ombesörja den saken, bara man väl fått medel därtill. Jag vet att vägförvaltningen är mycket intresserad av det hela, och den kommer att sätta i gång bara den som sagt får pengar. Jag håller för min del före, att det allmänna inte skall behöva överta uppgiften i fråga. Jag anser nog också, att Stockholms stad borde kunna offra en hel del liksom också andra kommuner, men jag tror knappast att det är nödvändigt att överlåta allt på det allmänna. Ängbåtstrafiken exempelvis bör kunna skö-

tas i enskild regi; jag tror att det blir bäst på det sättet.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få instämma i det yrkande, som framställts av herr Birke.

Överläggningen var härmed slutad. På därå av herr andre vice talmannen framställda propositioner biföll kammaren till en början vad utskottet i punkterna I och II hemställt.

Beträffande punkten III gav herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till motionerna I: 418 och II: 586; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Slutligen gav herr andre vice talmannen i fråga om punkten IV propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till motionen II: 589; och biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

§ 2.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtande nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för avgifter till vissa stiftelser, m. m.; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt på grund av 1948 års taxering; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt vissa justerare av mått och vikt m. fl.; och

Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.

nr 49, i anledning av väckta motioner om reglering av pensionsförhållandena för konstitutionsutskottets sekreterare S. V. Holm.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 3.**Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303) så ock om fortsatt giltighet av samma lag, dels ock väckt motion angående vissa ändringar i prisregleringslagen.

Genom en den 8 maj 1948 dagtecknad proposition, nr 246, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303) så ock om fortsatt giltighet av samma lag.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en inom riksdagens andra kammare före propositionens avlämnande väckt motion, nr 317, av herr *Karlsson* i Stuvsta m. fl., vilken motion hänvisats till lagutskott. I motionen hade hemställts, »att riksdagen för sin del måtte besluta sådan ändring i priskontrollagen, att en effektiv produktionsdirigering och effektiva åtgärder mot kedjehandel och återhållet utbud av varor möjliggöras».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte antaga det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag om ändrad lydelse av

2 § prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303) så ock om fortsatt giltighet av samma lag; samt

B. att motionen II:317 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Holmberg*, som ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte antaga det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag om ändrad lydelse av 2 § prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303) så ock om fortsatt giltighet av samma lag; samt

B. att riksdagen i anledning av motionen II:317 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning snarast möjligt rörande åtgärder för att åstadkomma en effektivare pris- och produktionskontroll, samt att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **HOLMBERG**: Herr talman! Sedan flera år tillbaka har frågan om priskontrollen blivit alltmera aktuell. Trots att det finns särskilda lagar och särskilda statliga organ för prisernas övervakning fortsätta priserna att stiga, och det är ju då ganska naturligt att man vid varje tillfälle, då frågan om förlängning av prisregleringslagens giltighetstid är före här, undrar om inte andra åtgärder än de hittills praktiserade skulle kunna vidtagas i syfte att göra priskontrollen effektivare. Den riksdagsgrupp jag tillhör har också vid varje tillfälle, då frågan om förlängning av prisregleringslagens giltighetstid varit före, föreslagit åtgärder av olika slag i syfte att åstadkomma en effektivare kontroll.

Jag har för min del inte heller i år kunnat biträda utskottsmajoritetens utlåtande om den proposition, utskottet haft att behandla. Utskottsmajoriteten är dock i år mycket skeptisk rörande

Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.

möjligheterna att kunna åstadkomma en effektivare priskontroll efter de linjer, som vi hittills följt, men utskottet föreslår trots detta ingen annan ytterligare åtgärd i detta syfte än en ändring i bestämmelserna för pensionatsrörelse. Så mycket har emellertid den hittillsvarande erfarenheten lärt, att de borgerliga ledamöterna av utskottet denna gång inte ansett sig kunna anordna en särskild sympatityttring för dem som ha bidragit till att driva upp priserna. En sådan sympatityttring inträffade som bekant förra året, när vi behandlade denna fråga. När den kommunistiska gruppen då påkallade åtgärder mot, som vi kallade det, sabotaget av de statliga priskefreskrifterna, ansågo nämligen folkpartiets representanter att det var en kränkande och orättvis beskryllning, som de för sin del ville opponera emot genom en särskild deklaration, dels reservationsledes och dels här i kammaren. Nu förekommer, som sagt, ingen sådan sympatityttring åtminstone. Tvärtom har utskottsmajoriteten förklarat, att motionärerna — alltså de kommunistiska motionärerna — otvivelaktigt ha rätt däri, »att försök att kringgå den statliga priskontrollen förekommit i växande omfattning». Men inte nog med detta. Dessutom ha de socialdemokratiska ledamöterna i priskontrollnämnden förklarat, att det sabotage, som vi påpekat tidigare i motionen, sker under mer eller mindre direkt hot i samband med prisleförhandlingarna.

Över huvud taget ha vi för vår del fäst mycket stort avseende vid de erfarenheter, som arbetarrepresentanterna i priskontrollnämnden så småningom ha fått under sin mångåriga direkta befattning med prisfrågorna, och vi ha i mycket hög grad byggt vår motion på de erfarenheter, som dessa arbetarrepresentanter i priskontrollnämnden ha givit till känna. Tre av de hittillsvarande fyra socialdemokratiska ledamöterna i priskontrollnämnden äro ense med oss om att en föreskrift om pro-

duktionsplikt borde bifogas prisregleringslagen. De anse också, att föreskrifter böra inskrivas i lagen i syfte att beivra den prislefördrande kedjehandel, som alldeles otvivelaktigt finns, och dessutom också sådana föreskrifter emot lagerhållning, som sker i syfte att framtvunga prisleförhöjning.

Gentemot dessa arbetarrepresentanter i nämnden finns det emellertid en majoritet, av vilken en del icke vill veta av några ytterligare åtgärder för att göra priskontrollen effektiv och som inte tror på möjligheten att åstadkomma detta med några som helst åtgärder, och vidare andra som vilja slopa all priskontroll över huvud. Dessa förhållanden inom priskontrollnämnden ha vi ansett utgöra bevis för vad vi tidigare påpekat, nämligen att man för att få priskontrollen effektiv bör också titta litet närmare på priskontrollnämndens politiska sammansättning och göra den sådan, att det blir möjligt att verkligen sätta in krafterna på allvar för en verklig priskontroll. Sedan vi diskuterade den här saken i fjol har det också skett en viss förändring i priskontrollnämnden. Dels har arbetarinflytandet stärkts, ehuru det fortfarande är en borgerlig majoritet, dels har det äntligen kommit en kvinna med i priskontrollnämnden, och i de sista av dessa dagar, jag tror i förra veckan, har också priskontrollnämnden utökats med sex ledamöter. Den sista åtgärden är ju så pass färsk, att man ännu icke kan yttra sig om vilken effekt den kan komma att få.

Nu framhålls emellertid från priskontrollnämndens majoritet — och det är också folkhushållningsministerns mening sådan han gav den till känna i fjolårets debatt i denna fråga — att det finns tillräckliga medel för att hålla efter prisuppskörtarna. Den uppräknig av sådana medel, som priskontrollnämndens majoritet försöker sig på, tycker jag emellertid snarare visar, hur splittad och ineffektiv hela den priskontrollerande apparaten är, och det är ju

Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.

också vad som framhållles av arbetarrepresentanterna i den reservation, som de vidfogat ett utlåtande rörande de ärenden, som vi nu behandla. I uppräkningsföreläggningen förekommer t. ex. en erinran om fjolårets riksdagsbeslut, som gav regeringen möjlighet att sänka stoppris. Det var ingen som motsatte sig detta. Kammaren var, såvitt jag vet, helt ense om den åtgärd, som då vidtogs, men vi ansågo för vår del att det icke räckte därmed och föreslogo också andra åtgärder för att få en effektivare priskontroll. Departementschefen tycktes däremot, att döma av den debatt vi hade i fjol, hysa stora förhoppningar på effektiviteten av de beslut, som riksdagen fattade i fjol. Han förklarade, att man dittills icke haft de effektiva vapen, som skulle göra det möjligt att åstadkomma en effektiv priskontroll, men att man genom de beslut, som riksdagen då stod i begrepp att fatta, skulle få sådana maktmedel. Men mot dessa fjolårets förhoppningar, som vi för vår del också förklarade oss gärna vilja dela, ehuru vi inte trodde så mycket på dem, står nu den av alla vitsordade iakttagelsen att det blivit sämre sedan i fjol. Tendenser att kringgå den statliga priskontrollen förekomma i stigande omfattning, framhåller också utskottsmajoriteten, och trots möjligheten att sänka stoppris, som regeringen och priskontrollnämnden alltså fingo genom riksdagens beslut i fjol, fortsätta priserna att ideligen stiga.

Nu är det naturligtvis riktigt, som priskontrollnämnden påvisar, att priskontroll enbart icke kan hindra prisstegringar. Det vill jag också kraftigt understryka, och det är ju bl. a. behandlingen av en fråga i dag exempel på. Det är självfallet att priskontrollens möjligheter, som nämndens majoritet säger, äro »avhängiga av det sätt, varpå den allmänna ekonomiska politiken föres, och av graden av samhälls-ekonomisk balans.» Om den allmänna ekonomiska politiken bl. a. in-

nebär, att regeringen och riksdagens majoritet vidtaga medvetna åtgärder i syfte att höja priserna, såsom man gjorde i fjol genom det sätt, varpå man då beslöt att uttaga prisstödet åt jordbruket, och som man också gjort i dag fastän icke i samma omfattning som i fjol och framför allt genom de konsumtionsskatter på flera hundra miljoner, som riksdagens majoritet har beslutat i år, då hjälper naturligtvis icke ens den effektivaste priskontroll, ty då komma priserna att höjas i kraft av riksdagens beslut. I konsekvens med vår allmänna strävan att söka förhindra prisstegringar, som hårdast drabba de ekonomiskt sämst ställda, ha vi också gått emot även dessa åtgärder och följaktligen icke bara sysslat med frågan om att lägga vapen i regeringens och priskontrollnämndens händer, så att man skulle kunna upprätthålla en effektivare priskontroll än den vi nu ha.

Det torde emellertid vara ostridigt, att vid sidan av den statliga prisförordningen — den som regeringen och riksdagens majoritet uttryckligen och avsiktligt har beslutat — det också förekommer en privat prisuppskörtning av ganska stor omfattning. Den kunde man enligt vår mening komma bättre till rätta med genom sådana åtgärder som vi ha föreslagit vid flera tillfällen, när frågan om prisregleringslagen har behandlats. De åtgärder, som de socialdemokratiska representanterna i priskontrollnämnden ha föreslagit, äro ju också exakt desamma. Behovet av sådana åtgärder är enligt vår mening klart påvisat, men nu har utskottet i år retirerat till sin, som jag förmodar, allra sista position i detta avseende, när man har hänvisat till att frågan icke är tillräckligt utredd. Man kan enligt utskottet icke överblicka alla konsekvenser, innan man noga har övervägt alla detaljer i denna sak, och utskottet säger att man i avsaknad av sådan utredning över huvud taget icke kan taga ställning till de förslag, som ha ställts i den kommunis-

Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.

tiska motionen. I min reservation har jag därför avstått från att ställa förslag om omedelbara förändringar i lagen. Jag vill nämligen gärna att utskottet och riksdagen skola få tillräckligt material att bygga på, när man skall skrida till åtgärder, tillräckligt material till utgångspunkt för sin bedömning av alla de konsekvenser som detta kommer att få. Jag föreslår därför nu icke några omedelbara åtgärder, utan jag föreslår i min reservation dels i likhet med utskottet bifall till Kungl. Maj:ts proposition om förlängning av lagen och den ändring, som däri föreslagits, dels också en snabb utredning av de frågor, som utskottet har förklarat att man måste ha prövade, innan man kan skrida till några ytterligare åtgärder. Men detta åtminstone måste man väl göra, om man vill tillgodose de allt allmänna kraven på effektivare åtgärder emot de ständiga prisfördyringarna, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till min reservation.

Herr **OLOVSON** i Västerås: Herr talman! Det borde egentligen vara onödigt att år efter år komma tillbaka och traggla om samma sak, men eftersom reservanten här har ställt yrkande, kan det vara nödvändigt att fästa uppmärksamheten på hur utskottet har sett på saken.

I den motion, som det här är fråga om, yrkas sådan ändring i priskontrolllagen, att en effektiv produktionsdirigering och effektiva åtgärder mot kedjehandel och återhållet utbud av varor möjliggöras. »Sådan ändring», heter det. Det skulle vara av mycket stort intresse att få veta, hurudan ändring man skall göra för att åstadkomma denna effektiva kontroll. Ännu har man säkerligen icke i något land, som gått in för priskontroll, lyckats åstadkomma en sådan lag att den blivit effektiv. Jag skulle tro, att hur vi än lagstifta beträffande prisreglering, kommer det alltid att fin-

nas möjligheter att kringgå lagen, och vad det här är fråga om är ju att lagen kringgås.

Nu har Kungl. Maj:t redan varit i tillfälle att pröva förslag till ändrad lagstiftning mot kedjehandel, och det var ju ingen mindre än den förkättrade priskontrollnämnden som hos Kungl. Maj:t framlade förslag om sådan lagstiftning. Den som i utskottets utlåtande tagit del av vad finansministern hade att säga, när detta förslag framlades, har ju reda på vad finansministern ansåg och uppenbarligen ännu anser om detta problem, nämligen att en sådan lagstiftning icke skulle lämna större möjlighet till priskontroll och kontroll över handeln än den som redan ligger i nu gällande lagstiftning. Saken är sålunda prövad.

Beträffande kedjehandeln, som ju varje människa måste betrakta såsom något osunt, då den bedrives uteslutande för profits skull och då denna handel icke kan anses vara ett naturligt led i varudistributionen, finns det i den lag, som nu föreslås förlängd, stadganden som avse att hindra kedjehandel i den mån man upptäcker den och i den mån det är möjligt att ingripa. Där finns nyetableringsspärren, vidare försäljningsförbud och slutligen auktorisationen. Dessa möjligheter föreligga, och de ha i åtskilliga fall begagnats.

När det sedan gäller produktionsdirigeringen är man inne på ett utomordentligt ömtåligt område. Visst skulle det vara mer än välbefogat att här i landet dirigera produktionen på ett förnuftigare sätt än vad den dirigerar sig själv. Här tillverkas en mängd varor, som vi mycket väl skulle kunna vara utan. Här utföra en mängd människors arbete, som icke är till någon nytta. Hur många som i detta land äro anställda i låt mig säga nöjes-, njutnings- och lyxindustrin vet jag icke, men det är åtskilliga, och det skulle vara mycket hälsosamt att kunna dirigera dessa människor till att utföra nyttigt arbete. Men

Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.

en produktionsdirigering måste med nödvändighet också innebära dirigering av arbetskraft. Man måste då dirigera arbetskraft från det onyttiga arbetet till det nyttiga, och jag föreställer mig livligt att om den sittande regeringen skulle börja tvinga folk från ett arbete till ett annat, så skulle vi ha bolsjevikprotester ögonblickligen. Är det kanske det herrarna sträva efter? Jag har ingen anledning att tvivla på det, utan det är tvärtom ganska säkert att första gången som regeringen skulle dirigera arbetskraft från en arbetsplats till en annan skulle bolsjevikprotesterna komma.

Men vi skola också lägga märke till att om det svenska folket verkligen vill dirigera produktionen så att endast nyttigheter skapas, då kan det svenska folket göra det utan någon särskild lagstiftning och utan något ingripande från vare sig priskontrollnämndens eller regeringens sida. Det förutsätter emellertid att det svenska folket handlar och lever som det lär, och handlar och lever under ansvar. Det är ju bara för det svenska folket att vägra offra sina pengar på nöjen, njutningar, lyx och annat som onödigt är. Det är ju ingen som tvingar det svenska folket till detta. Avstå från att utnyttja vad onödigt är, så dirigera vi både arbetskraften och företagarna till att utföra vad nyttigt är. Det ligger i det svenska folkets egna händer. Att genom tvångslagstiftning komma fram dit man vill, torde vara omöjligt.

Nu skall man emellertid icke uppfatta utskottet såsom om utskottet skulle mena att det är bra som det är. Tvärtom. Ingen kan begära, att andra kammarens ledamöter skola läsa allt riksdagstryck, som samlas på bordet de här dagarna. Det kan vara så, att åtskilliga inte läst vad utskottet sagt, och därför skall jag tillåta mig att läsa upp några rader på slutet. Det heter nämligen där: »Utskottet vill understryka angelägenheten av att priskontrollen göres

effektiv och rättvist verkande. Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer prisutvecklingen i landet och, därest de medel Kungl. Maj:t nu har i sin hand för att påverka denna skulle visa sig otillräckliga, för riksdagen framlägger förslag till sådana ändringar och kompletteringar av gällande regler, som kunna finnas påkallade.»

Var och en vet, att prisutvecklingen i landet är föremål för Kungl. Maj:ts ständiga uppmärksamhet. Det behövs ingen skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om åtgärder därvidlag. När utskottet sålunda förutsätter, att Kungl. Maj:t skall följa utvecklingen och, därest Kungl. Maj:t behöver ändrad lagstiftning, framlägga förslag därom inför riksdagen, då har enligt min mening utskottet gått så långt som man över huvud taget behöver gå för att fästa uppmärksamheten på nödvändigheten av att begagna alla tänkbara medel, som stå till buds, för att hindra att priserna gå i höjden och hindra jobberiet här i landet.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Fru ERICSSON i Luleå: Herr talman! Herr holmberg har i sin reservation omtalat, att 2 000 husmödrar i Luleå vänt sig till statsmakterna med begäran om en effektivare priskontroll, och han har också poängterat att de äro representativa för den allmänna oro och bitterhet, som gripa omkring sig på grund av de ständiga prisfördyringarna. Men herr Holmberg har icke talat om hela händelseförloppet. Jag råkade nämligen vara hemma i vår stad just när en sådan namninsamling pågick, och den tillgick så, att man skickade ut damer runt om i staden för att insamla dessa namnunderskrifter. Frågade man dessa damer, vilka som skickat ut dem, fick man intet direkt svar utan endast undanflykter. Än var det en syförening,

Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.

än var det andra som hade skickat ut dem för att företaga denna namninsamling.

Det fanns en hel del som föllö för frestelsen. Det lät ju väldigt vackert att man skulle gå in till myndigheterna med denna begäran, man skulle på det sättet kanske få billigare matvaror och kläder, och det var en hel del — jag tvivlar inte alls på att det var 2 000 — som skrevo på. På andra ställen kanske man däremot ville höra litet närmare om saken, men när namninsamlarna sålunda blevo tvungna att redovisa för vem som hade skickat dem, så gjorde de det på det sätt, som jag här talat om, och de sade icke, att det var kommunisterna som hade satt i gång aktionen. Med den kännedom jag har om kvinnorna i Luleå stad är jag övertygad om att det inte hade funnits 2 000 namn på listorna, om man hade vetat, att det var kommunisterna som stodo bakom det hela. Och jag tycker verkligen inte att det beträffande en aktion, vars resultat skall föras vidare till statsmakterna, skall behöva finnas någon rädsla för att tala om varifrån aktionen är igångsatt.

Jag vet visst att det finns husmödrar, som med större eller mindre skärpa givit uttryck åt sin reaktion mot prisförhöjningarna, men de flesta husmödrar — och jag tror att jag kan göra mig till tolk för en stor del av dem — ta avstånd från dylika opinionsyttringar och lita i stället helt på att statsmakterna göra allt som göras kan för att bevaka hemmens intressen i detta avseende.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr HOLMBERG: Herr talman! Herr Olovson förundrade sig över att vi år efter år komma igen med samma sak. Men det är väl inte så mycket att undra på, herr Olovson, när våra förslag inte leda till önskat resultat. Ett faktum är ju att det inte har blivit bättre på de områden, som priskontrollnämnden

skulle bemästra, utan tvärtom sämre, och vi ha under sådana förhållanden ansett oss inte bara oförhindrade, utan också förpliktade gentemot våra väljare att försöka åstadkomma det som enligt vår övertygelse skulle medföra en bättre ordning.

Herr Olovson säger att det skulle vara intressant att få veta, vilka åtgärder som man skulle kunna vidtaga för att priskontrollen skulle bli effektiv. Ja, det kan naturligtvis diskuteras, om det går att få till stånd en absolut effektiv priskontroll, men enligt vårt förmenande borde det i varje fall vara möjligt att åstadkomma en kontroll, som är effektivare än den som nu förekommer. Och när herr Olovson säger att inte något land har lyckats skapa en effektiv priskontroll, så är väl inte detta alldeles riktigt, ty det finns ju länder, där levnadskonstnadsindex har gått nedåt, medan den hos oss ständigt gått uppåt. När t. ex. Norge, som dock har härjats av krig och mångårig ockupation, sedan mitten av år 1947 kan uppvisa nedåtgående levnadskonstnadsindex, medan index i Sverige under samma tid ökat med ett tiotal enheter, så är det väl inte alldeles uteslutet, att detta sammanhänger med att Norge har utrustat sin priskontroll med lagföreskrifter av det slag, som vi i våra motioner föreslagit. Den lag angående produktionsplikt, som vi i fjol föreslog, var sålunda nästan en exakt kopia av den lag som genomförts i Norge. Man kan nog inte komma ifrån att den bättre tendens rörande prisutvecklingen, som Norge kan uppvisa i jämförelse med vårt land, har ett visst samband med dylika mer effektiva åtgärder i fråga om priskontrollen.

Det är klart att det skulle vara befogat med en effektivare produktionskontroll, säger också herr Olovson, och ger själv mycket övertygande exempel på behovet av en bättre kontroll. Han tror emellertid inte på möjligheten därav bl. a. av den anledningen att det

Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.

skulle förutsätta dirigerings av arbetskraft. Men med den saken är det väl inte märkvärdigare än med en del åtgärder som redan företagits här i landet. Vad som förekommit t. ex. i Stenmansfallet skulle säkerligen kunna upprepas i många andra sammanhang med samma goda effekt. Och även om man inte skulle kunna uppnå en helt tillfredsställande ordning, så bör man enligt vår mening göra allt vad som ligger inom rimlighetens gräns för att åstadkomma en riktig avvägning av produktionen.

Det avslutande stycke i andra lagutskottets utlåtande, som herr Olovson läste upp, visar ju, att även utskottet förutsätter att regeringen ständigt måste ha ögonen riktade på priskontrollen och därmed sammanhängande frågor och eventuellt komma med förslag till ytterligare åtgärder. Följaktligen måste väl regeringen också företa någon form av utredning rörande alla konsekvenser av sådana åtgärder. Skillnaden mellan det förslag, som jag har ställt i min reservation — denna överensstämmer ju inte helt med motionen — och utskottets ståndpunkt är alltså den, att jag föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära en utredning, medan utskottet endast uttalar förhoppning om att en sådan utredning skall komma till stånd.

Vidare vill jag säga några ord i anledning av vad fru Ericsson anfört rörande den opinionsyttring som husmödrar i Luleå ha satt i gång. Fru Ericsson påstår, att det på frågor om vem som stod bakom denna aktion inte hade lämnats några klara besked. Det har emellertid bl. a. i tidningarna uppgivits, att det var kommunister och en del partilösa, som satt i gång det hela. Det är, såsom meddelats i pressen och i andra sammanhang från några sycirkular, som tidigare sysslat med humanitär hjälpverksamhet, bl. a. för Europa-hjälpens del, som initiativet till opinionsyttringen emanerar.

Det är också ganska märkligt, att man vill göra gällande, att husmödrarna skulle ha låtit lura sig till denna manifestation. Varenda namnlista är nämligen försedd med en ingress, där det klart och tydligt säges ifrån vad det hela gäller, och ingen av dessa husmödrar är väl så enfaldig — det tror jag inte heller att fru Ericsson menar — att hon inte skulle kunna läsa och begripa texten i denna ingress. Självfallet är det så, att husmödrarna efter genomläsandet av denna text ha funnit, att det varit fråga om en sak, som de velat stödja, och då ha de gjort detta alldeles oberoende av vem som tagit initiativet till manifestationen. Det väsentliga har för dessa kvinnor varit själva saken, d. v. s. att priserna ständigt gå uppåt och att det därför borde göras en samfällad aktion för att rikta statsmakternas uppmärksamhet på att man ville ha till stånd effektivare prisreglerande åtgärder. Det är möjligt att fru Ericsson är representativ för de husmödrar, som lita till regeringen, men det är dock närmare hälften av Luleå stads husmödrar, som ha ansett det nödvändigt att göra en påtryckning av det slag som har skett genom den gemensamma hänvändelsen till statsmakterna.

Herr OLOVSON i Västerås: Herr talman! Det är inte alls så som herr Holmberg gör gällande, att jag skulle ha förundrat mig över att man återigen kommer med en motion i dessa frågor. Med hänsyn till höstens val betraktar jag det som fullt naturligt, att motionen skulle återkomma även i år. Däremot har jag sagt, att den diskussion som här föres inte skulle behöva upprepas år från år.

Eftersom petitionslistorna från Luleå här kommit på tal, vill jag vittna om att samma aktion har varit igångsatt vid åtminstone en del av de västmanländska järnbruken. Husmödrarna där ha

Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.

blivit tillfrågade, om de ville ha billigare livsmedel, och när de givetvis svarat jakande, ha de blivit anmodade att skriva på en lista, vilket de också gjort. Men om man gör på det sättet, kan man nog få en miljon namn på en förmiddag, om man bjuder till. Det är emellertid fullkomligt orimligt, att dessa husmödrar, vare sig de nu äro bosatta i Luleå eller Hallstahammar, skola kunna åberopas som stöd för en kommunistisk demonstration. Opinionsyttringar av detta slag äro sannerligen inte svåra att åstadkomma, ty alla vilja ju ha det billigare.

I själva sakfrågan är inte något att säga utöver vad som redan är sagt. Kungl. Maj:t kommer säkerligen att hädanefter som hittills göra vad som är möjligt för att åstadkomma en ordentlig priskontroll, och behöver Kungl. Maj:t ytterligare stöd i lag, så har Kungl. Maj:t att begära sådant av riksdagen, som nog också kommer att gå med därpå.

Vi ha emellertid i diskussionen kommit till en punkt, där det skulle vara nyttigt att få ett klart besked. Herr Holmberg säger här, att det skulle väl inte vara så märkvärdigt att åstadkomma en dirigering av arbetskraften, och han åberopar därvid fallet Stenman — jag förmodar att alla här känna till detta. Jag vill då ställa den frågan till herr Holmberg: Om herr Holmberg alltså anser, att arbetskraften bör dirigeras till de områden, där den bäst behövs, vill då herr Holmberg vara med om att rekommendera regeringen att göra en dylik dirigering av arbetskraften? Ett svar på den frågan kan vara nyttigt att ha för framtiden.

Fru ERICSSON i Luleå: Herr talman! De, som frågat namninsamlarna i Luleå vilka som utfärdat listorna, ha inte i något fall, som jag hört talas om, fått till svar att det var kommunisterna. Naturligtvis bör man läsa en ingress på en

lista, som man sätter sitt namn på, men huruvida det funnits någon sådan ingress kan jag inte med bestämdhet säga. Under alla förhållanden tycker jag, att om man ställer en direkt fråga om vem som står bakom aktionen, så bör man också få ett ärligt och uppriktigt svar, men det vet jag att man inte har fått i detta fall.

Herr Holmberg känner också lika bra som jag till att tidningarna vid flerfaldiga tillfällen ha på husmödrarnas vägnar tagit avstånd från dessa listor på ett mycket kraftigt sätt.

Herr LAGER: Herr talman! Det var egentligen ett uttalande av herr Olovson i Västerås som uppkallade mig.

Herr Olovson menar att man för att åstadkomma en bestämd inriktning av produktionen måste förbehålla statsmakterna rätt att dirigera arbetskraften, och han vill nu göra gällande, att kommunisterna skulle omedelbart protestera mot en sådan dirigering, därest den skulle komma i fråga. Men en dirigering av arbetskraft kan ju ske på olika sätt, och det är inte så säkert att kommunisterna eller arbetarna i allmänhet skulle protestera däremot. Det är alldeles beroende på för vilka syften och under vilka villkor en sådan dirigering av arbetskraft äger rum.

Man har ju inte heller från de svenska statsmakternas sida varit alldeles främmande för dirigering av arbetskraft. Jag erinrar herr Olovson om att det inte var så länge sedan det förekom en viss dirigering av byggnadsarbetare, inte minst här i Stockholm, genom att man minskade byggnadsverksamheten. Med det tämligen klart uttalade syftet, att arbetskraft behövde frigöras för att tillföras andra sektorer av näringslivet, företog man en dirigering, även om den skedde i form av den negativa åtgärden att man undandrog byggnadsarbetarna deras arbetstillfällen och därigenom deras inkomstmöjligheter.

Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.

Jag skulle nu i min tur vilja ställa den frågan till herr Olovson: Anser herr Olovson att en sådan dirigering av arbetskraft, som förekommit när det gällt att överföra arbetskraft från byggnadsverksamheten till andra sektorer av näringslivet, är riktig? Menar herr Olovson vidare, att man skulle kunna tillgripa liknande åtgärder, när det gäller sektorer av näringslivet, som icke äro lika nödvändiga ur samhällelig synpunkt som byggnadsverksamheten är, exempelvis nöjesindustrien och en del andra produktionsgrenar, som herr Olovson här själv talat om?

Herr BRANDT: Herr talman! Innan herr Holmberg svarar herr Olovson, vill jag också ställa en fråga till herr Holmberg.

Jag vill understryka vad som här sagts om att det är mycket svårt att åstadkomma en effektiv priskontroll. En av experterna på området, byråchefen Karleby i priskontrollnämnden, har nyligen i en artikel i tidskriften Tiden uppgivit, att konsumtionsvarumarknaden endast till omkring 75 procent är effektivt priskontrollerad, medan den återstående fjärdedelen representerar en sektor utan effektiv priskontroll. Det är också ganska naturligt, att priskontrollen inte kan bli effektiv på alla områden. Det område, där den är mest effektiv, är livsmedelsområdet. Vad t. ex. smör beträffar, som är en standardiserad vara, är det nästan uteslutet, att man genom dold prisstegring eller på annat sätt kan kringgå prisbestämmelserna.

Det finns ju olika vägar att välja på, när det gäller en priskontroll. Man skiljer på stoppriser, normalpriser och överenskommelsepriser. Vad först beträffar överenskommelsepriser och normalpriser, kan nog, i den mån sådana kunna åstadkommas, priskontrollen bli 90-, ja, kanske 100-procentigt effektiv. Men det är inte inom någon stor sek-

tor av produktion och distribution som dessa äro möjliga att tillämpa, utan det största området är det, där det vanliga prisstoppet måste tillämpas, vilket, såsom herr Holmberg säkerligen vet, innebär att de priser, som gällde den 31 oktober 1942, skola gälla den dag som i dag är, såvida icke priskontrollnämnden har lämnat medgivande till prishöjning eller företagit prissänkning. Men om herr Holmberg eller någon annan av kammarens ledamöter går in i en affär och köper en viss vara, vet han eller de då vad motsvarande vara kostade den 31 oktober 1942? Finns det — det är den frågan jag vill ställa till herr Holmberg — så särskilt stora möjligheter att kontrollera att det inte skett någon som helst prishöjning? Kan man t. ex. med bestämdhet avgöra, att varan är precis likadan som den man köpte 1942 för ett visst pris?

Det är däri kontrollsvårigheten med prisstoppet ligger. Och jag skulle vilja ytterligare fråga herr Holmberg, hur man skall göra med beställningsarbetena, vilka vederbörande producent själv prissätter. Om det exempelvis sker en beställning efter särskilda ritningar och specifikationer i enlighet med vissa önskemål från kundens sida, har vederbörande producent — det gäller även hantverkare och andra liknande yrkesmän — rätt att sätta priset själv med hänsynstagande till de aktuella omkostnaderna på anbuds- resp. avtalsdagen. En förutsättning är givetvis att man inte räknar med högre priser å förnödenheter och tjänster vid omkostnadsberäkningar än som priskontrollnämnden för dagen har fastställt för de olika förnödenheterna och tjänsterna. Han har också rätt att kalkylera med de aktuella lönerna, fast det givetvis måste vara avtalsenliga löner och inte några fria löner. Detta måste ju ofta komma att innebära prisförhöjningar, eftersom omkostnaderna sedan 1942 av olika anledningar ha stigit — på vissa områden har ju inte priskon-

Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.

trollnämnden kunnat undgå att medge prishöjningar, och vidare ha importråvarorna och andra stigit i pris.

Hur menar herr Holmberg att man i detta avseende skulle kunna få till stånd en effektiv priskontroll? Ett sätt är naturligtvis — och det har man ju också diskuterat — att riksdagen beslöte, att även beställningsarbeten skulle ligga under priskontrollnämndens prövning på samma sätt som fallet är med tillverkningar av standardvaror. Men det skulle komma att betyda, att en fabrikant, som tillverkar tusentals, ja, kanske tiotusentals olika artiklar skulle vara tvungen att vid lämnandet av varje särskilt anbud gå till priskontrollnämnden och fråga, hur mycket han finge ta för varan i fråga, och så skulle priskontrollnämndens tjänstemän och ledamöter få sitta och granska och diskutera alla dessa kalkyler. Det vore ju ett fullkomligt hopplöst företag, om det inte skall bli så att halva nationen sitter och granskar näringslivets prissättning.

Det är här som svårigheten ligger, och jag har för min del kommit till det resultatet, att då det redan finns bestämmelser, som inte effektivt kunna tillämpas, skulle det inte vara så stor nytta med att införa ytterligare bestämmelser, vilkas tillämpning kanske skulle bli ännu svårare att kontrollera.

Om herr Holmberg går till proposition nr 286 och studerar tabellen å sidan 12 i bilaga B, skall han finna, att enligt en utredning, som gjorts av priskontrollnämnden, priserna på en del importvaror ökat med 17 % från den 1 juli 1947 till den 1 juli 1948. Det finns ingen rimlig anledning att tro, att denna prisstegring på världsmarknaden icke slår igenom här hemma. När vederbörande komma till priskontrollnämnden och begära en prishöjning, visar det sig, när man går igenom kalkylerna, att en sådan kanske faktiskt är befogad. Vi sågo att Olle Karleby i förutnämnda artikel skrev, att om man skulle genomföra en allmän prisreduktion inom in-

dustrien på 5 %, nettoföretagsvinsterna skulle nära nog försvinna. Vissa företag skulle fortfarande gå med vinst, men en stor del drivas över på förlustsidan. Uppenbarligen finns det företag, som förtjäna stora vinster i vårt land — det veta vi — men att beskära dessa generellt med prisregleringslagen är en fullkomligt hopplös uppgift. Stora vinster erhåller man, föreställer jag mig, ofta på exporten, exempelvis inom trävaru- och pappers- och massaindustrien, på vilka varor man dock har rätt låga priser på hemmamarknaden. Å andra sidan ha höga världsmarknadspriser på många artiklar, som finnas upptagna i tabellen i prop. 286, tab. 10, slagit igenom här hemma. Detta är ju omständigheter som vi icke kunna komma ifrån, när vi skola diskutera praktiska åtgärder för att få en effektiv priskontroll.

Nu har man ju dessvärre inga exempel på hur kommunisterna skulle klara en priskontroll i Sverige. Men låt oss taga andra länder! I Finland t. ex. har man haft en kommunist som chef för priskontrollnämnden, om jag inte minner mig, och ändå har Finland näst Frankrike haft den värsta prisstegringen i hela Europa. Och inrikesministern i Finland har också varit en kommunist. Eller låt oss se på Tjeckoslovakien, där den nuvarande konseljpresidenten Zapotocky var ordförande i LO och, vill jag minnas, chef för priskontrollnämnden — i varje fall var det en kommunist som var chef. Där införde LO järnhårt lönestopp, men ändå lyckades denne man och hans kamrater icke hålla prisnivån, utan den steg. Jag säger icke detta för att klandra vare sig priskontrollnämnden eller kommunisterna i Finland eller Tjeckoslovakien utan bara för att nämna att det icke spelar någon roll vad man har för människor i ledningen, om de äro kommunister, socialdemokrater, bondeförbundare, högermän eller folkpartister. Det har ingen betydelse, ty utvecklingen är densamma. Men nog är det litet över-

Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.

drivet när herr Holmberg säger, att prisstegringen här har varit värre än i andra länder. Om vi gå till konjunkturinstitutets rapport finna vi, att vårt land haft en bättre prisutveckling än nära nog något annat land i världen — och då kunna vi också räkna med det land som de borgerliga alltid tala om, nämligen Schweiz. Vi klara oss gott i konkurrensen även med detta land.

Men nu ha vi i vårt land fått en kvinnlig kommunist i priskontrollnämndens råd, och då skulle det väl i alla fall bli några åtgärder, i den mån detta råd kan påverka det hela — det är icke så ofta rådet sammanträder. Vi behandlade tidigare i dag de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område, och där avstod herr Pehrsson-Bramstorp och hans kamrater från 15 miljoner för att vara återhållsamma. När man inom priskontrollnämndens råd diskuterade den saken, visade det sig att den kommunistiska kvinnan var mer bondeförbundsk än herr Pehrsson-Bramstorp själv. Hon reserverade sig nämligen just för att jordbrukarna skulle ha även dessa 15 miljoner, vilket ju måste betyda ännu högre priser. Där se vi alltså hur en kommunist handlar. Nu kan man ju säga, att hon ville att man skulle taga beloppet subventionsvägen. Det är så lätt att säga. Det heter som vanligt: lönerna upp och priserna ned; men att det skulle finnas något som helst samband mellan priser och inkomstutveckling vilja kommunisterna aldrig erkänna. Så lätt kan emellertid en ansvarig ledning icke taga på saken, antingen det är fråga om priskontrollnämnden, regeringen, riksdagen eller vad det kan vara.

Nu har i varje fall priskontrollnämnden omorganiserats. Den består av två avdelningar med en vice ordförande för varje avdelning, och ordföranden sitter i översta toppen. Det blir nu större möjligheter för priskontrollnämnden än tidigare att arbeta effektivt, men jag vill icke på något sätt invagga riksdagens ledamöter i den förhoppningen, att

vi skola nå större effekt av den anledningen. För att kunna skapa ett prisstopp i vårt land är det alldeles nödvändigt att man kan stoppa upp inkomstutvecklingen. Därmed säger jag icke — och det ha vi aldrig sagt — att människor i och för sig ha för mycket pengar. Kommunisterna bruka på mötena fråga arbetarna om vederbörande ha för mycket pengar i plånboken. Det är icke detta det är fråga om, men människorna ha för mycket pengar i förbällande till den varumängd som finns och kan produceras. När vi kunna komma överens med alla olika parter i vårt land om att stoppa den utvecklingen, då kan man börja tala om priskontrollnämndens roll, då skall det säkert lyckas att stoppa prisutvecklingen och även kanske att driva utvecklingen åt andra hållet. Det kanske skulle kunna gå ganska snabbt då, ty det psykologiska spelar en stor roll när det är fråga om sådana saker.

Herr talman! Detta var bara några reflexioner i anledning av vad herr Holmberg här anförde. Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr HOLMBERG (kort genmäle): Herr talman! När herr Olovson här påstod, att namninsamlingen skulle ha gått så till, att vederbörande tillfrågats om de ville ha billigare livsmedel och att detta kunde ske därigenom att de skrevo sitt namn på en lista, underskattar väl herr Olovson liksom fru Eriksson folks förmåga att tänka själva. Det går icke att få oss att tro, att 2 000 husmödrar i Luleå äro så lättlurade, att de genom en sådan bluff låta engagera sig i en aktion av det ena eller det andra slaget. Jag vill rekommendera herr Olovson och fru Eriksson att icke

Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.

underskatta husmödrarnas förmåga att tänka själva.

På herr Olovsons fråga vill jag svara, att vi icke föreslagit någon dirigeringskraft av arbetskraften. Vi ha föreslagit att det skall göras möjligt att förbjuda tillverkare av onödiga varor att tillverka dessa och få dem att i stället ägna sig åt en nyttig produktion. Detta sammanhänger med ett problem som herr Brandt var inne på, nämligen frågan om hur man sätter priserna på varorna. Herr Brandt erinrade om att en fabrikant har rätt att sätta priserna med hänsyn till de produktionskostnader han har. Vi ha tidigare talat för, också därvidlag med stöd av erfarenheter från Norge, att man borde förfara på ett annat sätt. Nu favoriserar man nämligen tekniskt efterblivna företag och låter dem fastställa priserna efter högt uppdrivna produktionskostnader därför att de icke rationaliserat företagen utan vidmakthållit en efterbliven teknisk standard. I Norge har man i den lag, som jag talat om, bestämt att priserna — naturligtvis med vissa modifikationer — skola fastställas efter produktionskostnaderna vid de bäst rationaliserade företagen. Därigenom möjliggöres en nedpressning av prisnivån.

När herr Brandt säger, att de priser som gällde 1942 skola gälla nu, har han förbisett att riksdagen i fjol beslöt den ändring av prisregleringslagen, som gav möjlighet att sänka stoppriserna.

Alla de frågor som ställts visa just, att det är nödvändigt med en utredning, och något annat har jag icke föreslagit, en utredning om alla de olika frågor som rullats upp här och en massa andra som äro förknippade med dem. En sådan utredning tror jag skulle leda till att man kunde komma fram till bättre resultat.

Herr FAGERHOLM: Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat på

replikväxlingen mellan herrar Olovson, Holmberg och Lager rörande den principiella sidan av detta problem, nämligen frågan om nödvändigheten att dirigera arbetskraften, om man vill dirigera produktionen i syfte att få fram vissa varor till vissa angivna priser. Jag väntade med stor spänning på vilket svar herr Holmberg skulle ge herr Olovson. Men när herr Lager blandade sig i debatten och skyndade till sin meningsfrändes hjälp, fick jag anledning att begära ordet. Jag konstaterade nämligen, att herr Lager försökte blanda bort korten och göra den vanliga taktiska manövern för att komma ifrån en svår situation, nämligen att börja tala om något annat. Jag skulle därför vilja något precisera dessa mycket intressanta begreppsfrågor.

Begreppet dirigeringskraft inrymmer uppenbarligen olika saker. Ett slags dirigeringskraft, den som vanligt folk menar med dirigeringskraft, är en tvångsdirigeringskraft, varigenom personer åläggas att arbeta i ett visst yrke, inom en viss industri, där deras arbetsinsats är erforderlig. Det är den metoden man använder för att lösa arbetskraftsfrågorna i de östeuropeiska diktaturländerna. På det sättet har man t. ex. i Ryssland tillgodosett behovet av arbetskraft inom mera obekväma yrken. Man har även i vissa andra länder, exempelvis England, varit inne på en viss form av yrkestvång. Så vitt jag förstod herr Olovson rätt, avsåg herr Olovson att fråga i första hand, huruvida herr Holmberg var beredd att rekommendera en sådan mer eller mindre tvångsbetonad dirigeringskraft. En helt annan dirigeringskraft är den herr Lager berörde, nämligen den att man söker styra arbetskraften åt visst håll, att man t. ex. kan styra den bort från läskedrycksfabrikationen genom att vägra tilldelning av tomglas till denna o. s. v. Men den åtgärden ligger på ett helt annat plan. Med en sådan kan man t. ex. aldrig förse lågt betalade yrkes-

Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.

områden med obekvämt arbete med arbetskraft från serviceyrkena. Nu kommer naturligtvis herr Lager att säga, att om det inom viss tung industri är ont om arbetskraft som är dåligt betald, det åligger industrien att se till att lönerna höjas där, så att det därigenom blir möjligt att från andra yrken leda arbetskraft dit. Men då blir nästa fråga: Hur går detta, herr Lager, ihop med grundtanken i det kommunistiska resonemangets här? Då måste lönerna kraftigt höjas. Skall detta kunna kombineras med vad man på kommunistiskt håll syftar till, nämligen en sänkning av priserna?

Jag måste i likhet med herr Olovson konstatera, att den föreliggande kommunistiska motionen är en taktisk manöver, såvida man icke är beredd att deklarerera — och nu kommer jag till den egentliga frågeställningen — att man kan tillgripa tvångsdirigering av arbetskraft till vissa områden. Jag ber att få fråga herr Holmberg och herr Lager: Äro herrarna beredda att som ett led i den svenska pris- och produktionspolitiken rekommendera tvångsdirigering av arbetskraft, alltså arbets-tvång i nyttiga yrken och förbud att arbeta i andra mer eller mindre onödiga yrken, i syfte att därmed hålla priserna nere och få produktionen rätt inriktad? Den frågan tror jag icke kan missförstås, och jag vore tacksam att få svar på den.

Herr **LAGER** (kort genmäle): Herr talman! Jag skall omedelbart svara på herr Fagerholms fråga, när han nu varit vänlig nog att rycka till herr Olovsons undsättning och solidarisera sig helt med honom.

För min del vill jag säga, att vi kommunister icke äro överens om att man skall tvångsdirigera eller tvångskom-mendera arbetare från det ena yrket till det andra eller från den ena näringsgrenen till den andra. Detta be-

sked torde vara tillräckligt för herr Fagerholm som svar på den fråga han ställde.

Men därmed är icke hela saken uttömd. Det återstår ju ändå vissa möjligheter att — för att använda herr Fagerholms uttryck — styra arbetskraften från den mindre viktiga sektorn inom näringslivet till den mera viktiga sektorn. Däruti har herr Fagerholm fullkomligt rätt. Detta kan under nuvarande samhällsliga förhållanden endast ske på det sättet, att man betalar litet bättre inom de sektorer av näringslivet, dit man vill draga arbetskraften, eller bjuder andra förmåner. Detta har regeringen och riksdagen också varit ense om, då man vid olika tillfällen fattat beslut om åtgärder, t. ex. om byggnadsmaterials och byggnadstillståndets fördelning på olika orter inom landet. Herr Fagerholm är nog offer för ett mycket stort missförstånd om han tror, att en sådan styrning av arbetskraften medelst högre löner icke låter sig förena med kravet på stabilisering av prisnivån. Så länge det förekommer så kraftiga vinstmarginaler hos de stora företagen och de stora bolagen, som uppvisats under de senare åren, finns det möjligheter att använda sig av dessa för att styra arbetskraften medelst högre löner utan att därmed rubba prisnivån.

Herr **FAGERHOLM** (kort genmäle): Herr talman! Jag får till att börja med konstatera, att herr Lager förklarat sig icke vilja vara med om tvångsdirigering av arbetskraft. Det var ju ingenting annat att vänta.

Vad sedan beträffar styrningen av arbetskraft måste man fastslå att man här ser ett praktiskt exempel på genomförandet av den kommunistiska devisen: lönerna upp och priserna ned. Receptet på att få ned priserna och göra priskontrollen effektiv är sålunda att i de yrken det gäller höja lönerna och

Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.

därigenom påverka priserna nedåt. Jag tillspetsar resonemanget, men detta är i stort sett innehållet av vad herr Lager sade.

Jag tror att svårigheten ofta är den att i de fall, där priskontroll är särskilt nödvändig, vinstmarginalen kan vara ganska snäv eller i varje fall kan komma att bli ganska snäv.

Till slut, herr talman, vill jag bara konstatera, att den styrning av arbetskraften, som herr Lager talade om, är en sak som icke griper till själva roten eller syftet i det som herr Holmberg här så mångordigt argumenterat för, nämligen en dirigering av produktionen dithän, att vissa prispolitiska syften nås.

Herr BRANDT (kort genmäle): Herr talman! Herr Holmberg säger att riksdagen förra året beslöt, att man skulle kunna sänka stoppriserna, och menade att mitt yttrande att stoppriserna voro desamma nu som 1942 var felaktigt. Det är emellertid som jag säger, att 1942 års priser fortfarande gälla såsom stoppriser, såvida icke priskontrollnämnden på anhängan av vederbörande gått med på en prishöjning eller priskontrollnämnden ingripit på något område och sänkt priset, vilket dock icke kan ske annat än genom att skriva till Kungl. Maj:t och hemställa att man skall få sänka stoppriset på det eller det området. Priskontrollnämnden har icke befogenhet att sänka stoppriserna själv. Endast efter Kungl. Maj:ts medgivande. En annan sak är, om man kommer överens med vederbörande om en sänkning, men då är det ett överenskommandepris.

Här är svårigheten den att det kanske icke sker några anmälningar om skedda prisöverträdelser. Allmänheten vet i stor utsträckning icke om saken, och man begär ofta icke prishöjningar utan genomför dem ändå. Det är med hänsyn härtill vi säga att priskontroll-

len är svår att göra effektiv. Man företager höjningar utan att fråga nämnden. Och skulle det hela göras effektivt, komme det att gå åt oerhört mycket mer tjänstemän än för närvarande.

Vidare vill jag i detta sammanhang fråga herr Holmberg, om han fortfarande menar att man skall lägga beställningsarbeten under prisstoppet så att företagarna även beträffande sådana arbeten måste gå till priskontrollnämnden. Det skulle naturligtvis vara ett stort framsteg, om man i princip och praktiskt kunde använda det priskontrollerande instrumentet även beträffande sådana arbeten. På grund av svårigheterna att hålla produktionen inom den priskontrollerade ramen har nämligen tendensen blivit, att företagarna i stor utsträckning gått över till beställningsarbeten för att därigenom få tillfälle att kringgå bestämmelserna och höja sina priser. Detta skapar naturligtvis stora svårigheter.

Den produktionsdirigering som herr Holmberg talar om är en ganska stor och omständlig apparat. Om den skulle tillgripas och om man samtidigt skulle följa herr Holmbergs rekommendation att myndigheterna vid prissättningen skulle gå efter det mest rationaliserade företagets möjligheter, skulle detta betyda att man helt enkelt tvingade många företag att slå igen; detta i en situation när vårt lands styresmän till varje pris försöka att hålla i gång en så hög och effektiv produktion som möjligt för att upprätthålla vår folkförsörjning. Man kan enligt min mening icke tillgripa en sådan drastisk åtgärd med mindre än att det blir en utredning om vilka konsekvenser som därav bli följden för vårt lands folkhushåll.

Herr OLOVSON i Västerås: Herr talman! Herr Lager har ju skyndat till herr Holmbergs undsättning och hade fått för sig, att herr Fagerholm tagit till orda för att undsätta mig. Om det

Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.

till äventyrs är någon mer av kammarens ledamöter som fått den uppfattningen, ber jag att få påpeka, att denna hjälp hade jag aldrig begärt. Jag är tvärtom mycket ledsen när jag får andras traskor i mitt maskineri. Jag lämnar i alla fall de två reservkarlarna åt sig själva och vänder mig till herr Holmberg.

Jag ställde förut en fråga till honom, en fråga av avgörande betydelse i detta ärende. Om man över huvud taget skall tvångsdirigera produktionen, måste den myndighet, som skall göra detta, ha möjlighet att också tvångsdirigera material och arbetskraft. Vilja kommunisterna rekommendera ett tillgripande av tvångsdirigering av arbetskraft? Herr Holmberg har haft tillfälle att svara härpå. Han har icke gjort detta. Han har brustit i svaret.

Herr NORDSTRÖM i Kramfors: Herr talman! Först och främst vill jag framhålla, att det givetvis icke finns någon anledning att bestrida att det föreligger vissa svårigheter att genomföra en effektiv priskontroll.

Jag begärde emellertid ordet närmast därför att man här diskuterat arbetskraftens dirigering, varvid man utgått ifrån att vi hittills i detta land haft fullständigt frivillig förflyttning av arbetskraft. Jag bestrider alldeles bestämt — lägg märke till detta, herrar Brandt och Olovson i Västerås — att Västernorrlands arbetare av frivillighet flyttat från de nedlagda sågverken. Det fanns ingen frihet för dessa arbetare. Sågverken liksom fabrikerna slog igen, och sedan måste arbetarna flytta.

Under diskussionen här i denna fråga har man krävt att kommunisterna skulle avge besked, huruvida vi önskade tvångsdirigering av arbetskraften eller fri förflyttning därav. Jag har då velat uppställa frågan, om det över huvud taget finns någon fullt fri förflyttning av arbetskraft. Jag frågar detta

närmast med anledning av att Västernorrlands skogsarbetare, som råkat ha inskrivet i sina beyg att de äro födda på landsbygden och som stått skrivna som skogsarbetare, under de senaste åtta åren varit vägrade att genom arbetsförmedlingen ta något som helst arbete i detta land utom skogsarbete. Genom arbetsförmedlingstvänet har man således tvångsdirigerat dessa arbetare dit myndigheterna velat ha dem, d. v. s. till skogen. Vi talade vidare nyligen om att 30 000 byggnadsarbetare skulle flytta till annan verksamhet. Jag vet nu inte om detta kan kallas för tvångsdirigering.

Jag förstår inte varför man i fråga om priskontrollen nu rycker ut denna enda detalj om arbetskraftens förflyttning såsom det avgörande för att uppnå en effektiv priskontroll. För att uppnå detta resultat kan det lika litet i framtiden som hittills vara avgörande, huruvida arbetskraften har frihet att förflytta sig vart den behagar. För övrigt har ju arbetskraften, såsom jag nyss sökt påvisa, icke haft denna frihet hittills. Jag tror inte att genomförandet av en effektivare priskontroll skulle ha underlättat för skogsarbetarna att komma in i byggnadsbranschen eller i anläggningsbranschen. Ej heller skulle detta underlätta för arbetarna vid de nedlagda industrierna i Västernorrlands län att stå kvar vid de arbetsplatser, som samhällssystemet tvångsmässigt drivit dem ifrån.

Vad här i debatten yttrats om förflyttning av arbetskraft är i stället ett försök att i diskussionen få in ett enligt min mening själva huvudfrågan ovidkommande problem. Man har försökt krypa bakom detta för att dölja, jag vill inte säga sin ovillighet, men i varje fall sin oförmåga att komma till rätta med de krafter i samhället, som ha intresse av att priskontrollen inte blir effektiv.

Det har nämnts här att vissa åtgärder skulle kunna vidtagas som sabotage

Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.

mot priskontrollen. Detta kommer man säkert inte ifrån. Jag vill visst inte bestrida att det finns starka krafter, som ha intresse av att sabotera priskontrollen. Men att man här i parlamentet från socialdemokratiskt håll stiger upp och predikar den defeatism, som herrar Brandts och Olovsons resonemang innebär, det tycker jag är att gå litet väl långt.

När kommunisterna här krävt en effektivare priskontroll, äro vi i gott samförstånd med LO. Jag hade verkligen trott, att även majoritetspartiets representanter i denna kammare voro anhängare av en effektivare priskontroll. Men av det resonemang, som dessa representanter hittills fört till torgs, förefaller det som om allting på detta område enligt deras uppfattning vore bra. Jag tror i alla fall för min del att allt inte är bra. Därför hemställer jag om bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr HOLMBERG: Herr talman! Herr Olovson i Västerås var inte nöjd med min förklaring rörande arbetskraftens dirigerings. — Vi kommunister ha i motionen föreslagit, att de priskontrollerande myndigheterna givas möjlighet att dirigera produktionen. Priskontrollnämnden skulle således kunna ålägga en fabrikant att tillverka nyttiga varor i stället för åtskilliga onyttiga sådana som nu tillverkas.

För övrigt vill jag i detta sammanhang påpeka, att utskottets främsta motivering för avslag på vår motion är just en hänvisning till att statsmakterna redan ha sådana möjligheter att dirigera produktionen. Detta har herr Olovson i Västerås, såsom ledamot av utskottet, själv förklarat i det utskottsutlåtande, som han medverkat till. I princip skulle således vid ett bifall till motionen ingen ändring inträda i de nu rådande förhållandena, utan det skulle endast vara fråga om att göra det hela mera effektivt.

Både herrar Brandt och Olovson i Västerås ha försökt göra gällande, att vi kommunister i denna fråga skulle företaga taktiska manövrer inför det förestående valet. Båda dessa herrar förbise emellertid därvid, att vi kommunister alls inte äro först på plan i denna fråga. Samtliga de åtgärder, som vi föreslagit i detta ärende, emanera nämligen från socialdemokrater inom priskontrollnämnden. Tre av de fyra socialdemokrater, som finnas inom nämnden, ha föreslagit exakt detsamma som nu återges i vår motion.

Anse inte herrar Brandt och Olovson att de socialdemokrater, som under många år tagit direkt del i utformningen av prispolitiken, äro kapabla att avgöra, huruvida det behövs en dylik produktionsdirigering eller inte? Om inte herrar Brandt och Olovson tro att dessa socialdemokrater verkligen givit uttryck åt den mening, som jag här refererat, kunna herrarna läsa den reservation i denna fråga inom priskontrollnämnden, som avgivits av herrar Albin Lind och Henry Svensson samt fru Iris Ahlberg. Dessa reservanter ha där framhållit bl. a. följande: »Att produktionsdirigering kan behövas i samband med priskontroll har verifierats av redan gjorda erfarenheter.» Dessutom har även LO:s tidning uttryckligen förklarat, att åtgärder av detta slag skulle bli ett dråpslag mot inflationen.

Herr Brandt förespeglade oss, eller sökte i varje fall antyda, att förhållandena på detta område skulle bli bättre, när vi nu få en större priskontrollnämnd med bättre möjligheter än hittills att fördela arbetsuppgifterna. Beträffande detta vill jag påpeka, att varje gång som vi diskuterat åtgärder av detta slag har man avfärdat de kommunistiska förslagen med att åtgärder av det ena eller andra slaget skulle vidtagas, vilka emellertid tyvärr inte visat sig bli effektiva. Ett liknande förslag, som vi framlade 1946, avslogs under hänvisning till den då nyligen antagna la-

Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.

gen beträffande konkurrensbegränsande företeelser inom näringslivet. När vi i följd föreslago produktionsplikten och annan sammansättning av priskontrollnämnden, hänvisade man till det då föreliggande förslaget om sänkta stopppriser. Nu i år avfärdar man vårt förslag med att hänvisa till den just nu aktuella frågan om en utökning av priskontrollnämnden.

Jag vill betona, att vi kommunister alls inte tro att priskontrollen efter dessa allenast mindre ändringar blir effektivare än hittills. Enligt vad socialdemokraterna i priskontrollnämnden upplyst ha förhållandena tvärtom blivit sämre. Det föreligger enligt deras mening i ökad omfattning en tendens från företagarnas sida att kringgå prisbestämmelserna. Jag tror att denna tendens kommer att hålla i sig även sedan priskontrollnämnden blivit i viss mån omorganiserad på det sätt, som redan beslutats.

Priskontrollen är således med nu gällande ordning långt ifrån effektiv. Det är av denna anledning som vi kommunister föreslagit en utredning om hur man skall komma till rätta med dessa frågor. En utredning härom anser jag vara ett minimum, om man verkligen har allvarliga föresatser att göra det mesta möjliga för att effektivisera priskontrollen.

Herr **OLOVSON** i Västerås: Herr talman! Jag börjar faktiskt bli trött på detta. Emellertid vill jag säga ytterligare några ord till herr Holmberg, vilken ju liksom herr Nordström i Kramfors försöker slingra sig undan huvudfrågan.

Herr Holmberg har förklarat, att man i motionen icke föreslagit någon dirigeringskraft, utan att man där föreslagit åtgärder för att få en effektiv produktionsdirigering. Jag konstaterar nu än en gång att man icke kan dirigera produktionen utan att samtidigt dirigera material och arbets-

kraft. Detta är obestriddt. Jag har därför frågat, om kommunisterna vilja vara med om att tillråda regeringen att tvångsdirigera arbetskraften. På den frågan har jag hittills icke fått något svar. Det tjänar följaktligen icke någonting till att än en gång framställa den frågan. Herrarna ha helt brustit i svaret.

Herr **BRANDT**: Herr talman! Herr Holmberg frågade, om inte jag och mina kamrater trodde på vad socialdemokraterna inom priskontrollnämnden yttrat i denna fråga. Jo, visst göra vi det. Herr Holmberg sade vidare, att dessa socialdemokrater förklarat, att prisöverträdelserna tendera att öka och att det alltså skulle föreligga sabotage mot prisregleringslagen på den punkten. I själva verket är detta förhållande ingenting märkvärdigt, eftersom vi nu hunnit ända till 1948 och prisstoppet infördes redan 1942. Det säger sig självt att dylika tendenser måste uppkomma. Efter allt som inträffat under mellantiden är detta förhållande ganska naturligt.

För min del skulle jag vilja rekommendera att man fattade ett beslut om en helt ny prisstoppslag, samtidigt som man skulle försöka komma överens med olika parter inom näringslivet att få stopp på inkomstskruven uppåt. Mynigheterna skulle således utfärda ett nytt prisstopp. I stället för att såsom nu är fallet successivt höja priserna skulle priskontrollnämnden då få direktiv att sänka priserna. Jag tror att detta skulle lyckas, om man samtidigt kunde genomföra ett effektivt inkomststopp.

Sedan vill jag deklarerat, att vi socialdemokrater visst tro på socialdemokraterna i priskontrollnämnden när de tala om produktionsdirigering o. s. v. Jag kan visserligen förstå dem, när de förklara att en effektiv priskontroll inte kan genomföras med mindre än att man samtidigt får tvångsdirigering av produktionen. Jag tror emellertid inte, att

Ändrad lydelse av prisregleringslagen m. m.

priskontrollen blir hundra procentig ens då. Uppenbarligen skulle man likväl med många fler maktmedel än nu ha möjlighet att få den effektivare. Jag håller gärna med om detta rent personligen. Men man kommer icke förbi frågan om detta är praktiskt möjligt att genomföra i dagens läge, där det viktigaste vid sidan om en effektiv priskontroll är att upprätthålla en så hög produktion som möjligt.

Herr Holmberg rekommenderade att priskontrollnämnden vid prissättningen skulle gå efter det bäst rationaliserade företaget. Jag vill då påpeka för honom, att de nu gällande stoppriserna äro individuella. Det kan således gälla olika stoppriser på olika platser för samma vara. Ett företag får vidare sälja en viss vara till olika stoppriser till olika köpare. Stoppriserna äro således individuella. Normalpriserna däremot och de s. k. överenskommelsepriserna äro mer generella. De fastställda normalpriserna, vilka allmänheten ofta kan se på olika anslag i affärer etc., äro således generellt gällande.

Om man vid fastställandet av normalpriserna skulle gå efter de mest ränstabla företagen, fruktar jag att förhållandena skulle bli värre än de som herr Nordström i Kramfors förklarar vara rådande i Västernorrland. Då skulle nämligen ett flertal företag tvingas att lägga ned sin verksamhet. Alla företag ha nämligen inte samma stora vinster, som det här talats om. Alla företag ha icke sin drift lika högt rationaliserad. Resultatet skulle kanske bli att vi finge mindre produktion och att vi tvingade vissa industrier att slå igen. Arbetarna bleve då givetvis tvungna att flytta på sig. Ingen skulle emellertid kunna tvinga arbetarna att gå till vissa bestämde företag, där de bättre behövdes än annorstädes. En riktig och målmedveten produktionsdirigering som kommunisterna tycks önska måste emellertid medföra ett dylikt tvångsäläggande för arbetarna.

Till herr Nordström i Kramfors vill jag framhålla, att jag visst icke sagt att priskontrollen är bra som den nu är. Jag har tvärtom försökt att efter bästa förmåga och med ledning av de erfarenheter, som jag själv vunnit vid mitt arbete på priskontrollnämnden, förklara de svårigheter som priskontrollnämnden haft att brottas med. Dessa svårigheter lösas icke med några enkla fraser om att så och så borde det vara. Det finns nämligen så många stötestenar i vägen. Jag har emellertid framhållit, att jag hoppas att man skall kunna nå effektivare resultat genom den omorganisation av priskontrollnämnden som nu skett.

Till sist vill jag hänvisa till att priskontrollnämnden aldrig kan lyckas i sin verksamhet, om vi inte få allmänheten med oss. Herrar Holmberg och Nordström i Kramfors veta kanske, att priskontrollnämnden exempelvis fastställde biljettpriserna till Dynamomatchen på Råsunda. Men jag vill fråga: Hur många följde verkligen dessa priser? Man höll på att riva ihjäl varandra för att få en biljett till nära nog vilket pris som helst. Samma förhållande uppstår på många andra områden, där det föreligger en bristsituation. Allmänheten frågar då inte efter det rätta stoppriset, utan man köper varan helt enkelt. Här finnas emellertid stora möjligheter för allmänheten att hjälpa till. Nu har man tillsatt dessa priskommittéer. Jag vill rekommendera allmänheten och framför allt arbetarna att delta i dessa priskommittéer. Man bör verka för att konsumenterna i affärerna verkligen fråga efter stoppriserna och om affärerna ha rätt att begära det pris, som varorna åsatts. Detta är säkert en av de bästa utvägarna för att man skall kunna nå större effektivitet i priskontrollen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels

Ändring i lagen om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län.

ock på bifall till den vid utlåandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Holmberg begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 4.**Ändring i lagen om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 46, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1932 (nr 223) med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län, dels ock en i ämnet väckt motion.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr ANDERSSON i Falun: Herr talman! Flertalet av kammarens ledamöter torde nog anse att det lagförslag, som behandlas under denna punkt, är alltför speciellt och svårtillgängligt för att det skall kunna bli föremål för något

större intresse. En deltagare i den nyss avslutade debatten förmodade, att ledamöterna i kammaren inte hunno läsa allt tryck, som hopar sig på bänkarna just i dessa dagar. Jag antar att detta utlåtande nr 46 från andra lagutskottet hör till de dokument, som man förstrött lagt åt sidan. Ändock innehåller detta lagförslag en punkt av väsentlig och principiell betydelse, nämligen att lagförslaget möjliggör, visserligen inom ett begränsat geografiskt område inom Kopparbergs län, att man i samband med omskifte bortrationaliserar de allra minsta bruksdelarna. Den som vid uppgörande av hävdeförteckningen vid skiftet inte försvarar mer än ett hektar åker skall nämligen icke få rätt att på sig få utlagd ägolott, utan den skall frändömas honom och tilldelas annan skiftesägare som har bebyggd bruksdel.

Om detta är från min sida ingenting annat att säga än att jag anser det vara ett nödvändigt komplement till åtgärderna för jordbrukets rationalisering inom ifrågavarande delar av Kopparbergs län. Utan detta komplement skulle någon rationalisering där över huvud taget inte kunna åstadkommas.

Jag har begärt ordet för att anmäla avvikande mening allenast beträffande själva proceduren. Enligt 12 § i lagförslaget ankommer det på förrättningsmännen under skiftet, alltså lantmännen och gode männen, att bestämma vilka delägare som skola fränhändas sitt ägoinnehav. Det är väl också alldeles naturligt att detta beslut lägges i jorrdelningsmyndighetens hand. När det sedan gäller att bestämma vem som skall få jorden, utgår propositionen från att det skall vara samma myndighet. Man går så långt att man säger, att om endast en spekulant anmäler sig skall han utan vidare tilldelas ägan i fråga. Om flera anmäla sig, skall samråd äga rum mellan lantbruksnämnden och jorrdelningsmyndigheten, men beslutanderätten skall ändå vara kvar hos

Ändring i lagen om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län.

den senare, alltså hos lantmätaren och gode männen.

Såvitt jag kan finna strider detta förfaringssätt mot de riktlinjer som uppdragits för jordbruksrationaliseringen. Lantbruksnämnden har ju gjorts till instans i sådana ärenden. Visserligen har man i propositionen tröstat sig med att det skall bli ett friktionsfritt samarbete mellan jorddelningsmyndigheten och lantbruksnämnden, och man har nästan låtit antyda, att det i realiteten ändå blir lantbruksnämnden som bestämmer. Ja, utgår man därifrån såsom en självklar sak, är det kanske inte någon större fara. Men man måste förutsätta att även motsatsen kan inträffa. Jag kan för min del inte se annat än att det hade varit lätt att uppdelat kompetensområdet så, att förrättningsmännen få bestämma vem som skall frånhändas jord, under det att lantbruksnämnden får bestämma om tilldelningen. Det önskemålet ter sig så mycket klarare som det här kan bli fråga om omskiften av mycket stora områden. Det kan bli fråga om skifte av hela socknar med kanske 1 000-talet delägare. Med den konstruktion som propositionen fått skjutes lantbruksnämnden åt sidan vid den rationalisering som skall ske i samband med skiftet, och en annan institution, förrättningsmännen, sättes in i stället. Eftersom stora delar av Kopparbergs län äro så beskaffade i jorddelningshänseende att ingen rationalisering kan äga rum annat än i samband med omskifte, följer härav som en given konsekvens att lantbruksnämnden de facto blir satt åt sidan vid en väsentlig del av det rationaliseringsarbete som skall försiggå i länet.

Det är detta som i någon mån har oroat mig. Jag tycker inte att propositionen i detta hänseende är riktigt konsekvent. Dess värre har jag varit urständssatt att väcka någon motion med yrkande i den riktning varom jag nu har talat, då jag på grund av sjukdom var förhindrad att delta i riksdags-

arbetet när propositionen avlämnades. Ledamoten av utskottet herr Holmbäck har i ett särskilt yttrande närmare utvecklat synpunkter, som i stort sett sammanfalla med min, men han har givetvis varit urständssatt att framställa något yrkande, eftersom det icke funnits täckning därför i någon motion.

På samma gång som jag uttalar min stora tillfredsställelse över det principiellt ganska betydelsefulla steg som här tagits vill jag alltså anmäla avvikande mening beträffande själva förfaringsättet, så att det i varje fall i riksdagens protokoll skall finnas antecknat, att någon var betänksam. Jag håller nämligen för sannolikt, att ehuru denna lagstiftning gäller blott för ett mindre område så kunna vid den blivande revisionen av jorddelningslagstiftningen och införandet av expropriationsrätt vid omskifte i allmänhet ungefär samma principer komma att bli vägledande som de som här kommit till uttryck. Och i det sammanhanget förefaller det oundgängligen nödvändigt att rätta till det som jag här påtalat och sätta in lantbruksnämnderna i den funktion de rätteligen böra ha.

Herr **HELLBACKEN**: Herr talman! Utöver vad den föregående ärade talaran anförde beträffande innehållet i denna proposition kan erinras om att den innehåller nya bestämmelser om en förenkling i förfarandet, när det gäller att få skifte till stånd, ävensom om ökat inflytande för den jordbrukande befolkningen inom skifteslagen.

Herr Andersson i Falun ansåg det önskvärt med en ändrad bestämmelse beträffande beslutanderätten vid tilldelning av jord. Enligt hans uppfattning borde icke förrättningsmännen ensamma äga rätt att avgöra denna fråga, utan beslutanderätten borde tillkomma lantbruksnämnden. Det är riktigt, att förslaget innebär att förrättningsmännen få beslutanderätten. Är det ett klart fall, där ingen tvekan föreligger, kunna

Eftergift från arbetarskyddslagen.

de tilldela viss person jorden. Men om flera spekulanter anmäla sig, då blir lantbruksnämnden inkopplad för att taga ställning till frågan. Utskottet utgår liksom departementschefen från att förrättningsmännen skola handla i god överensstämmelse med den uppfattning som råder på orten, en uppfattning som säkerligen också kommer till uttryck hos lantbruksnämnden.

Herr Andersson i Falun nämnde att han var förhindrad att väcka någon motion i ärendet inom motionstiden. Men utskottet har haft herr Anderssons motion tillgänglig — jag hade nämligen fått den av herr landshövdingen — och den motionen innehöll i huvudsak samma synpunkter som kommit till uttryck i det av länsstyrelsen i Kopparbergs län avgivna yttrandet. Jag vill nämna att inom utskottet hade vi den uppfattningen att man skulle ha kunnat gå på den av herr Andersson angivna linjen, om detta kunnat ske utan att göra förrättningsförfarandet alltför komplicerat. Utskottet har ju som bekant egen motionsrätt. Men reservanten inom utskottet herr Holmbäck ansåg i likhet med övriga utskottsledamöter att det förfarande, som angavs av länsstyrelsen och i den icke väckta motionen, skulle onödigt komplicera lösningsförfarandet.

Det bör även framhållas att den särskilgning varom här är fråga är av provisorisk karaktär.

Den fråga som min granne här till höger har berört har sålunda, herr talman, prövats inom utskottet, men av praktiska skäl ha vi ansett att propositionens förslag var att föredraga, och vi ha därför givit vår anslutning åt detta.

Med vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande skärgårdstrafiken såvitt propositionen hänvisats till lagutskott.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.**Eftergift från arbetarskyddslagen.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 50, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående eftergift i vissa fall från bestämmelserna i 19 § första stycket lagen om arbetarskydd, dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 21 maj 1948 dagtecknad proposition, nr 267, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående eftergift i vissa fall från bestämmelserna i 19 § första stycket lagen om arbetarskydd.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma väckt motion, nr 583 inom andra kammaren av herr *Dahlgren* och fru *Linderot*.

I motionen hemställdes, att riksdagen måtte besluta avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 267.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med avslag å motionen II: 583 antaga det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag angående eftergift i vissa fall från bestämmelserna i 19 § första stycket lagen om arbetarskydd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av fru *Johansson* i Norrköping.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Fru JOHANSSON i Norrköping: Herr talman! Jag skall gärna erkänna att detta icke är någon stor fråga. Det gäller dispens i vissa fall från bestämmelserna i 19 § första stycket lagen om arbetarskydd.

Att jag reserverat mig mot utskottets utlåtande har sin grund i två orsaker. Jag är inte övertygad om att det kan ha någon avgörande betydelse för arbetskraftsförsörjningen, om man medger denna möjlighet till dispens från gällande bestämmelser. Departementschefen har framhållit att det är i synnerhet förhållandena inom järnindustrien som föranlett framställningen om denna dispensrätt. Arbetsprocessen inom järnindustrien är den tyngsta som förekommer inom industrien. Detta gör det så mycket mer betänkligt att gå med på denna framställning.

Den andra orsaken till min reservation är den, att jag väl känner till industriarbetarnas ställningstagande till denna fråga. De vilja inte vara med om någon som helst uppmjukning av arbetarskyddslagstiftningen. När arbetarskyddskommittén framlade sitt förslag om att inskränka nattarbetsförbudet mellan klockan 22 och klockan 5 till att gälla mellan klockan 23 och klockan 5, protesterade man från industriarbetarhåll mot denna åtgärd. Landsorganisationen har också i sitt remissyttrande över arbetarskyddskommitténs förslag framhållit, att kravet på en begränsning av nattarbetsförbudet inte uppbäres av de berörda i industriellt arbete sysselsatta kvinnorna själva och ej heller av deras fackliga organisationer. Arbetsmarknadsstyrelsen har heller inte varit enig om att tillstyrka detta förslag till ändring, utan de båda ledamöterna från Landsorganisationen, som sitta i arbetsmarknadsstyrelsen, ha reserverat sig mot styrelsens yttrande.

Utskottet framhåller ju att skiftarbetet kan medföra allvarliga vådor ur såväl hälsosynpunkt som i andra hänseenden, och även utskottet har alltså

Eftergift från arbetarskyddslagen.

klart för sig att det kan innebära vissa risker att medge den föreslagna dispensen. Utskottet har visserligen tröstat sig med departementschefens uttalande att det inte är fråga om något treskiftsarbete. Men departementschefen säger dock, att om man behöver lägga om arbetsprocessen eller arbetstiden på de olika arbetsplatserna, så kan man gå med på att det får arbetas på natten, låt vara att det inte skulle bli mer än ett nattsift var fjortonde dag. Departementschefen säger också att han kan vara med på att arbetet får börja tidigare på morgonen; det skulle till och med få börja klockan 4. Detta är ju en ganska avsevärd ändring i förhållande till vad arbetarskyddslagen nu stadgar.

Jag vill inte vara med om för mycket särslagstiftning beträffande kvinnor på arbetsmarknaden. Men arbetarskyddslagstiftningens nattarbetsförbud har varit av så stor betydelse för industriens kvinnor, att det måste anföras utomordentligt starka skäl för att ändra på detta. Det är därför jag inte kunnat vara med om att tillstyrka Kungl. Maj:ts framställning i detta avseende. Jag förstår emellertid, att det inte finns några möjligheter att få någon resonans för ett avslagsyrkande, och därför har jag, herr talman, intet yrkande.

Herr DAHLGREN: Herr talman! Denna fråga avser, som den föregående talaren framhöll, medgivande av dispens i vissa fall från bestämmelserna i lagen om arbetarskydd. Vi ha i en motion anmält avvikande mening från vad som föreslås i den kungl. propositionen. Genom denna eftergift är det meningen att bereda möjlighet till dispens från arbetarskyddslagens bestämmelse om förbud mot kvinnas användning i nattarbete. Denna dispens innebär inte att det blir fråga om nattarbete bara var fjortonde dag, utan det blir fråga om nattarbete varannan vecka varje natt. Jag skall om en stund återkomma till detta.

Eftergift från arbetarskyddslagen.

Man avser nu att bereda möjlighet att använda kvinnor i tvåskiftsarbete, och speciellt är det fråga om järnbruken. Jag vill i detta sammanhang framhålla att den nuvarande arbetarskyddslagstiftningen redan medger tvåskiftsarbete för kvinnor. Det råder ingen tvekan om detta, och det bevisas bäst därav att tvåskiftsarbete för kvinnor praktiseras vid en rad industrier. Men vad är det då man åsyftar här? Jo, det är tydligen fråga om att vid järnbruken få möjlighet för de kvinnliga arbetarna att kunna vad man brukar kalla inarbete det s. k. lördagsskiftet. Man säger i den kungl. propositionen, att en dylik arbetsordning är vanlig och i allmänhet bland arbetarna anses vara en förmån. Detta är en uppfattning som vederbörande, som framfört den, givetvis få stå för själva. Jag vill för min del inte acceptera denna arbetsordning utan anser den vara synnerligen diskutabel. Ty vad vinner man egentligen med en dylik uppläggning av arbetstiden? Det är naturligt att det anses vara en fördel att slippa gå ned till det s. k. nattskiftet på lördagen och i stället få en längre sammanhängande fritid. Men då bör man också göra klart för sig att när denna långa sammanhängande fritid skall börja, det vill säga på lördag morgon, ha arbetarna arbetat en sammanhängande tid av inte mindre än 14 timmar. Var och en förstår ju då att det inte kan bli så mycket bevänt med denna fritid. Den måste ju användas i huvudsak till vila.

Jag tillåter mig att göra några erinringar med anledning av de praktiska erfarenheter jag har av denna arbetsordning. Jag har ju anställning vid en arbetsplats, där vi — jag vill minnas sedan 25 år — fått praktisera just denna ordning. Det är som jag sade förut en arbetsordning, som innebär att vi arbeta in lördagsskiftet genom att göra en s. k. långnatt. När vi först praktiserade detta förlade vi långnatten till det sista skiftet, det vill säga fredagens.

Detta anföres också i propositionen såsom exempel på hur det brukar tillgå. Vi gingo en hel del år och voro ganska allmänt missnöjda med denna ordning, beroende på att, som jag redan sagt, lördagen inte blev någon fritid utan gick åt i huvudsak till vila. Man behövde ju sova praktiskt taget hela lördagen för att taga igen vad man förlorat under arbetstiden. Man blev på det klara med att denna fritid på lördagen var i det närmaste förfelad. Då vidtog man den ändringen att man flyttade fram inarbetandet av lördagsskiftet till närmast föregående skift, det vill säga torsdagsskiftet. Detta praktiseras nu vid en rad arbetsplatser, kanske inte så förfärligt många, men man vill i alla fall i allmänhet gärna förlägga inarbetandet av lördagsskiftet till torsdagen. Vad innebär då detta? Det innebär att man efter 14 timmars arbete på torsdagsnatten går hem på fredagsmorgonen och får högst 4—5 timmars sömn och därefter får gå ned igen till 8—8½ timmars arbete. Detta är enligt vår mening en fullständigt onormal arbetstid. Med den mångåriga erfarenhet vi hade om en sådan arbetstid i praktiken fattade vi beslut om att icke i fortsättningen acceptera en sådan ordning. Det är tre fyra år sedan vi upphörde att arbeta på detta sätt. Vi taga de besvärigheter som uppstå genom att behöva göra ett nattskift på lördagen, men vi taga dem med hänsyn till att vi vilja bevara vår fysik i den mån det är möjligt. Vi arbeta således inte in detta lördagsskift med undantag för de tre sommarmånaderna.

Jag kanske i detta sammanhang bör säga, att vi aldrig från vårt fackförbund haft tillåtelse till denna arbetsordning att arbeta in lördagsskiftet. Det är som vi framhållit i vår motion alldeles uppenbart, att en dylik arbetsordning, oavsett om det gäller manlig eller kvinnlig arbetskraft, är synnerligen påfrestande. Den är ju ur hälsosynpunkt alldeles förkastlig, då det ju är fråga om

Eftergift från arbetarskyddslagen.

en så onormalt lång sammanhängande arbetstid som 14 timmar, och alldeles särskilt om denna långa arbetstid till största delen är förlagd till natten. Vi ha som sagt på vår arbetsplats gått ifrån detta system. Detta är en anledning till att jag tillsammans med en annan kammarledamot väckt en motion, som innebär, att vi inte vilja vara med om en sådan ordning.

Jag har särskilt fäst mig vid att utskottet i sitt utlåtande säger: »Skiftarbete är ofta förenat med stora olägenheter för de däri sysselsatta arbetarna och kan till följd av att arbetet i betydande utsträckning utföres nattetid medföra allvarliga vådor för dem såväl ur hälsosynpunkt som i andra hänseenden. Skiftarbetets användning bör därför i görligaste mån begränsas. Det sagda gäller givetvis i särskilt hög grad kvinnors utnyttjande i skiftarbete.» Jag tycker att det är underligt att utskottet efter detta konstaterande inte är konsekvent och yrkar avslag på den kungl. propositionen.

Vad anför då utskottet som motiv för sitt ställningstagande? Man åberopar den rådande bristen på arbetskraft, och man framhåller angelägenheten av att produktionen i nuvarande situation ökas. Jag vill ännu en gång erinra om vad vi redan i vår motion sagt, att vi inte alls äro övertygade om att resultatet av dylika eftergifter i fråga om arbetarskyddslagstiftningen kommer att bli någon reell produktionsökning. Vi ha i stället framhållit att hela problemet om arbetskraftsbristen, speciellt vid järnbruken, är en fråga om bättre löner och goda bostäder och inte i första hand en lagstiftningsfråga. Genom de eftergifter, som här ifrågasättas, skulle man enligt vår mening skapa sämre förhållanden. Vi hävda å vår sida, att vill man på allvar taga itu med problemet om arbetskraftsbristen och i detta sammanhang använda lagstiftningen bör man undersöka möjligheterna att åstadkomma en arbetstids-

förkortning. Om det andra skift, som här åsyftas, förkortades genom att man genomförde en 40-timmarsvecka, så skulle därmed hela problemet vara löst. Då behövde man inte diskutera om några dispenser. Om man med hjälp av en sådan lagstiftning kunde nedbringa arbetstiden, i första hand för just skiftarbete, vore saken klar. Samtidigt skulle man vinna ett annat syfte, nämligen att popularisera de arbetsplatser, som ha regelbundet återkommande skiftarbete, och göra dem mera inbjudande än de för närvarande äro. En sådan lagstiftning skulle givetvis också ge ett bättre skydd åt arbetarna mot alla de fysiska åkommor, som ju i regel åtfölja skiftarbete.

Frågan om införandet av 40-timmarsveckan kan ju inte längre betraktas som någon utopi. Denna 40-timmarsvecka har som bekant blivit verklighet till och med i vårt land, även om den hittills varit genomförd i mycket begränsad omfattning. Jag tar tillfället i akt att erinra om en liten notis som jag läste i den socialdemokratiska tidningen Arbetet bara för en vecka sedan. Där säges det, att de experiment med 40-timmarsvecka, som gjorts vid Höganäsbolaget, enligt de hittills offentliggjorda rapporterna slagit väl ut. Framför allt ha bolagets utsikter att få behålla sina arbetare och möjligheterna att nyrekrytera arbetskraft i den mån så behövs ökat avsevärt. Produktionsresultatet lär inte heller ha minskats genom reformen, heter det.

Inom gruvindustrien i allmänhet har frågan om en arbetstidsförkortning, helst genom införande av 5-dagarsveckan, också varit aktuell sedan några år tillbaka. Nu har genom det i fredags träffade avtalet för norrbottensgruvorna isen brutits även där. Detta ger oss en erinran om ett av de alternativ som finns när det gäller att försöka få arbetskraft till järnindustrien och då kanske i första hand till järnbruken. Då gäller det att åstadkomma förbätt-

Eftergift från arbetarskyddslagen.

ringar för arbetarna och icke, såsom i propositionen föreslås, försämringar. Jag vill erinra om — vilket vi också gjort i vår motion — att vi nu liksom hela den svenska arbetarklassen vänta på att proposition om ny arbetarskyddslag skall framläggas nästkommande år. Denna fråga har ju varit föremål för utredning under en lång rad av år. Hela det arbetande folket i vårt land väntar på förbättringar på arbetarskyddets område, men absolut inte på försämringar. Jag tycker att man därför gjorde klokast i att vänta tills denna fråga ligger på riksdagens bord.

Med vad jag här sagt, herr talman, yrkar jag bifall till motionen nr 583 i denna kammare, vari yrkas, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 267.

Herr OLOVSON i Västerås: Herr talman! Jag är lika tveksam beträffande denna tillfälliga uppmjukning av arbetarskyddslagen som fru Johansson är. Men man brukar ju säga, att nöden har ingen lag. Jag är inte kapabel att bedöma, om man skall betrakta det nuvarande läget som ett nödläge. Men alla äro ju medvetna om att det å ena sidan råder brist på arbetskraft och å andra sidan ett stort behov av ökad produktion. När det nu föreslås en sådan ändring av denna lag, att dispens kan lämnas i enskilda fall, och denna bestämmelse endast skall gälla ett år, kan rimligen därmed icke någon olycka vara skedd. Trots mina betänkligheter har jag i utskottet anslutit mig till Kungl. Maj:ts proposition. Jag vill dock här understryka den uppfattningen, vilken också uttalats i utskottets utlåtande, att dispensmöjligheten skall begagnas med utomordentlig försiktighet.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Hellbacken*.

Herr DAHLGREN: Herr talman! Jag hade faktiskt väntat mig att utskottets

talesman skulle anvisa någon annan utväg att lösa problemet än att bara rekommendera eftergifter, som åstadkomma försämringar för arbetarna. Jag tycker inte det räcker med att säga, att regeringen kommer att vara ytterst försiktig när det gäller att ge dispens.

Från fackligt håll ha vi synnerligen tråkiga erfarenheter av all dispensgivning. Vi ha en lag som säger, att det är tillåtet att arbeta vissa övertidstimmar, men lagen ger även tillstånd att arbeta längre i det fall, där dispens kan lämnas. Under min 30-åriga fackliga verksamhet har jag knappast varit med om att vid något enda tillfälle medge dylik dispens med tanke på hur utarbetade och utslitna arbetarna äro. Men jag tror mig inte kunna minnas att man någon enda gång tagit hänsyn till vad vi i vår organisation sagt. Man har enbart fäst sig vid vad arbetsgivarerna anfört. Jag är därför rädd för att så även skall bli fallet denna gång.

När man säger att denna dispensmöjlighet bara skall finnas under ett år, borde man enligt min mening kunna vänta även detta år. Man skulle väl kunna förutsätta, att beslut då antligen skulle kunna fattas om ny arbetarskyddslag. Jag hade närmast väntat att herr Olovson skulle kunna ge närmare upplysningar på den punkten, då jag vill minnas att herr Olovson under alla dessa år tillhört den kommitté, som skulle ha frambragt detta förslag till arbetarskyddslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av

förordningen den 15 december 1944 (nr 779) om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor, dels ock en i ämnet väckt motion.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Lönereglering för övningslärare m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för övningslärare m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 136 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 5 mars 1948, föreslagit riksdagen att dels godkänna de i statsrådsprotokollet framlagda grunderna för en omorganisation av övningslärarnas avlönings- och anställningsförhållanden, avsedd att om möjligt träda i tillämpning den 1 juli 1949, dels ock medgiva, att en provisorisk förbättring av övningslärarnas avlöningsförhållanden måtte få verkställas för budgetåret 1948/49 i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för finansdepartementet i nämnda protokoll förordade grunder och i enlighet med de närmare föreskrifter, som komme att meddelas av Kungl. Maj:t.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft ett flertal motioner.

Avd. I—IV.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Avd. V. Lönegrader.

Kungl. Maj:ts i propositionen nr 136 framlagda förslag innebar i fråga om lönegradsplaceringen för de ordinarie övningslärarna i teckning, musik och gymnastik, att dessa skulle placeras i följande lönegrader, nämligen vid folk- och småskoleseminarier i Ca 25, vid högre allmänna och högre tekniska lä-

roverk i Ca 23 och vid övriga skolformer i Ca 21.

Såsom normallönegrad för de ordinarie lärarinnorna i hushållsgöromål hade föreslagits Ca 18, varjämte föreslagits, att dessa lärarinnor vid de kommunala flickskolorna, statens normalskola samt folk- och småskoleseminarierna skulle placeras i Ca 20 samt lärarinnorna vid statens skolköksseminarium i Ca 25.

Beträffande ordinarie lärarinnor i kvinnlig slöjd hade Kungl. Maj:t föreslagit, att sådana ordinarie lärarinnor i kvinnlig slöjd, som innehade fullt tillfredsställande kompetens, skulle placeras i Ca 18 vid kommunala flickskolor och statens normalskola, i Ca 23 vid folkskoleseminarier med kvinnliga seminarieelever och vid småskoleseminarier ävensom vid statens skolköksseminarium samt i Ca 16 vid övriga skolor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Åman m. fl.* (I: 290) och den andra inom andra kammaren av herr *Kyling m. fl.* (II: 442), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att ordinarie lärare i teckning, musik och gymnastik vid fristående realskolor, högre kommunala skolor och läroanstalter för blinda och dövstumma skulle placeras i lönegrad 23, att ordinarie lärare i hushållsgöromål vid allmänna läroverk, kommunala och praktiska mellanskolor, högre folkskolor, läroanstalter för blinda och dövstumma samt vid folk- och fortsättningsskolor skulle placeras i lägst lönegrad 20, att lärare i kvinnlig slöjd vid allmänna läroverk, manligt seminariums övningsskola, läroanstalter för dövstumma samt folk- och fortsättningsskolor i lönehänseende skulle likställas med lärare i manlig slöjd med högre kompetens, samt att extra ordinarie övningslärare skulle placeras en lönegrad under här ovan föreslagna lönegrader för motsvarande ordinarie övningslärare.

I en inom första kammaren av herr *Fahlander* väckt motion (I: 292) hade

Lönereglering för övningslärare m. m.

riksdagen föreslagits besluta, att ordinarie lärare i hushållsgöromål vid allmänna läroverk, kommunala flickskolor, kommunala och praktiska mellanskolor, högre folkskolor, läroanstalter för blinda och dövstumma samt vid folk- och fortsättningsskolor skulle placeras i samma lönegrad.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Osvald m. fl.* (I: 294) och den andra inom andra kammaren av herr *Norup m. fl.* (II: 444) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att lärarinnor i hushållsgöromål vid alla andra skolformer än statens skolköksseminarium skulle placeras i lägst lönegrad Ca 20.

I en inom andra kammaren av herr *Allard m. fl.* väckt motion (II: 441) hade hemställts, bland annat, att riksdagen ville besluta att ordinarie lärare i teckning, musik och gymnastik vid fristående realskolor, högre kommunala skolor och läroanstalter för blinda och dövstumma skulle bibehållas i nuvarande löneställning eller Ca 23.

Utskottet hemställde i avd. V, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 290 och II: 442 samt II: 441, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad departementschefen anfört rörande lönegradsplaceringen av ordinarie lärare i teckning, musik och gymnastik;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 290 och II: 442, såvitt nu vore i fråga, I: 292 samt I: 294 och II: 444 godkänna vad departementschefen anfört rörande lönegradsplaceringen av ordinarie lärare i hushållsgöromål;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 289 och II: 443 samt I: 290 och II: 442, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad departementschefen anfört rörande lönegradsplaceringen av ordinarie lärare i kvinnlig slöjd;

d) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 289 och II: 443, såvitt nu vore i fråga, samt I: 309 och II: 473 godkänna vad departementschefen anfört rörande lönegradsplaceringen av ordinarie lärare i manlig slöjd;

e) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 290 och II: 442 samt II: 441, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört rörande lönegradsplaceringen av extra ordinarie övningslärare.

Reservationer hade vid avd. V avgivits

1) beträffande ordinarie lärare i teckning, musik och gymnastik av herrar *Johan Bernhard Johansson, Pauli, Andrén*, fröken *Osvald*, herrar *Bergh, Malmborg* i Skövde, *Sefve* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka, att lärare i teckning, musik och gymnastik vid fristående realskolor, högre kommunala skolor och läroanstalter för blinda och dövstumma skulle placeras i 23 lönegraden och att utskottet i punkten a) bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 290 och II: 442 samt II: 441, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anfört rörande lönegradsplaceringen av ordinarie lärare i teckning, musik och gymnastik;

2) beträffande ordinarie lärare i hushållsgöromål av herrar *Johan Bernhard Johansson, Pauli, Andrén*, fröken *Osvald*, herrar *Bergh, Malmborg* i Skövde, *Sefve* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka, att skolkökslärarinnorna vid samtliga skolformer utom statens skolköksseminarium skulle placeras i 20 lönegraden och att utskottet i punkten b) bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 290 och II: 442, såvitt nu vore i fråga, I: 292 samt I: 294 och II: 444 godkänna vad dessa reservanter anfört

rörande lönegradsplaceringen av ordinarie lärare i hushållsgöromål;

3) likaledes beträffande ordinarie lärare i hushållsgöromål av herrar *Oscar Olsson, Larsson, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Bergström, Mårtensson, Wallentheim* och *Lindholm*, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka, att skolkökslärarinnorna vid kommunala flickskolor skulle placeras i 18 lönegraden och att utskottet i punkten b) bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionen I: 292 ävensom med avslag å motionerna I: 290 och II: 442, såvitt nu vore i fråga, samt I: 294 och II: 444 godkänna vad nämnda reservanter anfört rörande lönegradsplaceringen av ordinarie lärare i hushållsgöromål;

4) beträffande ordinarie lärare i kvinnlig slöjd av herrar *Oscar Olsson, Larsson, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Bergström, Mårtensson, Wallentheim* och *Lindholm*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka, att slöjdlärarinnorna vid kommunala flickskolor skulle placeras i 16 lönegraden och att utskottet i punkten c) bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 289 och II: 443 samt I: 290 och II: 442, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anfört rörande lönegradsplaceringen av ordinarie lärare i kvinnlig slöjd;

5) av herr *Pauli*, utan angivet yrkande;

6) av fröken *Osvald*, likaledes utan angivet yrkande.

Efter föredragning av avd. V anförde:

Herr SEFVE: Herr talman! Såsom framgår av utlåtandet har utskottet varit enigt i sin uppfattning att det framlagda förslaget kommer att bli till fördel såväl för skolorna och deras elever som också i stort sett för övningslärarna.

Meningarna ha däremot varit delade när det gällt att bedöma, i vilka löne-

Lönereglering för övningslärare m. m.

grader dessa lärare skola placeras. Tidigare ha lärarna erhållit lön alltefter löneförhållandena vid de skolor, där de haft tjänst. Nu däremot skola de placeras i ett och samma lönegradsystem. Det är därför ganska naturligt att olika meningar gjort sig gällande.

För min del har jag anmält reservation på två punkter, i ena fallet beträffande de ordinarie lärarna i teckning, musik och gymnastik vid de allmänna läroverken, enkannerligen de fria realskolorna och därmed jämställda skolor, och i andra fallet beträffande hushållslärarinnorna. I fråga om hushållslärarinnorna har jag reserverat mig av det skälet, att de enligt min och mångas uppfattning ha underkastat sig en utbildning, som är så pass lång och dyrbar, att den bör berättiga dem till en något högre lönegradsplacering än den som föreslagits av Kungl. Maj:t. Enligt reservanternas uppfattning böra de placeras en lönegrad under folkskollärarinnorna, d. v. s. i 20 lönegraden.

Beträffande de ordinarie tecknings-, musik- och gymnastiklärarna bör man beakta en annan omständighet. Enligt Kungl. Maj:ts förslag kommas dessa lärare vid fristående realskolor, högre kommunala skolor och läroanstalter för blinda och dövstumma att placeras två lönegrader lägre än för närvarande är fallet och två lönegrader lägre än motsvarande lärare vid de högre allmänna läroverken. Nu förhåller det sig emellertid på det sättet, att man inte gärna kan göra någon skillnad mellan övningslärarna vid t. ex. en fristående realskola och samma lärare vid de högre allmänna läroverken. Särskilt vid de större högre allmänna läroverken äro ofta två lärare anställda, av vilka den ene tjänstgör på gymnasialstadiet och den andre på realskolestadiet. Båda dessa lärare skola enligt det föreliggande förslaget placeras i 23 lönegraden. Men den lärare som tjänstgör på realskolestadiet vid ett sådant läroverk

Lönereglering för övningslärare m. m.

har precis samma undervisningsskyldighet och samma arbete som vederbörande lärare vid en fristående realskola. Det föreligger alltså i detta fall inte något skäl till att den senare skulle ha en lägre lönegradsplacering. Lärarna vid de fristående realskolorna ha snarast ett mera ansvarsfullt arbete än de som undervisa på motsvarande stadium vid de högre allmänna läroverken. Som jag förut sagt är det mycket svårt att sätta en gräns och bestämma vilka lärare som skola placeras i den högre lönegraden och vilka som skola placeras i den lägre lönegraden. Som jag redan framhållit anser jag det olämpligt att gränsen skall gå mellan de högre allmänna läroverken och de fristående realskolorna, eftersom lärarna vid dessa båda läroanstalter ha delvis samma tjänstgöring. Däremot är det lätt att dra gränsen mellan å ena sidan lärarna vid realskolorna och å andra sidan lärarna vid folkskolorna av bl. a. den anledningen, att vissa lärare vid realskolorna i regel ha större undervisningsavdelningar än vad man har i folkskolan.

Jag ber, herr talman, att i fråga om punkten A få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Johan Bernhard Johansson m. fl., och i fråga om punkten B till reservation nr 1, även den avgiven av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Häruti instämde herr *Håstad*.

Herr MALMBORG i Skövde: Herr talman! Såväl i den pedagogiska som i den skolpolitiska debatten synes man vara ense om att undervisningen i övningsämnena är eftersatt. Utbildningsförhållandena för vissa kategorier av övningslärare äro inte heller rationellt ordnade. Denna fråga är, om jag icke missminner mig, föremål för utredning, och man får hoppas att denna leder till resultat så fort som möjligt. Anställnings- och avlöningsförhållandena för

flera kategorier av dessa lärare ha varit mindre tillfredsställande, och allt detta och mera därtill har gjort, att det i väsentliga delar av detta undervisningsområde brister i effektivitet och att förhållandena inte äro ordnade på ett sätt som ämnenas vikt synes motivera.

Det föreliggande förslaget till reglering av anställnings- och löneförhållanden för övningslärare inrymmer otvetydigt många förtjänster. Det innebär att man kan samordna tjänster vid skilda skolor och skolyper. Därigenom skapas ett underlag för reglerad tjänst med full årstjänstgöring i vissa fall, alltså med årslön och reglerade pensionsförmåner, vilket allt är att betrakta som väsentliga framsteg. Reservanterna ha ju också, som herr Sefve nyss antydde, i det avseendet ansett sig böra biträda Kungl. Maj:ts förslag utom i två punkter, vilka han angav i sitt anförande. Herr Sefve motiverade för sin del utförligt reservationen beträffande övningslärare i gymnastik, teckning och musik, och jag kan sålunda nöja mig med att på den punkten instämma i de synpunkter han anförde.

För egen del skulle jag, herr talman, vilja litet närmare beröra de skäl vi ansett föreligga för en bättre löneställning för lärarinnor i hushållsgöromål. Ingen vill nog bestrida skolköksundervisningens stora betydelse. Vid denna undervisning behandlas hemmets skötsel, kostens rätta beskaffenhet samt individens och hemmets ekonomi, allt frågor som äro av den största vikt. Över lärarlönesakkunnigas förslag ha avgivits en rad yttranden. Av dessa yttranden framgår, att det finns en utpräglad opinion för att lärarinna i hushållsgöromål skall få en bättre löneställning än de sakkunniga föreslagit.

Man måste väl i det sammanhanget tillmäta skolöverstyrelsens yttrande ett alldeles särskilt värde. Skolöverstyrelsen har för sin del förordat placering av dessa lärarkrafter i Ca 21. Överstyrelsen har också erinrat om att dessa

Lönereglering för övningslärare m. m.

lärarinnor redan nu i viss utsträckning ha denna lönegradsplacering. Jag tycker också, herr talman, att det är av intresse och vikt att erinra om att överstyrelsen i sitt yttrande hänvisat till vid flertalet folkskolinspektörer anført på denna punkt. De ha utan tvivel stora möjligheter att på ett vederhäftigt sätt bedöma det krävande, ansvarsfulla och gagnande arbete, som skolkökslärarynnorna utföra vid folk- och fortsättningskolor. Flertalet av dessa inspektörer ha i sina yttranden hävdad, att den av de sakkunniga föreslagna löneplaceringen av skolkökslärarynnorna måste anses för låg.

Det må också tillåtas mig att i koncentrerad form återgiva några punkter i överstyrelsens yttrande. Överstyrelsen framhåller, att lärarinna i hushållsgöromål vid folk- och fortsättningsskolor har längre lektionstid än övriga lärare vid dessa skolor, nämligen vid folkskolor alltid och vid fortsättningsskolor i regel 60 minuters längre lektionstid, att den ambulerande tillvaro som fortsättningsskolans skolkökslärarynnor måste föra är mycket påfrestande, att inom samtliga skolformer meddelas i hushållsgöromål i avsevärd grad teoretisk undervisning, samt att det ur arbetsmarknadssynpunkt är synnerligen viktigt, att skolkökslärarynnor erhålla en sådan löneställning att inte husligt arbete kommer att betraktas som mindre värt ur social synpunkt. Detta är, såvitt jag förstår, synpunkter, som måste tillmätas mycket stor betydelse.

Man kan också erinra om andra yttranden, som avgivits i anslutning till betänkandet. Jag skall inte göra det för att inte i onödan uppta tiden. De gå emellertid i samma riktning som överstyrelsens av mig i vissa delar citerade yttrande.

De sakkunniga ha som ett motiv för hög lönegradsplacering anført svårigheter vid undervisningen ur disciplinär synpunkt. Detta motiv har enligt min uppfattning sin tillämpning på skol-

köksundervisningen i mycket hög grad. Att utan märkbara åtgärder upprätthålla en önskvärd ordning vid ett arbete, där eleverna äro så självverksamma och i rörelse i sådan utsträckning som vid undervisning i hushållsgöromål, är odiskutabelt ytterst krävande. Under senare tid ha ju också pojkar i större utsträckning än tidigare kommit att delta i denna undervisning, och att detta inte precis minskat de disciplinära svårigheterna är omvittnat av de lärarinnor, som fått tillfälle att pröva på denna undervisning med pojkar i skolkökslaget.

Såväl i betänkandet som i propositionen har anförts, att utbildningstidens längd måste tillmätas stor betydelse vid lönesättningen, och det är enligt min uppfattning riktigt. Vi reserverar ha den uppfattningen, att skolkökslärarynnornas utbildning närmast kan jämföras med folkskollärarnas. Skolkökslärarynnornas utbildning omfattar en 3-årig seminarietid och föregås av en obligatorisk praktikanttjänst på ett år, alltså tillsammans 4 år. Vidare är att märka, att undervisningen vid seminarierna omfattar inte bara praktiska utan också teoretiska ämnen i betydande omfattning. Man skulle således, om man tar hänsyn till utbildningens omfång, närmast komma till den slutsatsen, att skolkökslärarynnorna som sagt böra jämföras med folkskollärarna. Vi ha emellertid för vår del ansett oss böra göra en viss modifikation härvidlag och stannat vid att i vår reservation föreslå, att skolkökslärarynnorna placeras i 20 lönegraden.

I utskottets utlåtande heter det på ett ställe: »Även om denna löneställning», — alltså den som utskottet föreslår, nämligen 18 lönegraden — »på sätt departementschefen framhållit, ur vissa synpunkter kan förefalla väl låg, har utskottet likväl med hänsyn till vad de sakkunniga i frågan anført ansett sig böra biträda förslaget». Det är, såvitt jag, herr talman, förstår, ett erkännan-

Lönereglering för övningslärare m. m.

de av att den av utskottet föreslagna lönesättningen är för låg. Det har såväl i propositionen som i betänkandet och ävenså i utskottets utlåtande framhållits, att det är svårt att göra en rättvis avvägning vid lönegradsplaceringar. Det gäller på alla områden och kanske inte minst på detta område. Jag är den förste att vilja erkänna dessa svårigheter, men vi reservanter ha dock kommit till den uppfattningen, att en förbättring av lönegradsplaceringen i jämförelse med utskottets förslag är motiverad och bör ske beträffande de i reservationen omnämnda grupperna. I anslutning till vad som där anförts och även till vad jag här sagt, ber jag alltså herr talman, att få yrka bifall till de av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna reservationer, som äro fogade till detta utskottsutlåtande.

I detta yttrande instämde herr *Dickson*.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! Det ärende vi nu diskutera har ju omfattats med ett osedvanligt intresse. Så snart propositionen blivit framlagd blev det rörelse på olika håll ute i landet. Det hade upptäckts, att i förslaget ifrågasattes inte bara, såsom vanligen brukar vara fallet, vissa löneökningar utan även justeringar nedåt, vilket upprörde sinnena i en alldeles osedvanligt stor utsträckning.

Såsom herr Sefve framhöll är det här fråga om att ordna tjänstgöringsförhållandena, så att vederbörande övningslärare erhålla ett mera ordinarie arbete vad beträffar tjänstgöringstiden, och de skulle därmed också bli inrangerade i ett ordentligt lönesystem. Departementschefen har i början av propositionen yttrat, att han med hänsyn till vad som anförts i de olika yttranden, som avgivits över lärarlönesakkunnigas förslag, var tveksam om huruvida tiden var mogen att lägga fram ett förslag till lösning av denna fråga. Meningarna

voro nämligen så starkt delade. Han kom emellertid till den slutsatsen, att det för flertalet av de befattningshavare det här gäller vore en fördel, om en lönereglering bleve genomförd, och därför övervann han sina betänkligheter och framlade förslaget.

Vid den förberedande behandlingen av denna fråga i statsutskottets andra avdelning uppvaktades vi av olika kategorier befattningshavare, som berördes av frågan. Och de framförde mycket kritiska anmärkningar mot det kungl. förslaget. De gjorde gällande, att de förlorade på det ena eller det andra genom vad som ifrågasatts i förslaget. Sedan vi hört dessa kritiska yttranden, tillät jag mig citera departementschefens uttalande, att han vore tveksam, huruvida tiden vore mogen för framläggande av förslaget, och frågade: Om ni anse, att förslaget är sådant, att ni komma i sämre läge, ifall det antages, är det då inte bättre, att frågan i år får falla, att alltså propositionen avvisas av riksdagen? På den frågan var emellertid flertalet av de uppvaktande inte villiga att svara ja. Nej, de voro i allmänhet rätt angelägna om att få propositionen bifallen, men de ville få högre lönegradsplaceringar än som föreslagits i propositionen. Det är mänskligt. Jag vill inte göra någon erinran mot det i och för sig, men i det svar de avgåvo inför avdelningen ligger uppenbarligen ett erkännande av Kungl. Maj:ts förslag, som vi enligt min mening inte skola bortse ifrån i detta sammanhang. När man under åberopande av olika skäl gör gällande, att den ena eller andra kategorien borde placeras i högre lönegrad än Kungl. Maj:ts föreslagit, skola vi komma ihåg, att flertalet av dem, som beröras av förslaget — jag kan säga alla utom gymnastiklärarna, vilka sedermera förklarade, att för deras del vore det fördelaktigare, att förslaget avvisades — voro mycket angelägna om att propositionen skulle bifallas.

Lönereglering för övningslärare m. m.

Jag skulle vilja säga till dem, som nu äro särskilt kritiska mot förslaget, att det är alldeles uppenbart, att man inte kan göra alla människor till lags. Herr Sefve erkände ju också, att det är svårt att skapa rättvisa åt alla. Denna lönereglering innebär ju att för övningslärarna, som hittills huvudsakligen varit timlärare, skall det skapas ett ordentligt avlöningsystem. Det är sålunda fråga om en mycket genomgripande ändring, och det är därför alldeles klart, att det måste bli meningsbrytningar och att det som herr Sefve sade är svårt att finna den rätta linjen. Jag skulle emellertid vilja trösta dem, som nu äro allra mest missnöjda, med att återge följande uttalande av utskottet på sid. 32 i utlåtandet: »Utskottet får i detta sammanhang även framhålla, att enligt utskottets mening genom utfärdandet av vederbörliga övergångsbestämmelser torde böra tillses, att ordinarie övningslärare vid oförändrade tjänstgöringsförhållanden komma att bibehållas vid omedelbart före löneregleringens ikraftträdande åtnjuten löneinkomst av innehavd tjänst.» Detta innebär enligt min mening en slags garanti för att ordinarie befattningshavare inte bör vidkännas någon lönereduktion. Om vi taga fasta på detta, kanske vi kunna behandla detta ärende litet lugnare i fortsättningen.

Jag kan inte underlåta att påpeka en annan sak med anledning av att det varit så livligt motionerande i denna fråga här i kammaren. Om det varit lika starkt intresse i kväll vid frågans avgörande som vid tiden för motionsavlämnandet, skulle jag ha haft större respekt för motionärerna än jag nu kan hysa. Jag tror att många av dem, som skrevo under motionerna, hade bra liten kännedom om vad de skrevo under. Jag är övertygad om att om alla motionärerna vetat vilken löneställning Kungl. Maj:t föreslagit, hade många av dem inte blivit motionärer. Jag hop-

pas det i varje fall för motionärernas egen skull.

Vi måste ju göra klart för oss, att vi kunna inte lönereglera på något område utan att det kan få konsekvenser på andra närliggande områden. Jag frågade en person, som haft med detta ärende att göra, vad en förhöjning av lönegradsplaceringen för småskollärarinnorna med en lönegrad skulle kosta staten. Svaret var: omkring 2 miljoner kronor om året. För folkskollärarna skulle motsvarande förhöjning kosta omkring 10 miljoner kronor om året. När vi fatta beslut i en löneregleringsfråga av så mångsidig art som den nu föreliggande, skola vi inte glömma bort de konsekvenser ett ställningstagande till förmån för högre lönegradsplacering kan komma att få på andra löntagargrupper. Detta skulle jag vilja allvarligt lägga kammarens ledamöter på hjärtat, när de nu så ivrigt tala för en påbyggnad av Kungl. Maj:ts förslag.

Jag står i den jag kan säga angenäma ställningen, att jag vid ärendets behandling i statsutskottet gått på Kungl. Maj:ts linje hela vägen igenom. Det finns reservanter, som förordat höjning av lönegradsplaceringen för vissa grupper utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, och det finns även reservanter, som föreslagit sänkning. Jag vill, herr talman, framhålla, att när jag bedömer de sakliga motiven för de olika förslagen i reservationerna, måste jag för min personliga del erkänna, att de motiv, som anförts för sänkning, äro starkare än motiven för höjning. Emellertid ber jag under återopande av vad jag nu sagt att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag på den nu föredragna punkten för samtliga de befattningshavare det här gäller.

Herr WALLENTHEIM: Herr talman! Jag skall inte dölja, att jag för min del är synnerligen tveksam, om jag över

Lönereglering för övningslärare m. m.

huvud taget skall biträda den kungl. propositionen och gå in för ett principbeslut om lönereglering för övningslärarna redan nu. Jag är tveksam först och främst emedan enligt min mening tidpunkten nu över huvud taget inte är lämplig för några mera omfattande löneregleringar. Vidare är jag tveksam även av det skälet, att om man nu genomför en lönereglering sådan som den här föreslagna, kan det, mycket snabbt för övrigt, väntas framkalla krav på löneregleringar, som skulle innebära lönegradsuppflyttningar, även från andra stora lärarkategorier. Detta kan i sin tur leda fram till att krav på löne-regleringar framställas från ytterligare andra stora grupper av befattningshavare. Vi kunna härigenom med andra ord ledas in på en serie långtgående löneregleringar, där den ena gruppens uppflyttning användes som argument också av andra grupper, och därmed äro vi inne på en saxning, om vilken vi inte veta var den skall sluta.

Anledningen till att jag för min del trots dessa betänkligheter gått med på att yrka bifall till propositionen i dess väsentliga delar är övningsämnenas ställning på skolschemat. För min del tillmäter jag övningsämnena en utomordentligt stor roll, och jag vill gärna åt dessa ämnen ge en lika stark ställning som åt de egentliga kunskapsämnena. Jag anser detta vara utomordentligt viktigt. Enligt min mening kan detta önskemål inte gärna tillgodoses på något annat sätt än genom att man försöker bereda övningslärarna en fastare ställning och utsträckt tjänstgöring och därmed en hyggligare inkomst än de hittills haft.

Under diskussionen har sagts, att det föreliggande förslaget skulle för vissa grupper innebära en sänkning av tjänsternas placering ifrån en högre lönegrad till en lägre. Jag vill erinra om vad utskottet på den punkten har sagt, nämligen att en sådan sänkning endast är relativ. Enligt min mening är det

riktigare att vid en lönereglering göra en avvägning, som är rimlig i förhållande till andra yrkesgrupper, än att placera en befattning mycket högt med tanke på att befattningshavaren har en relativt kort tjänstgöring, varför befattningen skulle behöva placeras högt för att inte inkomsten skall bli alltför låg. Jag vill också säga, att jag finner det i och för sig inte orimligt, att man vid en lönereglering kan komma fram till en sänkning av lönegradsplaceringen för en eller annan befattning. Det betyder inte en minskad inkomst för en befattningshavare. Det betyder en omprövning av hur befattningen över huvud taget gestaltar sig, hurdana arbetsuppgifterna där kunna vara och hurdana de krav kunna vara, som man ställer på befattningshavaren.

I det stora hela tycker jag, att Kungl. Maj:ts förslag är måttfullt, men på två punkter måste jag opponera mig, nämligen beträffande skolkökslärarinnorna och beträffande slöjdlärarinnorna vid kommunala flickskolor. Enligt propositionen och även enligt utskottets förslag placeras dessa lärarinnor två lönegrader högre än motsvarande lärarinnor vid de allmänna läroverken och de kommunala mellanskolorna. Jag kan inte finna, att det finns några skäl för att placera dessa lärarinnor vid de kommunala flickskolorna i en högre lönegrad. Såvitt jag kan finna ställas inte på dessa lärarinnor större fordringar än på lärarinnorna vid läroverken och de kommunala mellanskolorna, och framför allt måste jag säga mig, att det är litet groteskt att placera en lärarinna i hushållsarbete vid en kommunal flickskola i högre lönegrad än motsvarande lärarinna vid en praktisk mellanskola, där det dock finns en hushållsteknisk linje.

Vidare kan jag med hänsyn till den kommande skolreformen inte biträda Kungl. Maj:ts och utskottets förslag på denna punkt. Vi veta i detta nu inte något närmare om flickskolans framtida

Lönereglering för övningslärare m. m.

ställning i det svenska skolsystemet, och jag tror, att det därför vore klokt att i nuvarande läge inte binda oss på denna punkt utan se till att vi ha full rörelsefrihet för framtiden.

Med utgångspunkt från dessa synpunkter ber jag, herr talman, att beträffande punkten B få yrka bifall till den med 2) betecknade, av herr Oscar Olsson m. fl. avgivna reservationen och i fråga om punkten C få yrka bifall till den med 1) betecknade, av herr Oscar Olsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr KYLING: Herr talman! I denna fråga finns det en hel del synpunkter, som man skulle vilja framföra, men på grund av den långt framskridna tiden skall jag försöka villfara talmannens önskan att inte tala alltför länge.

Herr Wallentheim säger, att det kunde vara farligt att nu göra en ganska omfattande lönereglering. Vi måste emellertid göra fullt klart för oss, att denna stora grupp av lärare, övningslärarna, inte fingo vara med om löneregleringen förra året, och detta uteslutande av den anledningen, att Kungl. Maj:t hade uppdragit åt 1941 års lärarlönesakkunniga att först utreda frågan. När denna grupp således fått sladda efter ett helt år och dessutom enligt utskottsförslaget nu får sladda efter ytterligare minst ett helt år, då kan man väl ändå inte i rimlighetens namn säga, att denna grupp inte är berättigad till denna löne-reglering.

Jag skall endast uppehålla mig vid ett par punkter i utlåtandet och går då först till de sakkunnigas förslag. De sakkunniga ha föreslagit två slag av åtgärder i sitt betänkande. Dels är det organisatoriska åtgärder, vilka syfta till att övningslärarna i större utsträckning än hittills skola få fulla tjänster, dels en lönereglering. De organisatoriska förslagen ha hälsats med stor tillfredsställelse från övningslärarnas sida.

Det är emellertid svårt att göra alla dessa tjänster fullständiga. Enligt den provorganisation, som de sakkunniga utfört, skulle vid de högre skolformerna inte mer än i genomsnitt 41 % av lärarna få full tjänstgöring, d. v. s. 30 veckotimmar. Majoriteten av lärarna vid dessa skolformer — i genomsnitt 59 % — får fortfarande icke full tjänstgöring. Genomsnittssiffrorna innesluta för övrigt variationer åt båda hållen. Således skulle exempelvis endast en tredjedel av musiklärarna få full tjänst. Tjänstgöringsförhållandena skulle således inte bli idealiska på något sätt, utan övningslärarna komma även i fortsättningen, trots den förbättring som här redovisats, i en mindre gynnsam ställning jämfört med andra lärarkategorier.

Det har redan talats om i dag i denna debatt, att vissa lärarkategorier, som nu ha statligt reglerade löner, komma att få sina lönegradsplaceringar sänkta. Det är ju riktigt som statsutskottets ärade talesman, herr Svensson i Grönvik, sade, att de ordinarie lärarna nu inte skola få vidkännas någon löne-minskning utan tillerkännas samma lön som tidigare, ifall löneregleringen inte ger positivt resultat. Vi ha emellertid också att tänka på rekryteringen för framtiden. Det kan måhända bli ganska besvärligt att få en tillräcklig rekryteringsbas för de tjänster det här gäller.

Många övningslärare komma nu, trots de organisatoriska förbättringarna, inte att få de fulla tjänster jag talat om. Vidare skola vi också hålla i minnet, att de övningslärare, som ha statligt reglerade löner, inte överförts på 1947 års avlöningsreglemente. De provisoriska lönetillägg, som utgått som kompensation härför, ha beräknats så knappt, att många lärare fått lönebelopp, som faktiskt avsevärt underskridit vad motsvarande statstjänstemän åtnjutit. Jag vill därför bara ytterligare understryka, att övningslärarna hela tiden kommit att släpa efter i denna utveckling.

Lönereglering för övningslärare m. m.

Sedan skall jag, herr talman, bara under några minuter taga upp de olika grupperna för sig och se, vad som åtgjorts och vilka förhållanden de komma i. Beträffande slöjdlärarna och slöjdlärarinnorna har utskottet inte velat gå med på motionens krav. Jag inkasserar emellertid med en viss tillfredsställelse ett uttalande av utskottet i denna fråga. Det säger, att man i avvaktan på en bättre utbildning för de manliga slöjdlärarna icke kunnat tillstyrka högre lönegradsplacering än den departementschefen förordar. Detta uttalande fattar jag på det sättet, att man skall ha anledning förvänta, att utbildningen för dessa lärarkategorier snarast möjligt skall ordnas.

Beträffande skolkökslärarinnornas lönegradsplacering ha både departementschefen och utskottet funnit den föreslagna placeringen väl låg. Allmänna lönenämnden har funnit, att arbetsuppgifternas art och omfattning kunna åberopas som skäl för en förhöjning av den föreslagna normallönegraden Ca 18. De sakkunniga, som också uttala att skäl finns för en högre lönegradsplacering, erinrade om att »skolkökslärarinnornas insats för skapande av sundare och mer rationella hushållsvanor kan vara av mycket stor nationalekonomisk betydelse». Jag vill också påpeka, att dessa lärarinnor vid fortsättningsskolorna måste föra en ambulerande tillvaro, som är ganska påfrestande för dem. De få färdas från kurs till kurs och från plats till plats, och de, som sett under vilka förhållanden dessa lärarinnor arbeta, kunna helt enkelt inte stillatigande åse att de få fortsätta på detta sätt med den underbetalning, som denna kategori tidigare haft. Minst en femtedel av den undervisning, som dessa lärarinnor meddela, är teoretisk. Såväl 1940 års skolutredning som 1946 års skolkommission har framhållit vikten av ökad undervisning i hemmets ekonomi och allmänna skötsel. Det torde inte vara någon tvekan om att skolköks-

lärarinnorna här ha och komma att få en mycket betydelsefull uppgift.

Jag vill även stanna ett par minuter vid lärarna i teckning, musik och gymnastik. Herr Sefve har redan mycket tydligt klarlagt, att lärarna i dessa ämnen, som undervisa i de fristående realskolorna, komma att placeras två lönegrader lägre än lärare med samma utbildning, som undervisa i högre allmänna läroverk. Jag har räknat ut vad detta kommer att betyda för dessa lärare i pengar räknat. En lärare, som tillträder en ordinarie tjänst vid en fristående realskola i ortsgrupp 3, får en begynnelselön, som med 1 092 kronor per år understiger den lön, som samma lärare skulle erhålla om han i stället erhöi en liknande tjänst vid ett högre allmänt läroverk. Motsvarande skillnad om man jämför slutlönen är 1 284 kronor per år. Lärarna ha då samma utbildning och samma eller liknande elevmaterial att undervisa.

Härtill kan läggas, att ordinarie tjänst endast kan vinnas vid 30 veckotimmars tjänstgöring. Nu räcker det med 9 veckotimmar. Extra ordinarie tjänst kan nu erhållas vid 8 veckotimmars tjänstgöring. Nu föreslår man här för 15 veckotimmars tjänstgöring. En extra ordinarie lärare får en lönegradsplacering, som vid högre allmänt läroverk understiger motsvarande ordinarie lärares placering med icke mindre än 3 lönegrader. Tidigare har den s. k. 3-procentsregeln gällt, d. v. s. för varje timme under 30 per vecka reduceras lönen med 3 %. Enligt det nu framkomna förslaget kommer lönen att reduceras med $\frac{1}{30}$ för varje veckotimme under de 30. Detta betyder, att lärarna förut haft 55 % av maximilönen vid 15 timmars tjänstgöring, men efter det nya beslutet kommer man ned till 50 %. Det kan knappast bestridas, att en lärare med exempelvis 15 veckotimmars tjänstgöring kan få — och ofta får — dessa timmar utspridda på sådant sätt på läsdagarna, att det är svårt för ho-

nom att skaffa sig annat arbete vid sidan av lärargärningen. Om hans undervisningstimmar äro utströdda över så gott som hela schemat måste detta innebära ganska stora olägenheter.

Nu sägs det i propositionen och utskottsutlåtandet, att denna lönereglering skall kunna träda i kraft tidigast den 1 juli 1949. Oavsett vilket beslut kammarerna i dag kommer att stanna vid vill jag uttrycka den förhoppningen, att nämnda datum skall bli den senaste tidpunkten för denna lönereglerings ikraftträdande.

Till sist vill jag, herr talman, bara erinra om att lärarlönesakkunniga själva framhållit, att »åtskilliga tecken tyda på att övningsämnena komma att spela en viktigare roll och röna en större uppskattning i framtidens skola än hittills». 1940 års skolutredning betonade värdet av fysisk fostran och manuella sysselsättningar i skolan ur allmän uppfostringssynpunkt. 1946 års skolkommision uttalar i sitt nyligen avlämnade betänkande, att det är viktigt att lärjungarna tidigt få blicken öppen för de manuella och praktiska sysselsättningarnas värde. Vidare anfördes beträffande den praktiska fostran, att skolans uppgift är att bidra till att ge de praktiska och manuella sysselsättningarna ett socialt värde, som gör dem jämställda med de teoretiska. Man fortsätter: »Betonas bör därvid att även de praktiska sysselsättningarna har sin teori, att de inte endast är en verksamhet för handen utan också för hjärnan, att de lämnar utrymme för konstnärliga anlag, för självständighet, ansvar och personlighetsdaning samt att de på avgörande punkter bidrar till allmänbildningen.» När det gäller våra barns estetiska fostran pekar skolkommisionen särskilt på övningsämnena musik, teckning och slöjd.

Herr talman! Med stöd av vad jag här anført — vilket visst inte varit så utförligt jag hade önskat — anser jag att andra kammarerna i dag bör tillmötesgå

Lönereglering för övningslärare m. m.

de krav, som framställts i de två till utskottsutlåtandet fogade reservationerna av herrar J. B. Johansson m. fl. Jag tror att denna grupp av lärare i vårt land har en mycket stor och betydelsefull uppgift att fylla. Det gäller att hjälpa dem till drägliga förhållanden, och det gäller att sörja för att vi i framtiden få goda rekryteringsmöjligheter till dessa banor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de av herrar J. B. Johansson m. fl. anmälda reservationerna, betecknade A och B 1.

Fröken NYGREN: Herr talman! Med tanke på den sena timmen och de till stor del tomma bänkarna vore det egentligen meningslöst att nu taga till orda. Jag skall därför inte heller säga så mycket i denna fråga.

Jag skall utan reservation erkänna, att det måste vara oerhört svårt att här skipa rättvisa. Jag förstår, att 1941 års lärarlönesakkunniga gjorde ett försök att lösa den gordiska knuten genom att införa ett helt nytt system, när de föreslår lönesättning efter lärjungarnas åldersstadium. Jag tror dock inte, att detta var någon lycklig lösning. Det har redan framhållits av flera talare, att detta kan leda till orimliga konsekvenser.

Jag kan egentligen instämma i allt vad herr Kyling sade. Han talade om den eftersläpning, som dessa lärargrupper varit utsatta för. Han nämnde, att de inte kommo med i löneregleringen i fjol och att de nu skulle få vänta ytterligare. Ja, när det gäller folkskolans lärare i slöjd och skolkök, så har eftersläpningen för dessa grupper pågått ännu längre tid. De ha faktiskt väntat ända sedan 1937. Därför vore det i högsta grad orimligt om man med hänvisning till de besvärliga tider, som nu råda, skulle låta dessa grupper vänta ännu längre. Jag vill särskilt starkt understryka det orimliga i förslaget om

Lönereglering för övningslärare m. m.

en uppdelning beträffande lönesättningen för ordinarie lärare i teckning, musik och gymnastik, vilka tjänstgöra vid fristående realskolor och högre allmänna läroverk. Det har redan argumenterats så mycket i denna fråga, att jag inte behöver säga någonting ytterligare. Jag vill i alla fall peka på den risk, som föreligger för skolorna, om detta förslag nu går igenom. Då får man nog räkna med, att tjänsterna vid de fristående realskolorna bli betraktade som passagetjänster, samt att de högre allmänna läroverken få sina tjänster kanske uteslutande besatta med äldre lärare. En sådan fördelning av lärare i olika åldersgrupper är inte lycklig i något avseende. Jag nöjer mig med att bara peka på de konsekvenser, som en sådan fördelning kan komma att få för den numera ganska omfattande friluftsverksamheten.

När det gäller skolkökslärarinnorna är en av de största fördelarna med här föreliggande förslag, att det blir möjligt för såväl extra ordinarie som ordinarie befattningshavare att få fullständiga tjänster genom att tjänstgöringen vid olika skolor nu skall kunna sammanslås. Men när det samtidigt föreslås att de lärarinnor, som tjänstgöra i folkskola, realskola och läroverk, skola placeras i en lägre lönegrad än motsvarande befattningshavare i de kommunala flickskolorna, så undanrycker man möjligheten att skapa sådana fullständiga tjänster på en hel del platser i landet.

De siffror, som anförts här av herr Kyling, grunda sig på den provorganisation, som lärarlönesakkunniga ha gjort upp, men i verkligheten bli de ännu sämre, eftersom man inte kan inrätta tjänster i den utsträckning som annars vore möjligt. Många lärarinnor tjänstgöra ett visst antal timmar i flera olika skolor, och de vänta med stor spänning på att nu få fastare anställningsförhållanden genom det nya förslaget. Men många av dem komma ty-

värre att bli misräknade också på den punkten.

Vad som f. ö. sagts här om de praktiska övningsämnenas betydelse inom skolan borde vara nog för att motivera ifrågavarande lärarinnors placering i en högre lönegrad. I längden räcker det inte med bara vackra uttalanden om vad övningsämnena betyda och deklarationer om att man skall höja det praktiska arbetets anseende. Vi kunna aldrig komma ifrån, att arbetets anseende hänger samman med den lön, som utgår till utövarna av arbetet i fråga. När barnen få börja med sina praktiska ämnen äro de i allmänhet mycket intresserade av dem. De tycka om den praktiska verksamheten. Men så småningom få målsmännen, och i viss utsträckning även eleverna, en annan inställning till dessa ämnen. Även om eleverna tycka att de kunna vara roliga och trevliga, ha de ändå en känsla av att de äro mer eller mindre betydelselösa. Och jag tror inte att den inställningen går bort, om man anser att de lärare, som tjänstgöra i dessa ämnen, endast äro värda en lönegradsplacering, avsevärt lägre än den som tillkommer lärare i andra ämnen.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till de båda reservationer som äro fogade till utskottets utlåtande av herr J. B. Johansson m. fl.

Herr HOPPE: Herr talman! Jag vill först säga några ord i allmänhet om det föreliggande förslaget.

Jag måste då bekänna, att ju mer jag studerat och satt mig in i Kungl. Maj:ts förslag, desto mera har jag funnit det vara ett på det hela taget och på de viktigaste punkterna mycket tillfredsställande förslag. Jag förstår att det måste ha varit en kinkig, svår och besvärlig uppgift, som de sakkunniga ställt inför, när det gällt att i lönesystemet inplacera en hel rad olika lärare med olika utbildning, olika tjänst-

göring o. s. v. Jag skulle vilja karakterisera det föreliggande förslaget och det beslut, som väl kommer att följa på detsamma, som en stor gåva till vårt svenska skolväsende, kanske i första hand till vår folkskola. Det förslag, som nu ligger på riksdagens bord, innebär nämligen för det första att våra folkskoleldistrikt få ett statsbidrag av helt annan storleksordning än de ha för närvarande. För det andra få skoleldistriktet möjlighet att i framtiden anställa särskilda övningslärare i teckning, gymnastik och musik. Den möjligheten ha de icke nu. Jag tror att det är många skoleldistrikt, som skola begagna sig av denna nya möjlighet.

Men framför allt är det föreliggande förslaget en stor gåva till dem det närmast gäller, nämligen de befattningshavare, som komma i åtnjutande av den nya löneregleringen. Jag är också övertygad om att när stormen kring förslaget bedarrat, skola de flesta vara villiga att erkänna, att det var en god lönereglering som genomfördes. Jag vill, herr talman, med några ord motivera detta omdöme.

Det har redan förut här framhållits, att meningen är att skapa en hel del nya heltidstjänster. För närvarande betalas de här ifrågavarande lärarna och lärarinnorna efter antalet undervisningstimmar, men i framtiden skola över 40 % av tjänsterna bli heltidstjänster och därmed också ordinarie tjänster. Detta ger åt dem, som inneha tjänsterna, en helt annan ställning än de ha för närvarande.

Vidare måste det föreliggande förslaget komma att betyda oerhört mycket särskilt för en grupp av lärare — jag tror att fröken Nygren syftade på just den gruppen — nämligen slöjdlärarinnorna i våra folkskolor. De äro icke nu inplacerade i lönegrader på samma sätt som övriga lärare. De avlönas f. n. med ett statsbidrag plus ett kommunalt bidrag, som ofta är mycket litet. För dessa befattningshavare måste det ju

Lönereglering för övningslärare m. m.
vara utomordentligt tacknämligt att få komma in i löneplanen.

Att det föreliggande förslaget innebär en god lönereglering tycker jag framgår även av det faktum, att regleringen kommer att för statsverket innebära en merutgift av omkring sju miljoner kronor årligen, vilket belopp ju skall komma dessa befattningshavare till del.

Jag delar den glädje, som från andra håll uttalats över att föreliggande löneregleringsförslag ligger på riksdagens bord, och jag gör det framför allt därför, att när övningslärarna få bättre anställningsförhållanden, kommer detta att innebära att övningsämnena liksom lyftas upp på ett högre plan. Jag tror att det är en av vår skolas viktigaste uppgifter att ge större utrymme för och en mera hedrad ställning åt övningsämnena.

Så några ord om de olika punkter, där diskussionen varit livlig och där man haft olika meningar. Jag vill då börja med att något beröra den punkt, inför vilken jag nog ursprungligen satt ett frågetecken, nämligen den som berör placeringen av lärarna i teckning, musik och gymnastik vid realskolorna. De ha blivit placerade två lönegrader lägre än sina kamrater, som äro anställda vid de högre allmänna läroverken. Jag tror dock att det funnits goda skäl för en sådan ordning, och jag böjer mig för dem. Hela den kungl. propositionen vilar ju på den grundtanken, att övningslärarna icke skola avlönas efter den skolform, i vilken de äro anställda, utan efter det åldersstadium, på vilket de undervisa. Och då menar man att det i stort sett är samma ålder på folkskolans och realskolans elever. I anledning av kungl. skolöverstyrelsens generositet på denna och andra punkter ber jag kammarledamöterna observera, att hur ivriga motionärerna än ha varit att bättra på Kungl. Maj:ts förslag, så har ändå ingen motionär gått så långt som skolöverstyrelsen när det gällt övningslärarnas placering i

Lönereglering för övningslärare m. m.

folkskolan. Man torde annars på alla håll vara ense om att övningslärarna i folkskolan icke lämpligen kunna placeras i en högre löneställning än de egentliga folkskollärarna. När reservanterna vilja placera dessa övningslärare vid realskolan två lönegrader högre än motsvarande lärare vid folkskolan, bör man också ta hänsyn till att de förstnämnda i stor utsträckning f. n. icke ha full tjänstgöring. De äro deltidanställda. Men i framtiden komma en hel del av dem att få heltidstjänst, vilket innebär att de komma att få en högre sammanlagd årsinkomst.

I detta sammanhang tar jag mig friheten påpeka en annan sak. Från det mest sakkunniga håll har jag hört förklaras, att vid föregående inplacering av övningslärare i lönesystemet har man givit en för hög placering åt vissa övningslärare. Motiveringen för att ifrågavarande övningslärare — det är skolkökslärarinnor och vissa slöjdlärarinnor det här gäller — blevo inplacerade så högt som blivit fallet, var att de hade så få tjänstgöringstimmar. De blevo placerade i en relativt hög lönegrad för att de ändå skulle få en någorlunda hygglig lön.

I föreliggande förslag ha slöjdlärarinnorna placerats i 16 lönegraden. I en avgiven motion har föreslagits, att de skulle placeras ända upp i 19 lönegraden. Jag tar mig friheten nämna, att det i avdelningen höjdes röster för att också den 16 lönegraden kanske var för hög placering, med tanke på att den är tre lönegrader högre än småskollärarinnornas. Dessa stå nämligen i 13 lönegraden. Jag gläder mig emellertid åt att slöjdlärarinnorna nu föreslås placeras i 16 lönegraden, bl. a. därför att jag tror, att denna placering kan bli en god stöt framåt för småskollärarinnornas lönesträvanden. Jag tar nämligen för givet, att när man nu placerar slöjdlärarinnorna i 16 lönegraden, så skall det mycket snart betraktas som självklart, att också småskollärarin-

norna skola flyttas upp ett gott stycke.

Vad skolkökslärarinnorna beträffar tyckas deras intressen på ett särskilt sätt vara företrädda här i kammaren — man menar att de få en för låg lönegradsplacering. Det som för mig härvidlag varit det kanske avgörande är, att det aldrig kan vara klokt och riktigt att låta klyftan mellan de båda grupper av övningslärare, slöjdlärarinnorna och skolkökslärarinnorna, bli för stor. Jag tror att det är en ganska lämplig avvägning av lönerna, om man placerar slöjdlärarinnorna i 16 lönegraden och skolkökslärarinnorna i 18 lönegraden.

Det har talats om skolkökslärarinnornas mycket dyrbara och långa utbildning, som bl. a. omfattar ett par år av praktiskt arbete, då de skulle få arbeta mycket hårt och få dåligt betalt. Jag anser, herr talman, att man från statsmakternas sida har rätt att vänta, att utbildningsanstalterna medverka till en sådan ordning, att dessa praktiska år inte få bli en sådan tunga för de blivande eleverna vid skolköksseminarierna. I den tid vi nu leva är ju efterfrågan på kvinnlig arbetskraft så stor, att dessa elever borde ha möjlighet att få en god betalning under den tid de utföra praktiskt arbete.

Allra sist vill jag säga några ord om den reservation, som herr Wallentheim här talat för och som innebär, att lärarinnorna i slöjd och hushållsgöromål vid de kommunala flickskolorna icke skulle placeras två lönegrader högre än övriga sådana lärarinnor. Jag tror att det finns en bärande motivering för den placering, som utskottet föreslagit. Skall man tillämpa den regeln, att lärarna skola ha olika betalt efter det åldersstadium, varpå deras elever befinna sig, måste man ta hänsyn till att slöjd- och skolkökslärarinnorna vid de kommunala flickskolorna undervisa även elever, som äro ett eller två år äldre än eleverna i de övriga skolor, som det här gäller. Dessutom föreställer

jag mig, att det förhållandet, att en del av ifrågavarande lärarinnor redan äro placerade två eller fyra lönegrader högre, haft en viss inverkan på förslaget utformande. Man har väl ansett, att det skulle kännas påkostande för dem med en alltför stor nedflyttning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NORUP: Herr talman! I den nu behandlade propositionen framföres ju även förslag till lönegradsplacering av de olika lärarkategorierna, och jag har för min del jämte 56 medmotionärer i anslutning därtill i en motion hemställt, att skolkökslärarinnorna skulle placeras i lönegrad Ca 20. Man har från departementschefens och utskottets sida gått in för lönegrad Ca 18 och som motivering därför anför, att skolkökslärarinnorna genom en dylik placering få det oerhört mycket bättre än de tidigare haft. Ja, det skall villigt erkännas, att skolkökslärarinnorna få det bättre, bl. a. därigenom att samtliga nu få fast anställning, men jag tycker nog ändå att det är en svag motivering, som man kommer med, när man säger att bara därför att skolkökslärarinnorna tidigare haft det dåligt, så skall man inte ge dem de förmåner som vi motionärer ansett dem berättigade att erhålla.

Man gör emellertid också vissa jämförelser mellan de olika lärarkategoriernas utbildning, och jag skall be att få säga några ord även om den saken.

Man har från deras sida, som anse att skolkökslärarinnorna böra placeras i lönegrad Ca 20, närmast jämfört skolkökslärarinnorna med folkskollärarinnorna, när det gäller utbildningstid och undervisningskyldighet. Därtill kommer att vad som anförts om den stora betydelsen av att våra ungdomar få en så gedigen uppfostran som möjligt gäller inte minst utbildningen i hushållsgöromål och hemarbete över huvud taget. Jag skall inte upprepa allt vad som

Lönereglering för övningslärare m. m.

sagts om den saken tidigare, men när man t. ex. vid den diskussion om prisbildningen på livsmedel, som vi haft här i dag, från vissa statstjänargrupper sida reagerar mot en höjning av livsmedelspriserna, vilken skulle medföra bortåt 1 % höjning av levnadskostnadsindex, så vill jag erinra om den stora vikt det har att folk lär sig att få ut så mycket som möjligt av sina pengar. Levnadsstandarden och den allmänna trivseln bestämmas inte bara av den summa pengar, som man har att röra sig med, utan också av att man kan använda de medel, som man har till förfogande, på ett riktigt sätt. Det är därför mycket viktigt, att ungdomarna i skolorna inte bara få undervisning i teoretiska ämnen utan också i praktiska ämnen, så att de sedan kunna ordna för sig på bästa sätt.

Men då är det också betydelsefullt att de människor, som skola handha undervisningen, äro utbildade på ett sådant sätt att de fylla de krav, som kunna ställas på dem. Det skulle därför vara beklagligt med tanke på rekryteringen av våra skolköksseminarier, om unga flickor, som hellre skulle välja skolkökslärarinnsans yrke, av ekonomiska skäl skulle anse sig tvungna att avstå därifrån och i stället bli folkskollärarinnor. Tendensen har också redan under de senaste åren varit sådan, att rekryteringen av skolkökslärarinnor har berett vissa svårigheter. Det är inte heller att undra på att de avstå från skolkökslärarinnebanan, om man tänker på de förhållanden, som varit rådande på många håll, inte bara när det gäller avlöningsvillkor utan även beträffande själva arbetsplatsen m. m. Det skulle säkerligen vara till stort gagn för den husliga undervisningen, om vi kunde ge skolkökslärarinnorna en ekonomisk ersättning, som gör att de känna sig likvärdiga med andra jämbördiga lärargrupper, men det skulle också vara av stor betydelse, om arbetsförhållandena i övrigt kunde förbättras.

Lönereglering för övningslärare m. m.

Skolkökslärarinnorna ha nu ofta fått arbeta i dåliga lokaler och med dålig undervisningsmateriel, och de ha, såsom framhållits här tidigare, inte sällan haft en ambulerande verksamhet, som gjort att de fått leva i kappsäck och flytta från det ena stället till det andra, något som också minskat trivseln i arbetet.

Vad själva utbildningen beträffar, är väl den ungefär densamma för en folkskollärarinna och en skolkökslärarinna. Skolkökslärarinnorna ha, med realexamen eller normalskolekompetens som utgångspunkt, i varje fall en fyraårig utbildningstid och t. o. m. mera — de gå tre år på seminariet, men innan dess måste de ha en praktisk utbildning, som omfattar minst ett år och numera ofta två år. En folkskollärarinna har en liknande utbildningstid, och det gör, att det är rätt viktigt, att dessa båda kategorier bli så jämställda som möjligt i fråga om arbetsförhållanden.

Jag skall inte anföra vad olika myndigheter ha sagt i denna fråga — det har ju tidigare relaterats här — men jag vill erinra om att man från skolöverstyrelsens sida t. o. m. har föreslagit, att skolkökslärarinnorna skulle placeras i lönegrad Ca 21. Vi ha ju inte i vår motion gått så långt, men vi anse, att lönesättningen bör vara bättre än vad departementschefen och utskottet ha föreslagit. Landskommunernas förbund har också sagt, att det inte finns några bärande skäl för att skolkökslärarinnorna skulle erhålla en lägre löneställning än folkskollärarinnorna, och i Landskommunernas förbund finnas ju kommunalmän, som väl känna till både den ena och andra lärarkategorien. Jag anser därför att ett yttrande från det hållet bör väga tungt liksom också vad som sagts av skolöverstyrelsen och från en del andra håll.

En rektor vid en hushållsskola gjorde härom dagen i ett föredrag ett uttalande, som jag vill instämma i, nämligen att vårt lilla land behöver människor

av hög klass. Men en förutsättning för att människorna skola få en god utbildning är ju, att man får de allra bästa lärarkrafterna knutna till utbildningsanstalter av olika slag, och därvidlag spela nog de ekonomiska villkor, som erbjudas lärarna, inte så liten roll. Det är därför nödvändigt, att vi nu se till att även skolkökslärarinnorna inte bara få det bättre än de tidigare haft, utan också att de efter hand komma i någorlunda samma läge som folkskollärarinnorna, den lärargrupp som skolkökslärarinnorna närmast kunna jämföras med.

Jag skall inte hålla något längre anförande om dessa ting — tiden är ju långt liden — utan jag vill med vad jag här sagt instämma i det yrkande, som under punkt B reservationsvis framställts av herr J. B. Johansson m. fl.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till nämnda reservation.

Överläggningen var härmed slutad. Beträffande punkten a) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr Kyling begärde emellertid voting, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i Avd. V. punkten a) i utskottets förevarande utlåtande nr 192, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Kyling begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 85 ja och 54 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten a) gjorda hemställan.

Beträffande punkten b) gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i denna punkt; 2:o) bifall till den reservation, som beträffande denna punkt avgivits av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.; samt 3:o) bifall till den av herr Oscar Olsson m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Norup begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskades votering av herr Wallentheim, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående Avd. V. punkten b) i statsutskottets förevarande utlåtande nr 192 antager den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. beträffande denna punkt avgiva reservationen, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Lönereglering för övningslärare m. m.

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den reservation, som vid punkten fogats av herr Oscar Olsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning medelst uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 81 ja och 60 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till den beträffande punkten b) av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i Avd. V. punkten b) i utskottets förevarande utlåtande nr 192, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som beträffande denna punkt avgivits av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, i anledning varav votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 75 ja och 69 nej, varjämte 1 ledamot av kammaren förklarade sig avstå från att rösta.

Lönereglering för övningslärare m. m.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten b) gjorda hemställan.

Beträffande punkten c) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den beträffande punkten av herr Oscar Olsson m. fl. avgivna reservationen; och blev utskottets berörda hemställan av kammaren bifallen.

På framställda propositioner biföll kammaren slutligen vad utskottet i punkterna d) och e) hemställt.

Avd. VI—VIII.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer att kammaren måtte besluta, att utrikesutskottets utlåtande nr 18 och statsutskottets utlåtande nr 204 skola i angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för kammarens sammanträde nästa tisdag, den 29 juni.

Vidare hemställer jag beträffande föredragningslistan för kammarens sammanträde på måndag, den 28 juni, att kammaren måtte besluta, dels att statsutskottets utlåtande nr 213 skall uppföras näst efter andra lagutskottets utlåtande nr 52, dels ock att särskilda utskottets utlåtande nr 1, andra lagutskottets utlåtande nr 47, konstitutionsutskottets utlåtande nr 30 samt jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 62—66 skola i angiven ordning uppföras sist på föredragningslistan.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 10.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden:

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1948/49

till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster; och

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1948/49 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv till kronan av aktierna i Aktiebolaget Fjäråssand.

§ 11.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av varuutbytesöverenskommelse mellan Sverige och Schweiz m. m.; och

nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande handeln mellan Sverige och Förenta staternas—Storbritanniens ockupationszoner i Tyskland;

från bevillningsutskottet:

nr 367, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för avgifter till vissa stiftelser, m. m.; och

nr 368, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt på grund av 1948 års taxering;

från sammansatta stats- och andra lagutskottet:

nr 376, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga;

från första lagutskottet:

nr 365, i anledning av väckta motioner om utredning angående ändringar i gällande lagstiftning om registrering av brott och förseelser; och

nr 366, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förstörande av vissa postförsändelser, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

från andra lagutskottet:

nr 375, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 15 juli

1944 (nr 536) samt fortsatt giltighet av samma lag.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter klockan 11.56 em.

In fidem:

Gunnar Britth.
